

Розділ 3. УКРАЇНА–НАТО: ПОЛІТИЧНИЙ ДІАЛОГ І ПРАКТИЧНЕ СПІВРОБІТНИЦТВО

Із початком збройної агресії РФ проти України у лютому 2014 р. критично важливим для Києва став пошук зовнішньої підтримки, оскільки через обмежені внутрішні ресурси України складно було самостійно протистояти «гібридній» експансії Кремля. Власне таку політико-дипломатичну підтримку територіальної цілісності, незалежності та суверенітету України, яка насамперед полягала у наданні політичної, фінансово-економічної, матеріально-технічної допомоги офіційному Києву, запровадженні щодо РФ різноманітних стримуючих політичних, економічних санкцій, а також ініціюванні багатостороннього переговорного процесу задля встановлення стабільного перемир'я в регіоні, від 2014 р. і донині демонструють країни Заходу та міжнародні організації, зокрема НАТО, ЄС, ООН, ПАРЄ, ОБСЄ тощо¹. Незаперечним фактом залишається те, що широкомасштабна війна РФ проти України, розпочата 24 лютого 2022 р., яка завдала серйозної шкоди ідеї системи загальноєвропейської безпеки, передбаченої ще у Паризькій хартії для нової Європи від 21 листопада 1990 р., зміцнила НАТО, об'єднала держави Заходу та згуртувала їх навколо підтримки України². Загалом, від січня 2022 р. до жовтня 2023 р. члени НАТО і партнери надали Україні економічну, гуманітарну, військову допомогу та пряму бюджетну підтримку на суму орієнтовно 350 млрд дол. США³,

¹ Війна на Донбасі: реалії і перспективи врегулювання. Аналітична доповідь. *Центр Разумкова*. Київ, 2019. С. 13. URL: https://razumkov.org.ua/uploads/article/2019_Donbas.pdf (дата звернення: 22.10.2023).

² Маруховський О. О. Вступ України до НАТО як основа формування європейської системи колективної безпеки. *Politicus*. 2022. Спецвипуск. С. 65. URL: https://library.krok.edu.ua/media/library/category/statti/marukhovskiy_0004.pdf (дата звернення: 22.10.2023).

³ Wilson R., Robinson L., Pettersson H. Ukraine aid: Where the money is coming from, in 4 charts. CNN. 2023. October 6. URL: <https://edition.cnn.com/2023/10/05/world/ukraine-money-military-aid-intl-dg> (дата звернення: 22.10.2023).

до того ж у перший рік широкомасштабної війни було виділено понад 100 млрд дол.⁴. Допомога країн-членів Північноатлантичного альянсу, які в умовах загострення російсько-українського протистояння від політико-дипломатичної підтримки поступово перейшли до воєнно-технічної, виявилася надзвичайно важливою для України, а співробітництво Києва з НАТО набуло особливого значення для гарантування національної безпеки й оборони держави. В умовах російської агресії стало очевидним, що оптимальним та надійним варіантом зовнішніх гарантій безпеки є набуття членства в НАТО, оскільки надійність таких гарантій підкріплюється не лише ст. 5 Північноатлантичного договору, але й колективним військовим потенціалом Північноатлантичного альянсу⁵. Це добре розуміло вище керівництво держави, оскільки після широкомасштабного вторгнення Росії в Україну 24 лютого 2022 р., яке, з одного боку, кардинально погіршило безпекову ситуацію у Європі, а з іншого – утвердило позицію НАТО як головної організації колективної оборони для безпеки Заходу, почало докладати активних зусиль до інтеграції України в євроатлантичний безпековий простір, а також домоглося виведення на новий рівень відносин із керівництвом НАТО й лідерами його держав-членів. Розуміння важливості просування на шляху до євроатлантичної інтеграції спостерігаємо й в українському суспільстві, про що, зокрема, свідчать результати загальнонаціональних опитувань, проведених соціологічною службою Центру Разумкова у серпні 2023 р. Так, на референдумі щодо вступу України до НАТО за цей крок проголосували б 74 % усіх опитаних або 87,5 % тих, хто взяв би участь у такому референдумі, і лише 8,5 % і 5 % проголосували б проти. Це при тому, що

⁴ Szczerba M. Towards the Reconstruction of Ukraine. Draft Report. *Economics and Security Committee; Sub-Committee on transition and development*. 2023. October 8. P. 7–8. URL: <https://www.nato-pa.int/download-file?filename=/sites/default/files/2023-11/024%20ESCTD%2023%20E%20rev.2%20fin%20-%20RECONSTRUCTION%20OF%20UKRAINE%20-%20SZCZERBA%20REPORT.pdf> (дата звернення: 22.10.2023).

⁵ Україна: рік у війні. *Національна безпека і оборона*. 2023. № 1–2(191–192): Російсько-український конфлікт: від повномасштабної війни до вирішення конфлікту і повоєнного відновлення. С. 14. URL: https://razumkov.org.ua/images/2023/09/13/NSD191-192_2023_ukr_MATRA.pdf (дата звернення: 19.10.2023).

у червні 2017 р. лише 48 % усіх опитаних або 69,5 % тих, хто збирався взяти участь у референдумі, проголосували б за вступ до Північноатлантичного альянсу, натомість проти – відповідно 33 % і 26 %. Зміна ставлення українців до вступу до НАТО, розуміння ними переваги колективної безпеки і, як наслідок, підтримка в суспільстві ідеї євроатлантичної інтеграції України стали яскравим свідченням правильності обраного державою шляху⁶. Дослідники Леся Алексієвець та Микола Алексієвець слушно зауважили, що саме збройна агресія РФ проти України призвела до безальтернативності щодо вступу до НАТО, а потреба членства у ньому стала незаперечним імперативом нової історії України⁷.

Висвітлюючи еволюцію відносин Україна–НАТО, українські вчені хоча й виокремлювали різні етапи взаємодії, проте усі вони подібні за змістом. Запропонована дослідниками періодизація дає змогу простежити трансформацію співробітництва від початку налагодження конструктивного діалогу й до виходу на рівень стратегічного партнерства. Більшість учених виділяють такі етапи: перший етап (1991–1997) – становлення відносин, розбудова нормативно-правових та інституційних осередків, визначення теоретико-концептуальних основ та програмних завдань євроатлантичної складової зовнішньополітичної діяльності України; другий етап (1998–2000) – формування особливого партнерства та пошук нових форм і шляхів співпраці офіційного Києва з Північноатлантичним альянсом у різних сферах; третій етап (2001–2004) – зміна інтенсивності військово-політичних контактів, прагматичність наповнення конкретним змістом у межах Хартії про особливе партнерство між Україною і НАТО, висхідна динаміка; четвертий етап (2005–2009) – інтенсифікований діалог між Україною й Північноатлантичним альянсом, пе-

⁶ Суспільні настрої: стан і тенденції змін. *Національна безпека і оборона*. 2023. № 1–2(191–192): Російсько-український конфлікт: від повномасштабної війни до вирішення конфлікту і повоєнного відновлення. С. 48. URL: https://gazumkov.org.ua/images/2023/09/13/NSD191-192_2023_ukr_MATRA.pdf (дата звернення: 19.10.2023).

⁷ Алексієвець Л., Алексієвець М. Трансформація відносин України та НАТО в 1991–2019 рр.: історичний аспект. *Український історичний журнал*. 2020. № 1. С. 139.

редусім у межах індивідуальної участі у програмі «Партнерство заради миру», Радах північноатлантичного співробітництва та євроатлантичного партнерства; п'ятий етап (2010–2013) – послаблення політичного діалогу офіційного Києва з Північноатлантичним альянсом за часів президентства Віктора Януковича; шостий етап (2014–2022) – поглиблення відносин України й НАТО, посилення співпраці у сфері оборони відповідно до натівських стандартів, здійснення заходів із підтримки України у протистоянні агресії та «гібридній війні» з боку Росії; сьомий етап (2022–дотепер) – посилена співпраця в умовах широкомасштабної російсько-української війни з подальшою інтеграцією⁸.

Співпраця Києва з Північноатлантичним альянсом, який на сьогодні є найпотужнішою світовою системою колективної оборони як основи збереження миру й гарантування безпеки та стабільності, була започаткована восени 1991 р. й розвинулася з січня 1992 р., часу участі представників України у засіданні Робочої групи високого рівня Ради північноатлантичного співробітництва (з 1997 р. – Рада євроатлантичного партнерства). Наступними важливими кроками до активізації співпраці стали підписання Україною 8 лютого 1994 р. Рамкового документа «Партнерство заради миру», візит Президента Леоніда Кучми 1 червня 1995 р. до штаб-квартири НАТО, де він заявив про бажання України співпрацювати з Північноатлантичним альянсом на новому рівні, а також підписання 14 вересня того ж року у Брюсселі міністром закордонних справ Геннадієм Удовенком Індивідуальної програми партнерства між Україною та НАТО⁹.

⁸ Там само. С. 129; Знак В. Основні етапи співпраці України і НАТО (1991–2021). *Гуманітарні студії: історія та педагогіка*. 2022. № 3. С. 67–68; Стужок Ю. П., Шпура М. І. Співробітництво України з НАТО: історична ретроспектива та сучасність. *Збірник наукових праць Центру воєнно-стратегічних досліджень Національного університету оборони України імені Івана Черняховського*. 2022. № 3(76). С. 118–119.

⁹ Петровський В. Україна – Росія – НАТО: Безнадійний трикутник? (Роздуми західних експертів). *Наукові записки Тернопільського державного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка. Серія: Історія*. Тернопіль, 2001. Вип. 12. С. 180; Legucka A. Perspektywy członkostwa Gruzji i Ukrainy w NATO do 2010. *Praca badawcza*. Warszawa, 2010. S. 39. URL: https://www.academia.edu/4635259/Projekt_badawczy_Perspektywy_cz%C5%82onkostwa_Gruzji_i_Ukrainy_w_NATO_do_2010 (дата звернення: 19.10.2023).

Відтоді й дотепер консультації й співробітництво між Києвом та Північноатлантичним альянсом охоплюють широке коло сфер, зокрема політичний діалог, співпрацю у воєнно-політичній, військовій та військово-технічній сферах. Основний акцент робиться на реформуванні структур безпеки й оборони України, оборонних технологіях та розвитку оборонної промисловості, досягненні оперативної сумісності з НАТО, готовності до реагування на надзвичайні ситуації цивільного спрямування тощо¹⁰. Особливо важливою для України є воєнно-технічна, матеріальна, фінансова, експертна допомога з боку Північноатлантичного альянсу, зокрема в межах РНП, Дорожньої карти оборонно-технічного співробітництва, Дорожньої карти партнерства у сфері стратегічних комунікацій, низки спільних проєктів, трастових фондів, військових навчань тощо¹¹.

Основоположними документами, що сприяли поглибленню співпраці та політичного діалогу України з країнами НАТО, а також донині визначають відносини з ним, стали Хартія про особливе партнерство між Україною та Організацією Північноатлантичного договору¹², підписана 9 липня 1997 р. у Мадриді Президентом Л. Кучмою й керівниками держав НАТО, та Декларація про доповнення Хартії про особливе партнерство між Організацією Північно-Атлантичного договору та Україною, підписана 21 серпня 2009 р. у Брюсселі¹³. Важливе значення для реалізації положень, закріплених у зазначеній вище хартії мало заснування при штаб-квартирі НАТО в Брюсселі Місії України, очолюваної Надзвичайним і Повноважним послом, створення у Києві Центру інформації та документації НАТО в Україні, Вій-

¹⁰ Допомога НАТО Україні. Стислий огляд. Київ, 2020. URL: https://eesri.org/wp-content/uploads/2020/05/NATO_Support_Ukraine_2020_brochure_EESRI_UKR_web.pdf (дата звернення: 9.10.2023).

¹¹ Зовнішня політика та політика безпеки після оновлення влади: послідовність, зміни, перспективи. *Центр Разумкова*. Київ, 2019. С. 7. URL: https://razumkov.org.ua/uploads/article/2019_Zov_Polit_Onovlennya.pdf (дата звернення: 9.10.2023).

¹² Хартія про особливе партнерство між Україною та Організацією Північно-Атлантичного договору. *Верховна Рада України*. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_002#Text (дата звернення: 9.10.2023).

¹³ Декларація про доповнення Хартії про особливе партнерство між Організацією Північно-Атлантичного договору та Україною. *Верховна Рада України*. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/950_021#Text (дата звернення: 9.10.2023).

ськової місії зв'язку, заснування Військового представництва України у складі Місії України при НАТО, а також початок роботи на регулярній основі КУН (з 2023 р. – РУН)¹⁴. Задля забезпечення інтенсивного розвитку відносин та реалізації положень аналізованої хартії сторони домовилися проводити періодичні зустрічі Північноатлантичної ради з Україною у форматі КУН не рідше двох разів на рік. Відповідно, засідання КУН відбувалися періодично на рівні глав держав та урядів, міністрів закордонних справ та оборони, а також послів¹⁵. У 1997–2023 рр. саме КУН як найвищому органу, який ухвалював рішення щодо розвитку відносин офіційного Києва з Північноатлантичним альянсом та координував заходи в плані практичного співробітництва, належала провідна роль у поглибленні політичного діалогу між Україною та НАТО. Комісія забезпечувала форум для консультацій між державами-членами Північноатлантичного альянсу та Україною з тих питань безпеки, які викликали обопільне занепокоєння, включаючи збройну агресію РФ проти України¹⁶. Важливу увагу КУН привертала також проблеми проведення реформ в Україні в контексті євроатлантичної інтеграції. З метою активізації роботи в конкретних сферах та ефективного співробітництва під егідою КУН, було створено 5 робочих груп: Спільну робочу групу з питань оборонної реформи (NATO – Ukraine Joint Working Group on Defence Reform), Спільну робочу групу з питань технічного співробітництва в галузі оборони (Joint Working Group on Defence Technical Cooperation), Спільну робочу групу з наукового та екологічного співробітництва (Joint Working Group on Cooperation in Science and Environment), Спільну робочу групу з планування на випадок надзвичайних ситуацій цивільного характеру (Joint Working Group on Civil Emergency Planning)

¹⁴ Алексієвцев Л., Алексієвцев М. Трансформація відносин України та НАТО... С. 132; Малик Я. До питання про євроатлантичну інтеграцію України. *Демократичне врядування*. 2014. Вип. 14. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/DeVr_2014_14_7 (дата звернення: 9.10.2023).

¹⁵ Етапи розвитку Комісії Україна – НАТО. *Сайт Україна – НАТО*. 2019. 24 грудня. URL: <https://ukraine-nato.mfa.gov.ua/ukrayina-nato/komisiya-ukrayina-nato/etapi-rozvitku-komisiyi-ukrayina-nato> (дата звернення: 2.10.2023).

¹⁶ Про Євроатлантичну Інтеграцію. *Міністерство внутрішніх справ України*. URL: <https://mvs.gov.ua/uk/ministry/projekti-mvs/jevroatlantica-integraciya-ukrayini/pro-jevroatlanticnu-integraciyu-1> (дата звернення: 2.10.2023).

та Спільну робочу групу з економічної безпеки (Joint Working Group on Economic Security Issues)¹⁷.

З кінця 90-х років ХХ ст. офіційний Київ крок за кроком просувався до членства в Північноатлантичному альянсі, поглиблюючи взаємовідносини та ухвалюючи нові законодавчі акти (затвердження 4 листопада 1998 р. Президентом України Л. Кучмою Державної програми співробітництва України з Організацією Північноатлантичного договору на період до 2001 р. та ухвалення ВРУ 23 квітня 1999 р. Постанови «Щодо відносин України і Організації Північноатлантичного договору»), у яких стратегічною метою визначено повномасштабну інтеграцію до європейських та євроатлантичних структур. Важливе значення також мало створення під егідою КУН у 1998 р. СРГОР та відкриття у квітні наступного року в Києві Офісу зв'язку НАТО в Україні, який повинен був налагоджувати тісні контакти й співпрацю українських державних установ, міністерств та відомств із відповідними структурами Північноатлантичного альянсу. Поглибленню співпраці сприяло також залучення в 1998–2000 рр., згідно з Індивідуальною програмою партнерства між Україною та НАТО, представників ЗСУ до участі у 369 заходах, зокрема 38 багатонаціональних (міжнародних) військових навчаннях у межах програм «Щит миру», «Sea Breeze», «Козацький степ» тощо¹⁸.

Вагомими досягненнями на шляху України до членства в НАТО стали отримання пропозиції розпочати «Інтенсифікований діалог із питань членства», озвучені у квітні 2005 р. у Вільнюсі на черговому засіданні КУН на рівні міністрів закордонних справ, у межах неформального саміту НАТО¹⁹, а також підписання Цільового плану Україна–НАТО на 2005 р. у рамках Плану дій Україна–НАТО²⁰, відповідно до якого як уряд,

¹⁷ Бенъ Я. О. Євроатлантична інтеграція України: від хартії про особливе партнерство до основного закону держави. *Інвестиції: практика та досвід*. 2019. № 8. С. 144.

¹⁸ Алексієвєць Л., Алексієвєць М. Трансформація відносин України та НАТО... С. 133.

¹⁹ Малик Я. До питання про євроатлантичну інтеграцію України...

²⁰ Розпорядження Президента України «Про Цільовий план Україна – НАТО на 2005 рік у рамках Плану дій Україна – НАТО». Київ, 21 квітня 2005 р. *Верховна Рада України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/990/2005-%D1%80%D0%BF#top> (дата звернення: 28.10.2023).

так і місцеві органи влади мали здійснювати реформи згідно з вимогами ПДЧ²¹.

Знаковим для України у контексті вступу до Північноатлантичного альянсу міг стати 20-й саміт країн-членів НАТО, який відбувся 2–4 квітня 2008 р. у Бухаресті (Румунія). Однак, попри те, що напередодні цього заходу українські й польські державні діячі провадили активну дипломатичну роботу, спрямовану на те, щоб переконати країни-члени Північноатлантичного альянсу в необхідності залучення України до ПДЧ, проти цього висловилися Німеччина, Франція, Італія, Іспанія, Нідерланди, Бельгія, Португалія, Люксембург, Угорщина, а Греція утрималася під час голосування²². Вступу України до НАТО, як і Грузії, завадили аргументи Німеччини та Франції. Тодішній Канцлер Німеччини Ангела Меркель та Президент Франції Ніколя Саркозі закликали не дратувати Росію, зважати на явну опозицію РФ щодо наближення НАТО до «червоної лінії» та не ризикувати стабільністю у Східній Європі, оскільки, на їхню думку, подібне рішення могло спровокувати офіційну Москву на збройну агресію проти Києва, і тоді країни-члени НАТО змушені були б втрутитися у війну з РФ²³. Російська дипломатія зі свого боку всіляко підживлювала подібні висловлювання, заявляючи, що приєднання України до НАТО Росія розглядатиме як спробу втручання Північноатлантичного альянсу у сферу виняткових інтересів РФ і це спонукатиме Кремль до реваншу. Вагомим аргументом проти вступу України до Північноатлантичного альянсу також стала відсутність консенсусу в українському політикумі та суспільстві щодо

²¹ Mieliekiestsev K. Polish-Ukrainian partnership and Ukraine's NATO aspirations: regional and international cooperation after the orange revolution. *Історичні і політологічні дослідження*. 2019. № 1 (64). С. 201. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Iipd_2019_1_26 (дата звернення: 28.10.2023).

²² Кушта О. Трансформація відносин Україна – НАТО в контексті російсько-українського збройного конфлікту. *Вісник Львівського університету. Серія: Міжнародні відносини*. Львів, 2018. Вип. 44. С. 159.

²³ Hasselbach Ch. Ukraina wciąż w poczekalni NATO. *Deutsche Welle (DW)*. 2022. 11 lutego. URL: <https://www.dw.com/pl/ukraina-wci%C4%85%C5%BC-w-poczekalni-nato/a-60737446> (дата звернення: 18.10.2023); Vankovska B. NATO's Prospects in the Light of the Ukraine War. *Годишен зборник на Филозофскиот факултет*. Скопје, 2022. No. 75. P. 258. URL: [http://periodica.fzf.ukim.edu.mk/godzb/GZ75\(2022\)/GZ75.20%20Biljana%20Vankovska%20ang%20str%20251-265.pdf](http://periodica.fzf.ukim.edu.mk/godzb/GZ75(2022)/GZ75.20%20Biljana%20Vankovska%20ang%20str%20251-265.pdf) (дата звернення: 15.09.2023).

розвитку відносин Україна–НАТО²⁴. Не додала підтримки Києву й досить стримана позиція з цього питання адміністрації Президента США Джорджа Буша, що дещо втратила на популярності за кордоном через війну в Іраку. Президент США, який та на той час перебував останній рік на посаді, хоча й підтримував вступ України та Грузії в НАТО, однак його цілком задовольняла ідея запропонувати двом країнам формальний План дій щодо членства в Північноатлантичному альянсі²⁵. Як наслідок, через відсутність одностайності з цього питання країни-члени НАТО відмовилися підтримати негайне приєднання офіційного Києва до ПДЧ. У прикінцевому комюніке бухарестської зустрічі зазначалося, що країни-члени НАТО вітають євроатлантичні прагнення України та Грузії й домовилися про те, що ці країни у майбутньому стануть членами цього військово-політичного блоку²⁶.

Як продемонстрували подальші події, рішення, прийняте лідерами Заходу щодо ненадання членства Україні та Грузії, а також висунута ними невизначена пропозиція щодо майбутнього вступу цих держав до Північноатлантичного альянсу, без чіткого плану щодо того, як і коли це може бути досягнуто, певною мірою спровокували Президента Росії Володимира Путіна до вжиття заходів проти т. зв. загрози НАТО на кордоні РФ та зробили Грузію й Україну цілями для російського вторгнення. Уже через кілька місяців по саміті російські війська захопили грузинські регіони Південну Осетію та Абхазію, встановивши там маріонеткові режими, не визнані розвиненими державами донині, у 2014 р. Росія незаконно анексувала АРК та окупувала Донбас, а 24 лютого 2022 р. розпочала широкомасштабну війну проти України²⁷.

²⁴ NATO decisions on open-door policy. *North Atlantic Treaty Organization (NATO)*. 2008. April 3. URL: <https://www.nato.int/docu/update/2008/04-april/e0403h.html> (дата звернення: 11.10.2023).

²⁵ Tharoor I. A fateful summit 15 years ago hangs over the NATO meeting in Vilnius. *The Washington Post*. 2023. July 10. URL: <https://www.washingtonpost.com/world/2023/07/10/bucharest-2008-nato-summit-history-vilnius-putin-georgia-ukraine-membership/> (дата звернення: 4.09.2023).

²⁶ Bucharest Summit Declaration Issued by the Heads of State and Government Participating in the Meeting of the North Atlantic Council in Bucharest on 3 April 2008. URL: http://www.summitbucharest.ro/en/doc_201.html (дата звернення: 4.09.2023).

²⁷ Tharoor I. A fateful summit 15 years ago hangs over the NATO meeting in Vilnius...

Рішення про відкладення вступу України до НАТО завдало значного удару зовнішньополітичній доктрині тодішнього Президента Віктора Ющенка, яка передбачала швидкий вступ до Північноатлантичного альянсу, та зменшило його шанси на перемогу у президентських виборах 2010 р. Як наслідок, до влади в Україні прийшла проросійськи налаштована команда Президента Віктора Януковича та Прем'єр-міністра Миколи Азарова, яка кардинально змінила напрямок зовнішньополітичної стратегії України у бік поглиблення відносин із Росією та частково загальмувала співпрацю з європейськими і євроатлантичними структурами²⁸. Яскравим свідченням зміни зовнішньополітичного курсу стала низка подій: підписання у квітні 2010 р. президентами України й РФ т. зв. «Харківських угод», ліквідація Міжвідомчої комісії з питань вступу України до НАТО та Національного центру з питань євроатлантичної інтеграції України, ухвалення 1 липня 2010 р. Закону України «Про засади внутрішньої і зовнішньої політики», у якому було задекларовано відмову від вступу до НАТО й набуття Україною позаблокового статусу, що в майбутньому виявилось неефективним у контексті забезпечення держави від зовнішньої агресії²⁹.

Попри те, що у 2010–2013 рр. були закриті деякі інституції, які займалися інтеграцією з Північноатлантичним альянсом, Україна й надалі залишалася важливою країною-партнеркою НАТО. Офіційний Київ визнавав потребу продовжувати співпрацю, партнерство та взаємодію з Північноатлантичним альянсом, використовуючи наявні механізми (РНП, угоди Україна–НАТО, участь в основних місіях і навчаннях тощо) та розширюючи

²⁸ Алексієвець Л., Алексієвець М., Ільчук І. Трансформація сучасних українсько-польських відносин у політичній сфері до європейсько-атлантичного процесу (1991–2014 рр.). Україна – Європа – Світ. *Міжнародний збірник наукових праць. Серія: Історія, міжнародні відносини*. Тернопіль, 2015. Вип. 16: у 2 ч. Ч. 2. URL: https://shron1.chtyvo.org.ua/Aleksiiievets_Lesia/Transformatsiia_suchasnykh_ukrainsko-polskykh_vidnosyn_u_politychnii_sferi.pdf?PHPSESSID=p7up7puv2758tbn92jhhpn18s7 (дата звернення: 4.09.2023).

²⁹ Піх О. Євроатлантична інтеграція у контексті формування системи безпеки та двосторонніх відносин України і Польщі. *Воєнно-політичні інтереси України в ієрархії суспільних пріоритетів (кінець XX – початок XXI століття)*: монографія / відп. ред. І. Соляр, упоряд.: О. Муравський, М. Романюк. Львів, 2021. С. 304.

діяльність спільних робочих груп³⁰. Зокрема, Україна продовжувала брати участь у всіх основних миротворчих місіях під проводом НАТО: у складі Міжнародних сил безпеки в Косово, Тренувальної місії НАТО в Іраку, Міжнародних сил сприяння безпеці в Афганістані, антитерористичної операції НАТО «Активні зусилля»³¹.

Однак, як зазначав екскерівник Офісу зв'язку НАТО в Україні (2004–2009) Джеймс Грін, в окреслений період, як і в попередні роки, це партнерство виявилось малоефективним. Оскільки ще до російського вторгнення у 2014 р., коли Україна шукала підтримки в Північноатлантичному альянсі для подолання щораз більшого тиску з боку РФ, країни НАТО часто не бажали навіть обговорювати це питання. Лише в умовах російської агресії НАТО мобілізувало значні ресурси на підтримку України в її боротьбі проти Росії, а Особливе партнерство зазнало оновлення та поживавлення³².

Варто наголосити, що саме анексія Росією Криму й окупація Донбасу, які порушили безпековий порядок у Європі, що базувався на принципах непорушності кордонів, відмови від насильства, мирного вирішення конфліктів і поваги до суверенітету європейських держав, вплинули на початок нового етапу у взаєминах України з європейськими та євроатлантичними структурами, зумовили перегляд Північноатлантичним альянсом власних стратегій регіональної безпеки в ЦСС. Ці зміни були пов'язані з тим, що збройна агресія Кремля продемонструвала неготовність країн Заходу адекватно реагувати на зовнішні загрози, уявила основні недоліки в системі безпеки Європи, недостатню координацію дій у відповідь на кризу та відсутність спільної стратегії реагування на воєнні загрози та конфлікти поблизу кордо-

³⁰ Алексієвцев Л., Алексієвцев М., Ільчук І. Трансформація сучасних українсько-польських відносин...

³¹ Александров О. С. Україна – НАТО: нові умови та реалії співробітництва: аналіт. доп. / упоряд.: В. М. Бегма, Н. Г. Діденко, О. О. Резнікова; за заг. ред. О. В. Литвиненка. Київ, 2011. С. 8.

³² Greene J. Особливому партнерству між НАТО і Україною виповнюється двадцять років: уроки, які необхідно пам'ятати. NATO. 2017. July 4. URL: <https://www.nato.int/docu/review/uk/articles/2017/07/04/osoblivomu-partnerstvu-myo-nato-ukranoyu-vipovnyut-sya-dvadtsyat-rokv-uroki-yak-neobhдно-pamyatati/index.html> (дата звернення: 4.09.2023).

нів європейських держав, що власне в майбутньому й змусило ці країни переглянути свої підходи до безпеки та оборони, зокрема, зосередитися на зміцненні власних оборонних потужностей, посиленні трансатлантичної співпраці та солідарності з такими державами, як Польща та країни Балтії, а також наданні підтримки Україні у збереженні її територіальної цілісності. Російсько-українська війна також викрила фундаментальну помилку західноєвропейської економічної політики щодо Росії, яка базувалася на переконанні, що економічна взаємозалежність і вразливість роблять воєнну ескалацію неможливою. Концепція «змін через торгівлю», яка повинна була активізувати політичні та економічні реформи в Росії, що мали б призвести до її зближення з Заходом, зазнала краху³³.

Важливим майданчиком для підтримки інтересів України у протистоянні російській агресії й проведення консультацій між державами-членами Північноатлантичного альянсу та офіційним Києвом із питань безпеки стали засідання КУН. Так, 2 березня 2014 р. держави-члени НАТО й Україна скликали позачергове засідання Комісії, на якому засудили збройну ескалацію Росії в Криму і висловили глибоке занепокоєння з приводу дозволу, наданого Державною думою на використання ЗС РФ на території України. У спільній заяві зазначалося, що воєнні дії, розв'язані проти України ЗС РФ, є порушенням міжнародного права і суперечать принципам Ради НАТО–Росія та Партнерства заради миру. Країни-члени Північноатлантичного альянсу закликали офіційну Москву виконувати свої зобов'язання згідно зі Статутом ООН і відповідно до спрямування та принципів ОБСЄ, на яких ґрунтуються мир і стабільність у Європі, та зняти напруження у регіоні³⁴. На засіданні КУН, яке відбулося 1 квітня того ж року, учасники зустрічі також засудили незаконну анексію Криму Росією і заявили про активізацію співробітництва між Україною і НАТО та просування реформ в оборонному

³³ Major C., Puglierin J. Eine neue Ordnung. *Internationale Politik*. 2014. November 1. URL: <https://internationalepolitik.de/de/eine-neue-ordnung> (дата звернення: 4.09.2023).

³⁴ North Atlantic Council statement on the situation in Ukraine. NATO. 2014. March 2. URL: https://www.nato.int/cps/en/natohq/official_texts_107681.htm (дата звернення: 4.09.2023).

секторі завдяки запровадженню програм розбудови потенціалу і розвитку спроможностей³⁵. У заяві зазначалося, що міністри закордонних справ КУН одностайно засуджують РФ за незаконну збройну інтервенцію та порушення нею суверенітету і територіальної цілісності України. Було заявлено, що вони не визнають незаконної та нелегітимної анексії Росією Криму і продовжуватимуть спільно працювати над досягненням політичного і дипломатичного вирішення наявної проблеми. Водночас йшлося про активізацію співробітництва України з Північноатлантичним альянсом шляхом інтенсифікації співпраці та сприяння оборонним реформам. З метою надання Україні консультативно-дорадчої допомоги у реформуванні національного сектору безпеки й оборони члени Північноатлантичного альянсу також погодили підсилити Офіс зв'язку НАТО в Києві додатковими фахівцями, продовжити співпрацю з українським урядом, ВРУ і громадянським суспільством задля посилення цивільного контролю над ЗС та відповідними секторами безпеки. Щодо Росії, то учасники зустрічі закликали Кремль: здійснити деескалацію і скоротити кількість своїх військ у Криму до докризового рівня та повернути їх у місця дислокації; послабити свою військову діяльність уздовж українських кордонів; відмовитися від анексованого Криму; утримуватися від будь-яких інших агресивних дій в Україні тощо³⁶. Заклики до офіційної Москви припинити свої незаконні воєнні дії, зупинити підтримку бойовиків-сепаратистів і зробити негайні та конкретні кроки на шляху деескалації кризи в Україні звучали також на позачерговому засіданні КУН, проведеному на прохання України 29 серпня 2014 р.³⁷

Заклики до РФ припинити спроби дестабілізації України, почати переговори з офіційним Києвом і повернути Крим лунали не лише на засіданнях КУН, а й на ПА НАТО, у якій офіційний Київ представлений Постійною делегацією ВРУ, яка з травня

³⁵ Рада Україна – НАТО. 18 липня 2023 р. URL: https://www.nato.int/cps/ru/natohq/topics_217652.htm?selectedLocale=uk (дата звернення: 4.09.2023).

³⁶ Заява Комісії Україна – НАТО. НАТО. 2014. 1 квітня. URL: https://www.nato.int/cps/uk/natohq/news_108499.htm (дата звернення: 05.10.2023).

³⁷ Заява Генерального секретаря НАТО після позачергового засідання Комісії Україна – НАТО. НАТО. 2014. 29 серпня. URL: https://www.nato.int/cps/uk/natohq/news_112210.htm?selectedLocale=uk (дата звернення: 5.10.2023).

1992 р. має статус асоційованого члена. Так, на пленарному засіданні Весняної сесії ПА НАТО у Вільнюсі 30 травня 2014 р. було einstimmig ухвалено Декларацію на підтримку України, що стала основою Резолюції ПА НАТО на підтримку суверенітету та демократії України, схваленої 24 листопада того ж року на пленарному засіданні Осінньої сесії ПА НАТО в Гаазі. У документах було висловлено рішучу підтримку суверенітету й демократії України та засуджено агресію Росії, окупацію нею східних територій держави та незаконну анексію Криму, саме РФ було визнано головною причиною продовження збройного конфлікту і гуманітарної кризи на Півдні та Сході України³⁸.

Важливе значення для демонстрації країнами Північноатлантичного альянсу політико-дипломатичної та практичної підтримки України у війні з Росією мав саміт НАТО у Ньюпорті (Уельс), який відбувся 4–5 вересня 2014 р. Країни-члени Північноатлантичного альянсу сприйняли російську агресію щодо України як спробу РФ утвердити статус наддержави та розширити сфери свого впливу за допомогою військової сили. Подібні дії офіційної Москви викликали сильне занепокоєння у членів НАТО з Центральної та Східної Європи, які побоювалися перенесення гібридної війни на свою територію. Водночас значно зріс ризик відкритого конфлікту РФ із Північноатлантичним альянсом у майбутньому. Як наслідок, країни-члени НАТО змушені були вжити заходів щодо посилення колективної оборони, а також переглянути й удосконалити механізми захисту та підвищити свою здатність реагувати на різні типи загроз, зокрема гібридні дії³⁹. З огляду на це, на саміті було прийнято План дій готовності (Readiness Action Plan)⁴⁰, який містив низку положень щодо зміцнення східного флангу НАТО, зокрема створення

³⁸ Парламентський вимір співробітництва України з НАТО. *gov.ua Державні сайти України*. URL: https://i-lug.gov.ua/external_relations/euro-atl-nato-integration-element/parlamentskij-vimir-spivrobitnictva-ukraini-z-nato (дата звернення: 5.10.2023).

³⁹ Jureńczyk Ł. Okoliczności i postawa NATO wobec polityki militarnej Rosji na Ukrainie. *Rocznik Integracji Europejskiej*. 2019. Nr 3. S. 121.

⁴⁰ NATO's Readiness Action Plan. NATO. 2014. December. URL: https://www.nato.int/nato_static_fl2014/assets/pdf/pdf_2014_12/20141202_141202-factsheet-rap-en.pdf (дата звернення: 20.09.2023).

багатонаціональної командно-контрольної присутності та приймальних пунктів Північноатлантичного альянсу на територіях східних членів НАТО (Болгарія, Естонія, Латвія, Литва, Польща, Румунія), з умовою циклічної ротації, підвищення інтенсивності військових навчань у регіоні, спрямованих на колективну оборону⁴¹. Також йшлося про розширення інфраструктури союзників у регіоні та розміщення баз із технікою НАТО, створення додаткових командних центрів та сил негайного реагування тощо⁴².

У прикінцевій декларації учасники саміту рішуче засудили воєнну агресію РФ та закликали вивести російські війська з України й прикордонних районів, заявивши, що не визнають незаконну та безпідставну анексію Криму. Водночас Північноатлантичний альянс звернувся до Росії з проханням вдатися до конструктивних політичних кроків, а також вплинути на сепаратистів, що діють в Україні, щоб ті припинили дестабілізуючу діяльність, яка поглиблює гуманітарну кризу. Політику Кремля щодо України лідери НАТО назвали такою, що суперечить міжнародному праву та фундаментальним принципам міжнародного співтовариства. З огляду на це, вони підтримали санкції, зокрема адресні, проти російських чиновників, парламентарів, політиків, бізнесменів, військових, секторальні санкції – щодо військово-промислового комплексу, енергетики тощо, а також різноманітні фінансово-економічні обмеження для великої групи російських банків, компаній, підприємств, спецслужб, бізнес-структур тощо, введені проти Росії ЄС, країнами G-7 та іншими міжнародними організаціями⁴³. Однак не всі європейські країни підтримували ці санкції та критику агресивної воєнної політики Президента В. Путіна з однаковим ступенем рішучості. Деякі держави, такі як Німеччина, Італія, Словаччина, Угорщи-

⁴¹ Arnold J.-M. NATO's Readiness Action Plan: Strategic Benefits and Outstanding Challenges. *Strategic Studies Quarterly*. 2016. Vol. 10. No. 1. P. 75. URL: <https://www.jstor.org/stable/10.2307/26271088> (дата звернення: 18.09.2023).

⁴² Jureńczyk Ł. Okoliczności i postawa NATO wobec polityki militarnej Rosji na Ukrainie. S. 121–122.

⁴³ Війна на Донбасі: реалії і перспективи врегулювання... С. 20; Jureńczyk Ł. Okoliczności i postawa NATO wobec polityki militarnej Rosji na Ukrainie. S. 120–121.

на тощо, висловлювали застереження щодо санкцій та сумніви стосовно їхньої ефективності, насамперед у контексті власних економічних інтересів. Це порушувало політичну єдність та вносило певний розкол у ставленні до російсько-української війни серед країн Європи, відображаючи складність політичної та економічної ситуації у регіоні⁴⁴.

За результатами зустрічі глав держав та урядів країн Північноатлантичного альянсу з Президентом України Петром Порошенком у межах Ньюпортського саміту, Генеральний секретар НАТО Андерс Фог Расмуссен заявив, що країни-члени цієї міжнародної організації розробили розгорнутий та конкретний план заходів для того, щоб Україна могла краще дбати про власну безпеку, зокрема погодилися підтримати Україну в процесі модернізації армії, провести низку консультацій щодо реформування ЗСУ та загалом розширити «стратегічний обмін» з офіційним Києвом⁴⁵. Генеральний секретар повідомив, що члени Північноатлантичного альянсу нададуть українській стороні допомогу обсягом 15 млн євро у трастовий фонд для підтримки України⁴⁶. Загалом, на саміті було прийнято безпрецедентні за значенням рішення щодо започаткування п'яти нових цільових фондів для допомоги Україні в критично важливих сферах: управління, контроль, зв'язок та комп'ютеризація (C4); логістика і стандартизація; кібернетична безпека; перепідготовка і соціальна адаптація військовослужбовців; медична реабілітація, а на прохання України країни-члени Північноатлантичного альянсу погодилися у 2015 р. заснувати шостий цільовий фонд – для боротьби із саморобними вибуховими пристроями та утилізації вибухонебезпечних предметів⁴⁷. Зауважу, що після Уельського саміту у вересні

⁴⁴ Major C., Puglierin J. Eine neue Ordnung...

⁴⁵ Знак В. Основні етапи співпраці України і НАТО (1991–2021). С. 80; Соколовська Н. НАТО допоможе Україні модернізувати армію. *DW*. 2014. 4 вересня. URL: <https://www.dw.com/uk/a-17902955> (дата звернення: 13.09.2023).

⁴⁶ Країни НАТО нададуть Україні 15 млн євро. *BBC NEWS Україна*. 2014. 4 вересня. URL: https://www.bbc.com/ukrainian/politics/2014/09/140904_nato_summit_first_day_vs (дата звернення: 13.09.2023).

⁴⁷ Допомога НАТО Україні. Стислий огляд. Київ, 2018. URL: https://www.ispc.org.ua/wp-content/uploads/2018/11/NATO_support_UA_2018.pdf (дата звернення: 9.10.2023).

2014 р. було засновано Цільовий фонд у галузі кіберзахисту, який повинен був сприяти Україні в розробці технічних сил та засобів для протидії кіберзагрозам⁴⁸.

Про практичну підтримку України та поглиблення співробітництва Україна–НАТО йшлося також на засіданні КУН на рівні глав держав і урядів, яке відбулося у межах саміту у Ньюпорті. У Спільній заяві КУН зазначено, що, визнаючи намір України поглибити своє особливе партнерство з НАТО, країни-члени Північноатлантичного альянсу посилять стратегічні консультації у межах КУН та продовжать розвивати чинні програми військової освіти, професійного розвитку, управління сектором безпеки та наукової співпраці в галузі безпеки з Україною. Також прозвучали запевнення у тому, що й надалі зміцнюватиметься співпраця у межах РНП у секторі оборони та безпеки через програми з розвитку спроможності й сталих можливостей в Україні. У заяві також зазначалося, що Північноатлантичний альянс та Україна й надалі працюватимуть над розвитком оперативної сумісності між ЗСУ і НАТО, зокрема шляхом продовження регулярної української участі в навчаннях цієї організації⁴⁹.

Про політичну та практичну підтримку України на шляху комплексних реформ, зокрема через РНП, активізацію співпраці у межах Особливого партнерства, посилення співробітництва в секторі безпеки й оборони через розвиток військових сил та засобів і реалізацію програм сталого зміцнення інституційного потенціалу України, йшлося у Спільній заяві КУН, оприлюдненій після засідання комісії 2 грудня 2014 р. на рівні міністрів закордонних справ⁵⁰. Також під час цього засідання, в якому у форматі відеозв'язку з Києва взяв участь міністр закордонних справ України Павло Клімкін, для допо-

⁴⁸ Shypovskiy V., Cherniha V., Marchenkov S. Analysis of the ways of improvement of Ukraine – NATO cooperation on cybersecurity issues. *Social development & Security*. 2020. Vol. 10. No. 2. P. 14.

⁴⁹ Спільна заява Комісії Україна – НАТО (4 вересня 2014). NATO. 2014. 4 вересня. URL: https://www.nato.int/cps/uk/natohq/news_112695.htm?selectedLocale=uk (дата звернення: 5.10.2023).

⁵⁰ Спільна Заява Комісії Україна – НАТО (2 грудня 2014, Брюссель). NATO. 2014. 3 грудня. URL: https://www.nato.int/cps/uk/natohq/official_texts_115474.htm?selectedLocale=uk (дата звернення: 5.10.2023).

моги Україні у реформуванні сектору безпеки й оборони було офіційно оголошено про початок практичної діяльності згаданих вище п'яти трастових фондів⁵¹. Генеральний секретар НАТО Єнс Столтенберг зауважив, що Цільові фонди є конкретним сигналом про підтримку з боку НАТО та допоможуть зробити українські сили оборони більш сучасними, прозорими та дієвими⁵².

Загалом, в умовах російської анексії Криму та агресії на Донбасі, НАТО однозначно заявляло про підтримку територіальної цілісності та незалежності України. Керівництво Північноатлантичного альянсу незмінно та послідовно підтримувало інтереси офіційного Києва у війні з РФ, як на міжнародних майданчиках, так і у межах КУН, заявляло про структурну допомогу Україні як у короткостроковій, так і в довгостроковій перспективах, а також наголошувало на наданні практичної підтримки за допомогою різних трастових фондів, фінансової допомоги українському оборонному сектору, навчання та підтримки ЗСУ тощо⁵³. Уже з першого року російської гібридної війни 14 держав-членів Північноатлантичного альянсу незмінно надавали Україні необхідну матеріально-технічну та гуманітарну допомогу, а з квітня 2014 р. НАТО повністю призупинило де-факто цивільну та військову співпрацю з РФ⁵⁴. Водночас деякі представники Північноатлантичного альянсу, зокрема Німеччина, Франція, Угорщина, Італія тощо, наголошували на необхідності відновлення співпраці з Росією у майбутньому, вважаючи, що дотримання обома сторонами міжнародних стандартів і зобов'язань матиме велике стратегічне значення. Головною вимогою, яку висували країни-члени НАТО, була відмова Росії від Криму та виведення військ зі Сходу України. Проте такі дії РФ, як збиття 17 липня

⁵¹ Біла книга – 2014. Збройні Сили України / гол. роб. групи І. Руснак. Київ: Преса України, 2015. С. 62.

⁵² НАТО підтримує Україну і посилює практичну допомогу. *NATO*. 2014. 2 грудня. URL: https://www.nato.int/cps/uk/natohq/news_115477.htm?selectedLocale=uk (дата звернення: 5.10.2023).

⁵³ Kupiecki R. Organizacja Traktatu Północnoatlantyckiego. Warszawa, 2016. S. 137.

⁵⁴ Przybyła K. A. NATO wobec konfliktu na Ukrainie. *Bezpieczeństwo Narodowe*. 2016. Nr 1–4. S. 122.

2014 р. у Донецькій області літака Малайзійських авіаліній, внаслідок чого загинуло 298 осіб, російський «гуманітарний конвой», що прибув на Схід України у серпні 2014 р., без згоди на це офіційного Києва, не сприяли налагодженню взаємин із офіційною Москвою та лише викликали критику й осуд у країн-членів НАТО⁵⁵. Як наслідок, агресивна політика Росії призвела до того, що країни Заходу, які у 2014 р. по-різному відреагували на російську анексію Криму та збройну агресію проти України, з часом почали демонструвати вкрай необхідну Києву єдність, яка проявилася як у запровадженні санкцій, так і в перегляді рішень щодо використання російських енергоносіїв⁵⁶. Хоча НАТО і виявляло чітку позицію щодо подій в Україні, рішучим чином засуджуючи російсько-українську війну, однак усіляко уникало риторики, що могла б спровокувати ескалацію кризи⁵⁷. Подібну позицію країн Заходу британські експерти, зокрема Меттью Креніг та Лоуренс Фрідман, певною мірою вбачали в успішності поширення російською пропагандою наративів про неминучу ядерну загрозу та міць російської армії, яка домоглася того, що розвинені країни прийняли путінський блеф і шантаж за чисту монету, повіривши у рішучість та готовість Кремля йти до кінця у конфронтації з Заходом, хоч би й ціною остаточного ядерного взаємознищення, і, як наслідок, Москві вдалося істотно обмежити підтримку з боку Заходу для України, насамперед військову. Водночас ці аналітики критично оцінювали заяви деяких західних політиків на кшталт: «... “українська криза” не може мати військового розв’язання», як про це заявляв Президент США Барак Обама, чи: «... НАТО ніколи не боронитиме збройно нечленів Альянсу», наголошуючи, що навіть якщо ці слова відповідають дійсності,

⁵⁵ Jureńczyk Ł. Okoliczności i postawa NATO wobec polityki militarnej Rosji na Ukrainie. S. 120.

⁵⁶ Matthijs M., Kelemen R. D. Europe Reborn: how to save the European Union from irrelevance. *Foreign Affairs*. 2015. January–February. URL: https://www.foreignaffairs.com/articles/europe/europe-reborn?check_logged_in=1&utm_medium=promo_email&utm_source=lo_flows&utm_campaign=registered_user_welcome&utm_term=email_1&utm_content=20231221 (дата звернення: 5.10.2023).

⁵⁷ Jureńczyk Ł. Okoliczności i postawa NATO wobec polityki militarnej Rosji na Ukrainie. S. 120.

«завжди краще залишити Путіну трохи непевності в його калькуляціях»⁵⁸.

На думку колишнього посла США у НАТО та спеціального представника Держдепартаменту США з питань України у 2017–2019 рр. Курта Волкера, небажання Заходу вступати у прямий конфлікт із Росією було однією з причин, чому після нападу Росії на Україну у 2014 р. та анексії Криму Захід не вжив адекватних заходів, окрім санкцій, які б унеможливили широкомасштабне вторгнення РФ в Україну, що відбулося 24 лютого 2022 р. Іншими причинами, вважав він, були сприйняття країнами НАТО повістки, яку формувала російська пропаганда, про те, що Крим інакший й завжди був частиною Росії, а також те, що мало хто вірив, що Президент В. Путін дійсно нападе на Україну, оскільки всі очікували, що все зупиниться на Криму й Донбасі. За словами К. Волкера, Захід був упевнений, що зможе зупинити конфлікт та примусити сторони до переговорів. Однак Мінські домовленості, на його думку, лише заморозили конфлікт, що дало Росії можливість уникнути відповідальності за збройну агресію та підготуватися до широкомасштабного наступу⁵⁹.

Зауважу, що після початку російської агресії проти України у 2014 р. чимало іноземних експертів-аналітиків були переконані у неминучості широкомасштабного вторгнення РФ в Україну. Так, ще у травні 2014 р. британський експерт Семюел Чарап писав: «Росія не вторглася в Крим, щоб анексувати його; вона зробила це в розпачливій спробі забезпечити російські інтереси в Україні, які виходять далеко за межі Кримського півострова. В останні дні лютого, коли президент Росії Володимир Путін прийняв рішення ввести спецназ, десантників та інших

⁵⁸ Рябчук М. Між абстрактною теорією та практичною політикою: погляд на українсько-російський конфлікт у британських наукових та експертних публікаціях. *Інтерпретації російсько-українського конфлікту в західних наукових і експертно-аналітичних працях* / за ред. В. Кулика. Київ, 2020. С. 74, 91.

⁵⁹ Павлушенко Т. «США і Німеччина до кінця не прийняли факт, що російська війна в Україні – це загроза всій Європі». Інтерв'ю з Куртом Волкером, колишнім послом США у НАТО. *Forbes Ukraine*. 2023. 24 серпня. URL: <https://forbes.ua/war-in-ukraine/nato-stalo-deshcho-smilivishim-intervyu-z-kurtom-volkerom-kolishnim-poslom-ssha-u-nato-24082023-15614> (дата звернення: 9.10.2023).

військовослужбовців до Криму, він намагався запобігти перетворенню стратегічної невдачі в Києві на стратегічну катастрофу: кошмарний сценарій Росії бути повністю усуненої з України Заходом», тому, на думку експерта, наївно було вважати, що РФ може задовольнитися лише окремими українськими територіями, оскільки «завоювання Криму та втрата решти України жодним чином не є прийнятним результатом для Росії»⁶⁰.

Попри певну невизначеність у ставленні країн-членів Північноатлантичного альянсу як до шляхів вирішення російсько-українського конфлікту, так і до самої Росії, відносини НАТО з офіційним Києвом продовжували розвиватися. Яскравим свідченням початку нового етапу у співробітництві України та Північноатлантичного альянсу стала відмова восени 2014 р. Києва від позаблокового статусу та підтримка ВРУ 23 грудня того ж року законопроекту Президента П. Порошенка «Про внесення змін до деяких законів України щодо відмови України від здійснення політики позаблоковості»⁶¹. Загалом, в умовах російської збройної агресії Київ посилив консультації й поглибив співпрацю з Північноатлантичним альянсом, наповнив програму співробітництва в галузі безпекової та оборонної реформ реальним практичним змістом. Важливим системним документом розвитку співробітництва та дієвим інструментом здійснення реформ у всіх сферах залишалися РНП, успішна реалізація яких наближала Україну до стандартів НАТО, сприяла нарощуванню системної взаємодії, з урахуванням усіх можливостей Північноатлантичного альянсу та держав-членів, задля зміцнення обороноздатності країни й протидії російській агресії⁶². Тоді ж було взято курс на активізацію міжнародного співробітництва у таких напрямках: налагодження військово-політичного діалогу щодо забезпечення захисту суверенітету, безпеки, територіальної цілісності та

⁶⁰ Charap S. Ukraine: Seeking an Elusive New Normal. *Survival*. 2014. Vol. 56. Issue 3. P. 86.

⁶¹ Стратегічні партнери України (реалії та пріоритети в умовах війни). *Національна безпека і оборона*. 2023. № 3–4(193–194). С. 37. URL: https://razumkov.org.ua/images/2023/10/11/NSD193-194_2023_ukr_all.pdf (дата звернення: 23.10.2023).

⁶² Алексієвський Л., Алексієвський М. Трансформація відносин України та НАТО... С. 138.

непорушності державних кордонів України; здійснення реформ ЗСУ; забезпечення фахової (професійної) підготовки військово-службовців; сприяння лікуванню (реабілітації) військових, які постраждали під час АТО; забезпечення отримання, оформлення та контролю за цільовим використанням матеріально-технічної допомоги тощо. У 2014 р. було проведено 449 заходів міжнародного співробітництва⁶³. Також значно активізувалося двостороннє співробітництво з оборонними відомствами країн-членів Північноатлантичного альянсу. Зокрема, у 2014 р. було проведено 268 відповідних заходів. Найефективнішою виявилася співпраця в галузі оборонних та військових відносин зі США, з якими було проведено найбільшу кількість заходів на вищому рівні за останні роки (123), далі йшли Великобританія (59), Франція (26), Німеччина (24), Польща (21) та інші держави (15)⁶⁴.

На 2014 р. було заплановано проведення 15 багатонаціональних військових навчань (8 – на території України, 7 – поза її межами), однак через початок російської агресії низку навчань за участю українських підрозділів скасували. Як наслідок, українські військові змогли взяти участь лише в 5 запланованих багатонаціональних навчаннях (3 – на території України: українсько-американське тактичне навчання «Rapid Trident–2014», навчання багатонаціонального інженерного батальйону «Тиса» «Світла Лавина–2014», українсько-американське командно-штабне навчання ВМС ЗСУ із залученням військ «Sea Breeze–2014»; 2 – за межами держави: багатонаціональне тактичне навчання підрозділів зв'язку «Combined Endeavour–2014» у Німеччині та багатонаціональне тактичне навчання «Maple Arch–2014» у Польщі), а також на запрошення країн-членів Північноатлантичного альянсу позапланово долучилися до 3 багатонаціональних командно-штабних навчань НАТО, проведених за межами України: «Saber Guardian–2014» в Італії, «Trident Juncture–2014» у Болгарії та «Regex–2014» у Туреччині. Загалом, до участі у військових навчаннях було залучено понад 1,5 тис. військовослужбовців ЗСУ⁶⁵. Того ж року український національний контингент та

⁶³ Біла книга – 2014. Збройні Сили України. С. 57.

⁶⁴ Там само. С. 58.

⁶⁵ Там само. С. 32–33.

персонал взяли активну участь у місіях Північноатлантичного альянсу: в Косово (Республіка Сербія) та в Ісламській Республіці Афганістан, а також українські військові долучилися до операції НАТО з протидії тероризму в акваторії Середземного моря «Активні зусилля». Водночас у межах Індивідуальної програми партнерства між Україною та НАТО у 2014 р. 190 військових ЗСУ взяли участь у 119 заходах військового співробітництва за напрямками: розвиток системи управління і зв'язку, розвиток сил спеціальних операцій, кіберзахист, логістика та військова медицина, інформаційно-психологічні операції, обмін досвідом у сфері розвитку озброєнь та технічних стандартів, а також підготовка спеціалістів у галузі розмінування та протидії саморобним вибуховим пристроям⁶⁶.

Продовженням курсу офіційного Києва на європейську та євроатлантичну інтеграцію стало затвердження у 2015 р. Стратегії національної безпеки України⁶⁷, нової редакції Воєнної доктрини України та Концепції розвитку сектору безпеки і оборони України, де було підтверджено відмову від дотримання політики позаблоковості та вперше головною загрозою і ймовірним воєнним противником оголошено Росію, а також визначено курс на європейську інтеграцію й наміри щодо вступу до Північноатлантичного альянсу⁶⁸. З огляду на те, що співпраця у військовій сфері була для України пріоритетним напрямом співробітництва з НАТО, 22 вересня 2015 р. у межах візиту Генерального секретаря Є. Столтенберга до України було підписано Угоду між Урядом України та Організацією Північноатлантичного договору про статус Представництва НАТО в Україні, Дорожню карту Партнерства у сфері стратегічних комунікацій між Радою національної безпеки і оборони України (РНБО) та Міжнародним секретаріатом НАТО, спрямовану на здійснення комплексної

⁶⁶ Біла книга – 2014. Збройні Сили України. С. 62.

⁶⁷ Указ Президента України № 287/2015 Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 6 травня 2015 року «Про Стратегію національної безпеки України». *Президент України. Офіційне інтернет-представництво*. URL: <https://www.president.gov.ua/documents/2872015-19070> (дата звернення: 9.10.2023).

⁶⁸ Біла книга – 2015. Збройні Сили України / голова роб. групи: І. Руснак. Київ: Преса України, 2016. С. 3.

підтримки України у сфері стратегічних комунікацій, зокрема протидії російській пропаганді⁶⁹. Також було укладено Спільну декларацію щодо посилення оборонно-технічного співробітництва України з НАТО, яка окреслила головні напрями співпраці та була спрямована на підвищення рівня сумісності у сфері озброєння й надання дорадчої допомоги у питаннях реформування оборонно-промислового комплексу та ефективного забезпечення ним потреб безпеки й оборони України⁷⁰. Секретар РНБО Олександр Турчинов зазначав, що підписані документи передбачають поглиблення відносин у ключових сферах протистояння сучасним викликам та свідчать про започаткування нового, набагато практичнішого етапу співробітництва України з Північноатлантичним альянсом⁷¹. На виконання цієї декларації 17 грудня 2015 р. у межах візиту Президента П. Порошенка до штаб-квартири Північноатлантичного альянсу сторони підписали Дорожню карту Україна–НАТО з оборонно-технічного співробітництва⁷². Цей документ окреслив основні заходи співпраці в інтересах розвитку спроможностей України у сфері озброєння та військової техніки, досягнення взаємосумісності із силами НАТО у цій галузі, а також надання допомоги Україні щодо переходу на технічні стандарти Північноатлантичного альянсу⁷³.

Також Україна відновила участь у Процесі планування та оцінки сил у межах програми НАТО «Партнерство заради миру», припиненої у 2014 р. Відповідно до цього, опрацьовано новий пакет «Цілей партнерства», який містив 25 цілей для Міноборони та ЗСУ. Водночас, відповідно до Імплементативної програми Робочого плану Військового комітету Україна–НАТО

⁶⁹ Україна та НАТО підписали низку документів про співпрацю. *Україна – НАТО*. 2015. 22 вересня. URL: <https://ukraine-nato.mfa.gov.ua/news/40549-ukrajina-ta-nato-pidpisali-nizku-dokumentiv-pro-spivpracyu> (дата звернення: 9.10.2023).

⁷⁰ Стужук Ю. П., Шпура М. І. Співробітництво України з НАТО... С. 120–121.

⁷¹ Україна та НАТО підписали низку документів про співпрацю...

⁷² Біла книга – 2015. Збройні Сили України. С. 76.

⁷³ Україна підписала дорожню карту з оборонно-технічної співпраці із НАТО. ТСН. 2015. 17 грудня. URL: <https://tsn.ua/politika/ukrayina-pidpisala-dorozhnu-kartu-z-oboronno-tehnicnoyi-spivpraci-iz-nato-555785.html> (дата звернення: 23.10.2023).

на 2015–2016 рр. та Індивідуальної програми партнерства України з НАТО у 2015 р., було проведено 234 заходи професійної підготовки за участю 755 військових ЗСУ. У межах цієї роботи затверджено План виконання основних заходів щодо переходу ЗСУ на стандарти НАТО на період до 2020 р.⁷⁴

Важливе значення для координації підтримки України країнами-членами НАТО мали засідання КУН, які проходили на регулярній основі. Низка позачергових засідань, ініційованих офіційним Києвом, переважно були зумовлені посиленням агресії Росії в Криму чи на Сході України. До прикладу, екстрене засідання КУН від 26 січня 2015 р. було спричинене різкою ескалацією насильства вздовж лінії розмежування на Сході України з боку терористів, яких підтримувала Росія, а також численними жертвами серед цивільного населення у результаті обстрілу житлових кварталів українських міст. Про це, зокрема, заявив Генеральний секретар НАТО у своїй заяві за результатами засідання, назвавши ці масові обстріли невинуватими й неприйнятними. Він вкотре від імені країн-членів Північноатлантичного альянсу закликав Росію негайно припинити підтримку сепаратистів, дестабілізацію України та дотримуватися своїх міжнародних зобов'язань, а також наголосив, що НАТО й надалі підтримуватиме суверенітет, незалежність і територіальну цілісність України, оскільки «суверенна та стабільна Україна, твердо віддана принципам демократії та верховенства права, має ключове значення для безпеки Євроатлантичного регіону»⁷⁵.

Загалом, в окреслений період держави Заходу продовжили надавати офіційному Києву дієву підтримку у протидії збройній агресії з боку РФ, консультативну та дорадчу допомогу в реформуванні оборонного відомства і значну гуманітарну та матеріально-технічну допомогу, яка у 2015 р. становила майже 104 млн дол. США⁷⁶.

⁷⁴ Біла книга – 2015. Збройні Сили України. С. 75.

⁷⁵ Заява Генерального секретаря НАТО за результатами екстреного засідання комісії Україна – НАТО 26 січня 2015 р. *NATO*. 2015. 27 січня. URL: https://www.nato.int/cps/uk/natohq/opinions_116862.htm?selectedLocale=uk (дата звернення: 6.10.2023).

⁷⁶ Біла книга – 2015. Збройні Сили України. С. 4.

Важливе значення для підвищення бойових спроможностей ЗСУ та рівня їх оперативної сумісності зі ЗС держав-членів НАТО задля спільної участі у міжнародних операціях із підтримки миру мали міжнародні військові навчання, яких у 2015 р. було десять. П'ять таких навчань проведено на території України (українсько-американські навчання «Fearless Guardian–2015», українсько-польські навчання підрозділів військової поліції «Law and Order–2015», українсько-польські навчання авіаційних підрозділів «Safe Skies–2015», українсько-американські навчання «Saber Guardian/Rapid Trident–2015», українсько-американські навчання ВМС із залученням військ «Sea Breeze–2015») і стільки ж поза межами держави (сертифікаційне навчання бойової тактичної групи ЄС «Common Challenge–2015», багатонаціональні тактичні навчання «Maple Arch–2015», «Світла Лавина–2015», багатонаціональні сертифікаційні навчання «Trident Juncture–2015», протичовнові навчання країн чорноморського басейну «Sea Shield–2015»). До участі у цих міжнародних військових заходах, які сприяли впровадженню стандартів НАТО в функціонування ЗСУ, було залучено понад 3 000 українських військових, 14 кораблів (катерів), 7 літаків, 5 вертольотів, приблизно 200 одиниць військової техніки. Зауважу, що у 2015 р. ЗСУ відновили участь у заходах підготовки за стандартами НАТО у межах Процесу планування і оцінки сил та Спільного фонду оперативних сил і можливостей Концепції оперативних можливостей⁷⁷.

Варто відзначити, що для підвищення кваліфікаційного рівня офіцерів і сержантського складу ЗСУ та набуття ними нових освітньо-професійних компетенцій задля досягнення взаємосумісності з НАТО значну роль відігравала Програма удосконалення військової освіти (Defence Education Enhancement Programme), започаткована ще у 2013 р. під егідою СРГОР⁷⁸. Одним із завдань

⁷⁷ Біла книга – 2015. Збройні Сили України. С. 41–42.

⁷⁸ Детальніше про Програму вдосконалення оборонної освіти див.: Представництво НАТО в Україні. *NATO*. 2020. 22 січня. URL: <https://www.nato.int/cps/uk/natohq/172885.htm> (дата звернення: 8.10.2023); Цивільний вимір діяльності НАТО в Україні. *Україна – НАТО*. 2019. 27 грудня. URL: <https://ukraine-nato.mfa.gov.ua/ukrayina-nato/civilnij-vimir-diyalnosti-nato-v-ukrayini> (дата звернення: 8.10.2023); Defence Education Enhancement Programme. *NATO*. 2023. October 5. URL: https://www.nato.int/cps/en/natohq/topics_139182.htm?selectedLocale=en (дата звернення: 8.10.2023).

програми було надання допомоги українським навчальним закладам професійної військової освіти у п'яти сферах розвитку: освіта і навчання, доктрини, управління персоналом, організація та матеріально-технічне забезпечення⁷⁹. Основними напрямками співробітництва стали: інноваційні методики освіти та викладання; мовна підготовка; стандарти НАТО стосовно системи управління військами; обмін досвіду участі в операціях Альянсу; інформаційна безпека; математичне моделювання безпекових питань; економічна безпека тощо⁸⁰. У 2015 р. у межах програми було підготовлено 66 військовослужбовців, водночас у військових навчальних закладах іноземних держав, а також на мовних і фахових курсах, кваліфікацію підвищили 17 офіцерів та 140 військовослужбовців ЗСУ.

У рамках Програми Україна–НАТО з професійного розвитку цивільного персоналу сектору безпеки і оборони (NATO–Ukraine Professional Development of the Civilian Personnel of the Sector of Security and Defence), започаткованої 2005 р. також під егідою СРГОР, яка з-поміж іншого передбачала професійний розвиток українських військових, а також налагодження двосторонньої та багатосторонньої допомоги з боку країн-членів НАТО у цій сфері, у 2015 р. було підготовлено 195 військовослужбовців та державних службовців Міноборони та Генерального штабу, а на курсах вивчення англійської мови – 169 військових⁸¹.

З огляду на збройну агресію Росії проти України, у 2015 р., як і у 2014 р., важливе значення для підвищення оперативних спроможностей ЗСУ, а також залучення міжнародної спільноти до врегулювання російсько-українського конфлікту, мало міжнародне та двостороннє співробітництво. Загалом, у 2015 р. було проведено 1 078 заходів із міжнародного співробітництва, пріоритетними напрямками якого були: підтримка воєнно-політичного діалогу, опрацювання концептуальних документів стратегічного та оборонного планування, досягнення максимального рівня сумісності ЗСУ з відповідними силами країн Північно-

⁷⁹ Допомога НАТО Україні. Стислий огляд... Київ, 2020.

⁸⁰ Цивільний вимір діяльності НАТО в Україні...

⁸¹ Біла книга – 2015. Збройні Сили України. С. 52; Представництво НАТО в Україні...

атлантичного альянсу, військово-технічне співробітництво, забезпечення внеску у міжнародну безпеку. Щодо двостороннього співробітництва, то впродовж року проведено 539 заходів із 47 країнами, з-поміж яких варто виокремити членів НАТО: США (159 заходів), Великобританію (94), Німеччину (57), Канаду (50), Польщу (44), Литву (38) та Францію (19)⁸².

У 2016 р. співпраця з Північноатлантичним альянсом надалі поглиблювалася, значно поживавився воєнно-політичний діалог, вагомою виявилася також підтримка, надана офіційному Києву з боку країн-членів НАТО. Після підписання 4 лютого 2016 р. Президентом П. Порошенком Закону «Про ратифікацію Угоди між Урядом України та Організацією Північноатлантичного договору про статус Представництва НАТО в Україні» у Києві активну роботу розпочало Представництво НАТО, яке забезпечувало розвиток партнерства безпосередньо у країні, а до його складу увійшли Центр інформації та документації НАТО й Офіс зв'язку НАТО в Україні. Під егідою Представництва надавалася дорадча допомога стратегічного рівня у межах КПД для України (Comprehensive Assistance Package)⁸³.

У контексті зміцнення обороноздатності України та прийняття важливих рішень щодо надання допомоги Києву вагоме значення мав саміт НАТО у Варшаві 8–9 липня 2016 р. Учасники заходу надіслали важливий політичний сигнал про підтримку України: «Ми твердо підтримуємо суверенітет України, її територіальну цілісність в межах міжнародно визнаних кордонів і її невід'ємне право визначати своє майбутнє та зовнішньополітичний курс без зовнішнього втручання ... Ми рішуче засуджуємо агресивні дії Росії проти України, тривале порушення Росією міжнародного права та своїх міжнародних зобов'язань, що має серйозні наслідки для стабільності й безпеки всього євроатлантичного регіону»⁸⁴. У прикінцевій декларації саміту зазначено,

⁸² Біла книга – 2015. Збройні Сили України. С. 69.

⁸³ Відносини з Україною. *NATO*. 2023. 3 серпня. URL: https://www.nato.int/cps/uk/natohq/topics_37750.htm?#support (дата звернення: 22.09.2023).

⁸⁴ Заява за результатами саміту у Варшаві оприлюднена главами держав та урядів, які беруть участь у засіданні Північноатлантичної ради у Варшаві 8–9 липня 2016 року. *NATO*. Warsaw, 9 July. URL: https://www.nato.int/cps/en/natohq/official_texts_133169.htm?selectedLocale=uk (дата звернення: 20.09.2023).

що Північноатлантичний альянс відповідає на зміну безпекової ситуації у Європі удосконаленням свого потенціалу стримування та оборони, зокрема забезпеченням передової присутності на Східному фланзі та призупиненням усієї практичної цивільної і військової співпраці між НАТО і Росією, залишаючись відкритим для політичного діалогу з РФ⁸⁵. Загалом, основна мета зустрічі у Варшаві – надіслати офіційній Москві сигнал про те, що в НАТО дуже серйозно сприймають нові загрози, і що проблемі колективної безпеки приділяють належну увагу⁸⁶.

Під час саміту країни-члени Північноатлантичного альянсу підтримали пошук політичних шляхів вирішення конфлікту та закликали сторони дотримуватися Мінських угод, водночас було заявлено про допомогу Україні в розробці систем боротьби з гібридними атаками, а також погоджено продовжувати надання стратегічних консультацій та практичної підтримки для зміцнення інституцій сектора безпеки та оборони України, включаючи заходи, визначені в КПД, ухваленому на засіданні КУН у Варшаві 9 липня 2016 р.⁸⁷. Власне затвердження КПД главами держав та урядів держав-членів НАТО під час Варшавського саміту мало ключове значення для зміцнення обороноздатності України, оскільки метою цієї програми було надання централізованої нелетальної підтримки для посилення боєздатності ЗСУ, сприяння процесу оборонної реформи відповідно до стандартів Північноатлантичного альянсу та досягнення оперативної сумісності ЗСУ із силами НАТО до 2020 р.⁸⁸. Загалом, цей пакет охоплював 40 заходів цілеспрямованої допомоги у ключових галузях. Значна частка допомоги надавалася Україні через програми трастових

⁸⁵ Заява за результатами саміту у Варшаві...

⁸⁶ Маркус Дж. Варшавський саміт НАТО і російська загроза. *BBC NEWS Україна*. 2016. 8 липня. URL: https://www.bbc.com/ukrainian/politics/2016/07/160708_warsaw_nato_summit_ozh (дата звернення: 20.09.2023).

⁸⁷ Рябих В. Саміт НАТО у Варшаві – підсумки й уроки. *УКРІНФОРМ*. 2016. 12 липня. URL: https://www.ukrinform.ua/rubric-other_news/2049186-samit-nato-u-varsavi-pidsumki-j-uroki.html (дата звернення: 21.09.2023); Jureńczyk Ł. Okoliczności i postawa NATO wobec polityki militarnej Rosji na Ukrainie. S. 122.

⁸⁸ Comprehensive Assistance Package for Ukraine. *NATO*. 2016. July. URL: https://www.nato.int/nato_static_fl2014/assets/pdf/pdf_2016_09/20160920_160920-compreh-ass-package-ukra.pdf (дата звернення: 9.10.2023); Допомога НАТО Україні. Стислий огляд. Київ, 2020.

фондів Північноатлантичного альянсу, що увійшли у цей пакет. Міноборони України було залучене до реалізації заходів восьми цих фондів із: модернізації системи зв'язку та автоматизації управління військами; зміни військової кар'єри на професійну цивільну; логістики й стандартизації; утилізації в Україні легких озброєнь, стрілецької зброї, звичайних боєприпасів та протипіхотних мін типу ПФМ-1; питань розвитку національної системи протимінної діяльності та протидії саморобним вибуховим пристроям; кіберзахисту; медичної реабілітації (протезування) військовослужбовців; перезахоронення радіоактивних відходів⁸⁹.

У межах співпраці Україна–НАТО були передбачені: оптимізація логістики та спільні тренування, закупівля обладнання та навчання його експлуатації, переорієнтування оборонно-промислового комплексу на стандарти Північноатлантичного альянсу, структурне реформування ЗСУ та системи командування⁹⁰. Зокрема, продовжено підтримку реформування структур безпеки і оборони України у межах діяльності СРГОР і механізму Процесу планування і оцінки сил, а також дорадчої місії при Представництві НАТО у Києві. В окреслений період СРГОР залишалася центральним органом у сфері співробітництва з реформування структур безпеки й оборони України, впроваджувала різноманітні ініціативи у галузі цивільно-військових відносин, вироблення політики, стратегії та концепцій національної безпеки, а також щодо посилення цивільного контролю над управлінням ЗСУ й іншими структурами безпеки, оборонним плануванням тощо. Завдяки діяльності цієї робочої групи Україна мала змогу не лише запозичити досвід і фахові знання союзників, а й отримати від них практичну допомогу. Водночас СРГОР забезпечувала інституційну основу для реалізації співробітництва між Північноатлантичним альянсом і відповідними міністерствами й установами, залученими до процесу безпекової і оборонної реформи в Україні⁹¹.

⁸⁹ Біла книга – 2016. Збройні Сили України / гол. роб. групи: І. Руснак. Київ: Преса України, 2017. С. 87.

⁹⁰ Рябих В. Саміт НАТО у Варшаві – підсумки й уроки...; Jureńczyk Ł. Okoliczności i postawa NATO wobec polityki militarnej Rosji na Ukrainie. S. 122.

⁹¹ Відносини з Україною...

Важливим результатом практичної взаємодії України та НАТО у 2016 р. стало завершення Комплексного огляду сектору безпеки і оборони, схвалення Концепції розвитку сектору безпеки і оборони та Стратегічного оборонного бюлетеня України⁹², а також Плану дій, щодо впровадження оборонної реформи у 2016–2020 роках (Дорожня карта оборонної реформи)⁹³. Згідно з цими документами, до 2020 р. опрацюванню підлягали 134 адміністративні, оперативні та матеріально-технічні стандарти НАТО⁹⁴. Зауважу, що Стратегічний оборонний бюлетень, розроблений за участю представників СРГОР та іноземних радників Офісу зв'язку НАТО в Україні, визначав основні напрями реалізації воєнної політики та оборонної реформи України, очікуваними результатами яких, зокрема, мав стати «розвиток відповідно до євроатлантичних норм та критеріїв членства в НАТО спроможностей Міністерства оборони України, Збройних Сил України та інших складових сил оборони, необхідних для адекватного реагування на загрози національній безпеці у воєнній сфері, захисту України, її суверенітету, територіальної цілісності та непорушності (недоторканності) кордонів, підтримки міжнародного миру та безпеки»⁹⁵.

Для посилення обороноздатності України в умовах російської агресії вагоме значення мала консультативно-дорадча (понад 30 радників із 12 держав-членів НАТО, а також 5 стратегічних радників високого рівня від США, Великої Британії, Канади, Литви та Німеччини), матеріально-технічна і гуманітарна допомога Північноатлантичного альянсу⁹⁶. До прикладу, обсяги міжнародної технічної допомоги США ЗСУ у 2016 р. становили понад 77 млн дол., а на підставі підписаних у 2016 р.

⁹² Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 20 травня 2016 року «Про Стратегічний оборонний бюлетень України». *Верховна Рада України*. 2016. 6 червня. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/240/2016#n10> (дата звернення: 9.10.2023).

⁹³ План дій, щодо впровадження оборонної реформи у 2016–2020 роках (Дорожня карта оборонної реформи). Київ, 2016. 5 серпня. 210 с. URL: https://www.mil.gov.ua/content/tenders/Plan_2208.pdf (дата звернення: 9.10.2023).

⁹⁴ Кушта О. Трансформація відносин Україна – НАТО... С. 152.

⁹⁵ Стратегічний оборонний бюлетень України. 6 червня 2016 року. *Президент України. Офіційне інтернет-представництво*. URL: <https://www.president.gov.ua/documents/2402016-20137> (дата звернення: 9.10.2023).

⁹⁶ Біла книга – 2016. Збройні Сили України. С. 4.

4 міждержавних угод у сфері військово-фінансового співробітництва Туреччина погодилася виділити для ЗСУ у 2017 р. 3,1 млн дол. фінансової допомоги⁹⁷.

Задля підвищення оперативних спроможностей ЗСУ та наближення до стандартів НАТО у 2016 р. понад 6 000 військово-вслужбовців взяли участь у 10 багатонаціональних навчаннях, до яких було залучено орієнтовно 200 одиниць військової техніки, понад 20 кораблів, 10 літаків і 9 вертольотів. На території України було проведено 4 заходи (багатонаціональні тактичні навчання з підготовки підрозділів ЗС у межах JMTG-U; багатонаціональні командно-штабні навчання із залученням військ «Maple Arch–2016»; українсько-американські навчання ВМС із залученням військ «Sea Breeze–2016»; українсько-американські навчання «Rapid Trident–2016») та 6 багатонаціональних навчань поза її межами («Flaming Thunder–2016», тактичні навчання «Flaming Sword–2016»; командно-штабні навчання із залученням військ «Common Challenge–2016», «Saber Guardian–2016», «REGEX–2016», «Світла Лавина–2016»)⁹⁸. Важливе значення також мало реформування українських підрозділів швидкого реагування, зокрема особовий склад створеного загону спецпризначенців пройшов підготовку за програмою спецпризначенців США⁹⁹.

У 2016 р. було проведено 1 362 заходи міжнародного військового співробітництва та 839 заходів у межах двосторонньої співпраці, зокрема з країнами-членами Північноатлантичного альянсу. Українські військові долучилися до функціонування 2 місій НАТО: 10 осіб залучалися до тренувально-дорадчої місії Північноатлантичного альянсу «Рішуча підтримка» в Афганістані, а 40 військових національного контингенту перебували у складі Багатонаціональних сил «КФОР» у Косово¹⁰⁰. Також у межах Індивідуальної програми партнерства між Україною та НАТО 399 представників ЗСУ взяли участь у 213 заходах військового співробітництва за кордоном¹⁰¹.

⁹⁷ Там само. С. 82, 85.

⁹⁸ Там само. С. 49–50.

⁹⁹ Знак В. Основні етапи співпраці України і НАТО (1991–2021). С. 81–82.

¹⁰⁰ Біла книга – 2016. Збройні Сили України. С. 81, 89, 91.

¹⁰¹ Там само. С. 88–89.

1 грудня 2016 р. було підписано Угоду між Урядом України та Організацією НАТО з підтримки та постачання про партнерство і підтримку спільного управління предметами постачання, у межах якої Міноборони України зараз має змогу залучати партнерів із Великої Британії та Норвегії для допомоги в розбудові механізмів роботи створеної у липні 2022 р. Агенції оборонних закупівель¹⁰². У рекомендаціях парламентських слухань на тему «Актуальні питання зовнішньої політики України», які відбулися 7 грудня 2016 р., було визначено доцільність активізації законотворчого процесу, спрямованого на реалізацію стратегічного курсу України на набуття членства в НАТО та ЄС¹⁰³. Відтак, 6 липня 2017 р. Президент П. Порошенко підписав Закон України «Про внесення змін до деяких законів України щодо зовнішньополітичного курсу України», прийнятий ВРУ 8 червня 2017 р., відповідно до якого членство в Північноатлантичному альянсі було знову оголошено стратегічною метою зовнішньої й безпекової політики країни¹⁰⁴. Зауважу, що ще 21 лютого того ж року Президент П. Порошенко затвердив Концепцію вдосконалення інформування громадськості щодо співробітництва України з НАТО на період 2017–2020 рр., яка мала забезпечити інформування населення України з питань євроатлантичної інтеграції, зокрема шляхом тлумачення засад, принципів, політики та діяльності Північноатлантичного альянсу, змісту і засад співпраці України з НАТО, стану та перспектив такої взаємодії, а також ролі НАТО у зміцненні міжнародної стабільності та безпеки¹⁰⁵. ВРУ 21 червня 2018 р. ухвалила Закон «Про національну безпеку України», який набрав чинності 8 липня 2018 р. Тоді ж, у липні, розпоча-

¹⁰² Стратегічні партнери України (реалії та пріоритети в умовах війни). С. 37.

¹⁰³ В Україні стартували інформаційні кампанії на тему європейської та євроатлантичної інтеграції. *Урядовий портал*. 2018. 15 листопада. URL: <https://www.kmu.gov.ua/news/v-ukrayini-startovali-informacijni-kampaniyi-na-temu-yevropejskoyi-ta-yevroatlantichnoyi-integraciyi> (дата звернення: 29.10.2023).

¹⁰⁴ Там само.

¹⁰⁵ Скачко Л. Україна – НАТО: стан та перспективи розвитку співробітництва. *Вісник Львівського університету. Серія: Міжнародні відносини*. Львів, 2020. Вип. 48. С. 111.

ла роботу Координаційна рада з комунікації євроінтеграції¹⁰⁶, а у листопаді того ж року започатковано інформаційні кампанії, які повинні були роз'яснити громадянам переваги європейської та євроатлантичної інтеграції¹⁰⁷.

В окреслений період Україна і НАТО проводили постійні консультації під егідою КУН щодо ситуації у галузі безпеки та підтримки офіційного Києва з боку держав-членів Північноатлантичного альянсу¹⁰⁸. Слова підтримки суверенітету і територіальної цілісності України, схвалення прогресу офіційного Києва у реформуванні сектору безпеки та оборони, акцентування на необхідності врегулювання російсько-українського конфлікту дипломатичними засобами відповідно до Мінських домовленостей, заклики до РФ припинити дестабілізуючу діяльність на Сході України тощо звучали у спільних заявах КУН¹⁰⁹. Зокрема, безпекова ситуація в Україні, хід реформ, допомога з боку НАТО, діяльність самої КУН та інші важливі питання обговорювалися 10 липня 2017 р. на засіданні зазначеної комісії з нагоди 20-ї річниці підписання Хартії про особливе партнерство між Україною та НАТО. Учасники зустрічі наголосили, що з 2014 р. обсяги співпраці офіційного Києва з Північноатлантичним альянсом, як на політичному рівні, так і в практичному вимірі, є «безпрецедентними»¹¹⁰.

Водночас 9 жовтня 2017 р. у ході пленарного засідання ПА НАТО була схвалена Резолюція «Стабільність та безпека у

¹⁰⁶ Координаційна рада з комунікації євроінтеграції розпочала свою роботу. *Урядовий портал*. 2018. 26 липня. URL: <https://www.kmu.gov.ua/news/koordinacijna-rada-z-komunikaciyi-yevrointegraciyi-rozpochala-svoyu-robotu> (дата звернення: 29.10.2023).

¹⁰⁷ В Україні стартували інформаційні кампанії...

¹⁰⁸ Відносини з Україною...

¹⁰⁹ Спільна заява Комісії Україна – НАТО (13 травня 2015 р.). *НАТО*. 2015. 15 травня. URL: https://www.nato.int/cps/en/natohq/official_texts_119425.htm?selectedLocale=uk (дата звернення: 6.10.2023); Спільна заява Комісії Україна – НАТО під час Варшавського саміту. *Урядовий портал*. 2016. 9 липня. URL: <https://www.kmu.gov.ua/news/249176678> (дата звернення: 6.10.2023); Joint statement of the NATO–Ukraine Commission marking the 20th anniversary of the Charter on a Distinctive Partnership between NATO and Ukraine. *НАТО*. 2017. July 10. URL: https://www.nato.int/cps/en/natohq/official_texts_146087.htm (дата звернення: 6.10.2023).

¹¹⁰ Joint statement of the NATO–Ukraine Commission...; Бень Я. О. Євроатлантична інтеграція України... С. 144.

Чорному морі», у якій прозвучав заклик до урядів і парламентів країн-членів НАТО підтвердити невизнання незаконної та нелегітимної анексії Криму й надалі продовжувати акцентувати на важливості імплементації Мінських угод, спрямованих на повне відновлення територіальної цілісності України та встановлення стабільності у регіоні, а також на необхідності притягнення Росії до відповідальності за її дестабілізацію в Україні¹¹¹. Про послідовну підтримку територіальної цілісності, незалежності та суверенітету України, її прагнення йти шляхом демократичних реформ свідчать також численні заяви керівництва ПА НАТО, у яких високопосадовці з-поміж іншого засуджували агресивну політику Росії щодо України, незаконну анексію Криму та закликали до жорсткіших санкцій стосовно РФ з боку ЄС та Північноатлантичного альянсу тощо¹¹².

Незмінність своєї позиції щодо російської агресії в Україні та посилення східного флангу НАТО країни-члени Північноатлантичного альянсу продемонстрували на саміті НАТО в Брюсселі 11–12 липня 2018 р. У заключному комюніке вони вкотре засудили незаконну та нелегітимну анексію Криму Росією, задекларували підтримку територіальної цілісності та суверенітету України, закликали РФ припинити будь-яку політичну, фінансову і військову підтримку угруповань бойовиків на Сході України, вивести війська, техніку та найманців із української території, а також підтвердили Бухарестське зобов'язання 2008 р. щодо того, що у майбутньому Україна стане членом Північноатлантичного альянсу. Водночас у прикінцевій декларації зазначено, що НАТО не прагне конфлікту з РФ і не становить для неї загрози, натомість залишається відкритим до політичного діалогу з офіційною Москвою¹¹³.

¹¹¹ NATO Parliamentary Assembly Resolution 437 on Stability and Security in the Black Sea Region. *NATO Parliamentary Assembly*. 2017. October 9. P. 3. URL: <https://www.nato-pa.int/download-file?filename=/sites/default/files/2017-10/2017%20-%20RESOLUTION%20437%20-%20BLACK%20SEA%20-%20SCHMIDT%20%20-%2020219%20CDS%2017%20E.pdf> (дата звернення: 5.10.2023).

¹¹² Парламентський вимір співробітництва України з НАТО...

¹¹³ Brussels Summit Declaration Issued by the Heads of State and Government Participating in the Meeting of the North Atlantic Council in Brussels, July 11–12, 2018. Press Release. *NATO*. 2018. July. URL: https://www.nato.int/nato_static_fl2014/assets/pdf/pdf_2018_07/20180713_180711-summit-declaration-eng.pdf (дата звернення: 22.09.2023).

Попри зусилля української влади, на офіційний Київ не поширилася Програма розширених можливостей (Enhanced Opportunities Program), а тим більше ПДЧ, що могло б прискорити вступ України до НАТО¹¹⁴. Натомість держави-члени Північноатлантичного альянсу на саміті лише підтвердили свою подальшу підтримку реформування оборонного сектору України, зокрема у межах КПД, щоб Київ міг краще забезпечувати власну безпеку. Йшлося також про підтримку зусиль України щодо посилення її стійкості проти гібридних загроз, зокрема шляхом активізації діяльності у межах Платформи Україна–НАТО з вивчення досвіду гібридної війни в Україні, що реалізувалася під егідою СРГОР із метою налагодження тісного співробітництва між НАТО та Україною у сфері протидії гібридним загрозам¹¹⁵. Зауважу, що у наступні роки Платформа підтримувала дослідження, навчання та консультації експертів, зосереджуючись на отриманих уроках із досвіду гібридної війни РФ в Україні, протидії дезінформації¹¹⁶. Зокрема, у 2019 р. було реалізовано шість проєктів, пов'язаних із розробкою моделі гібридного конфлікту, системи кризового менеджменту, захистом критичної інфраструктури й стратегічних комунікацій¹¹⁷.

Упродовж 2019–2021 рр. спостерігалася позитивна динаміка співробітництва України з Північноатлантичним альянсом. Важливою подією на шляху до НАТО стало внесення 7 лютого 2019 р. змін до Конституції України, згідно з якими визначено незворотність європейського та євроатлантичного курсу¹¹⁸. Під час спільного брифінгу з Генеральним секретарем НАТО Єнсом Столтенбергом у Брюсселі 4 червня того ж року Президент Володимир Зеленський наголосив на необхідності «надати новий імпульс відносинам з Альянсом» і вкотре підтвердив незмінність

¹¹⁴ Jureńczyk Ł. Okoliczności i postawa NATO wobec polityki militarnej Rosji na Ukrainie. S. 123.

¹¹⁵ Brussels Summit Declaration Issued by the Heads of State...

¹¹⁶ Countering hybrid threats. *NATO*. 2023. August 18. URL: https://www.nato.int/cps/uk/natohq/topics_156338.htm?selectedLocale=en (дата звернення: 8.10.2023).

¹¹⁷ Допомога НАТО Україні. Стилий огляд. Київ, 2020.

¹¹⁸ Правові засади співробітництва Україна – НАТО. *Місія України при НАТО*. 2020. 8 травня. URL: <https://nato.mfa.gov.ua/dokumenty/pravovi-zasadi-spivrobitnictva-ukrayina-nato> (дата звернення: 8.10.2023).

курсу України на європейську та євроатлантичну інтеграцію, заявивши: «Стратегічний курс України – на набуття повноправного членства в ЄС і НАТО. Це закріплено в Конституції України і залишається нашим незмінним зовнішньополітичним пріоритетом»¹¹⁹. В інтерв'ю газеті «Bild» 18 червня він, відповідаючи на запитання щодо реалістичності вступу України до Північноатлантичного альянсу, зауважив: «Перше, що я хочу зробити, це запровадити стандарти НАТО в українських Збройних Силах і нашому секторі безпеки. Україна вже є надійним партнером НАТО, а в майбутньому ми можемо стати надійним членом Альянсу»¹²⁰.

Зазначу, що пакет заходів щодо посилення підтримки України та покращення ситуаційної обізнаності в Чорноморському регіоні був узгоджений ще 4 квітня 2019 р. на засіданні Північноатлантичної ради у Вашингтоні на рівні міністрів закордонних справ. Саме тоді було прийнято рішення посилили практичну підтримку офіційного Києва, що включала співпрацю з українськими військово-морськими силами, відвідування портів, навчання та обмін інформацією¹²¹.

Під час візиту віцепрем'єр-міністра Дмитра Кулеби до Брюсселя у вересні 2019 р. було досягнуто низку домовленостей із керівництвом Північноатлантичного альянсу щодо активізації дій СРГОР, врахування пропозицій України під час розробки програми НАТО «Одна країна – один план», продовження стажування українських моряків на кораблях НАТО, консультацій із Північноатлантичного альянсу під час розробки Стратегії національної

¹¹⁹ Курс на повноправне членство у ЄС і НАТО залишається незмінним зовнішньополітичним пріоритетом України – Володимир Зеленський. *Президент України. Офіційне інтернет-представництво*. 2019. 4 червня. URL: <https://www.president.gov.ua/news/kurs-na-povnopravne-chlenstvo-u-yes-i-nato-zalishayetsya-nez-55745> (дата звернення: 29.10.2023).

¹²⁰ I will tell Putin: Crimea is Ukraine. Interview with Ukrainian President Zelensky. *Bild*. 2019. June 18. URL: <https://www.bild.de/politik/international/bild-international/interview-with-ukraine-president-zelensky-i-will-tell-putin-crimea-is-ukraine-62694806.bild.html> (дата звернення: 29.10.2023).

¹²¹ Допомога НАТО Україні. Стислий огляд. Київ, 2020; НАТО відзначає 70-ту річницю засіданням міністрів закордонних справ у Вашингтоні 4 квітня 2019 р. *НАТО*. 2019. 8 квітня. URL: https://www.nato.int/cps/ru/natohq/news_165254.htm?selectedLocale=uk (дата звернення: 9.10.2023).

безпеки України тощо¹²². Водночас важливою подією у відносинах із зазначеною міжнародною організацією та потужним сигналом підтримки України став візит Північноатлантичної Ради НАТО, представників усіх держав-членів Північноатлантичного альянсу на чолі з Генеральним секретарем Є. Столтенбергом до Києва 30–31 жовтня 2019 р., його виступ на засіданні ВРУ та проведення у Києві на вищому рівні засідання КУН, роботу якої блокувала Угорщина з 2017 р.¹²³. Під час засідання згадуваної комісії, яке відбулося за присутності Президента В. Зеленського та членів КМУ, були озвучені запевнення у подальшій підтримці Північноатлантичним альянсом реформування сектора безпеки та оборони, зокрема за допомогою КПД, активізації діалогу і співпраці між НАТО та Україною щодо безпеки в Чорноморському регіоні, включаючи співпрацю з Військово-морським флотом України тощо¹²⁴.

Варто також зазначити, що у 2019 р. Україна стала першою країною – не членом Північноатлантичного альянсу, підрозділ якої пройшов сертифікацію як підрозділ ССО (SOF) і отримав право залучатися до Сил швидкого реагування НАТО¹²⁵. КМУ 5 лютого 2020 р. схвалив РНП під егідою КУН на 2020 р. Північноатлантична рада 12 червня того ж року визнала Україну партнером із розширеними можливостями, на рівні з такими країнами, як Швеція, Фінляндія та Австралія. Загалом цей статус є частиною ініціативи НАТО з оперативної сумісності з партнерами, призначеної підтримувати й поглиблювати співробітництво між членами Північноатлантичного альянсу та партнерами, які роблять значні внески в операції й місії на чолі з

¹²² Україна–2019: позитивні зміни та приводи для занепокоєння. *Україна 2019–2020: широкі можливості, суперечливі результати (аналітичні оцінки)*. Київ: Центр Разумкова, 2020. С. 12. URL: https://razumkov.org.ua/uploads/other/2020-PIDSUMKI-UKR_ENG.pdf (дата звернення: 9.10.2023).

¹²³ Там само. С. 12–13.

¹²⁴ Заява Комісії Україна – НАТО. *NATO*. 2019. 31 жовтня. URL: https://www.nato.int/cps/en/natohq/official_texts_170408.htm?selectedLocale=uk (дата звернення: 6.10.2023).

¹²⁵ Renz B., Whitmore S. Kooperation im Bereich der Militärreform zwischen NATO und Ukraine seit 2014. *Ukraine-Analysen*. 2021. No. 257. P. 4. URL: https://www.ssoar.info/ssoar/bitstream/handle/document/85559/ssoar-ukraineanalysen-2021-257-whitmore_et_al-Die_Kooperation_im_Bereich_der.pdf?sequence=1&isAllowed=y (дата звернення: 9.10.2023).

НАТО¹²⁶. Власне Україні цей статус було надано не з огляду на війну з Росією, але як визнання «значного внеску», який держава зробила в операції та місії НАТО в минулому. Загалом, Україна підтримувала такі операції з 1990-х років, зокрема в Боснії та Герцеговині, Косово, Афганістані й Іраку. Ще у 2010 р. Україна приєдналася до Сил швидкого реагування НАТО (NATO Response Force), які Північноатлантичний альянс позиціює як «високооперативні та технологічно передові міжнародні сили»¹²⁷.

Продовженням євроатлантичного курсу стало ухвалення нової Стратегії національної безпеки України 14 вересня 2020 р., яка передбачала «розвиток особливого партнерства з Організацією Північноатлантичного договору з метою набуття повноправного членства України в НАТО»¹²⁸. У документі також йшлося про розвиток стратегічних відносин із ключовими іноземними партнерами, насамперед із ЄС і НАТО та їх державами-членами, на основі національних інтересів України. Задля зміцнення особливого партнерства з НАТО та набуття повноправного членства в Північноатлантичному альянсі, відповідно до зазначеної вище стратегії, Україна мала «досягти у максимально стислі строки достатньої взаємосумісності Збройних Сил України та інших складових сектору безпеки і оборони з відповідними структурами держав Альянсу; суттєво активізувати реформи, які необхідно впровадити з метою досягнення відповідності критеріям членства в НАТО у рамках імплементації річних національних програм під егідою Комісії Україна–НАТО; отримати запрошення та приєднатися до Плану дій щодо членства в НАТО»¹²⁹. Під

¹²⁶ НАТО визнає Україну партнером з розширеними можливостями. *НАТО*. 2020. 12 червня. URL: https://www.nato.int/cps/uk/natohq/news_176327.htm (дата звернення: 29.10.2023).

¹²⁷ Renz B., Whitmore S. Kooperation im Bereich der Militärreform zwischen NATO und Ukraine seit 2014. P. 4.

¹²⁸ Стратегія національної безпеки України. Безпека людини – безпека країни. *Президент України. Офіційне інтернет-представництво*. 2020. 14 вересня. URL: <https://www.president.gov.ua/documents/3922020-35037> (дата звернення: 9.10.2023).

¹²⁹ Указ Президента України № 392/2020 Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 14 вересня 2020 року «Про Стратегію національної безпеки України». *Президент України. Офіційне інтернет-представництво*. 2020. URL: <https://www.president.gov.ua/documents/3922020-35037> (дата звернення: 12.09.2023).

час зустрічі у Лондоні з Прем'єр-міністром Великобританії Борисом Джонсоном 8 жовтня того ж року Президент Володимир Зеленський заявив, що Україні потрібен ПДЧ у НАТО, оскільки членство в Північноатлантичному альянсі сприятиме сталій безпеці України¹³⁰.

Упродовж 2021 р. українські високопосадовці й надалі наголошували на необхідності отримання офіційним Києвом ПДЧ. Зокрема, на зустрічі з делегацією Конгресу США у Києві 2 червня 2021 р. Президент В. Зеленський назвав потенційною загрозою, яка може посилити позиції Росії у Європі, відсутність чіткого сигналу та встановлення конкретних термінів стосовно отримання Україною ПДЧ¹³¹. У відповідь на подібні заяви українських високопосадовців, Генеральний секретар Є. Столтенберг заявив, що Україні насамперед потрібно сконцентруватися на реформах, які наблизять її до членства в Північноатлантичному альянсі¹³². У цьому контексті 23 липня 2021 р. Президент В. Зеленський підписав Указ «Про невідкладні заходи щодо поглиблення інтеграції України до Організації Північноатлантичного договору», відповідно до якого підготовку України до набуття членства в НАТО було визнано надважливим державним завданням, виконати яке можна передусім шляхом успішного впровадження внутрішньодержавних реформ¹³³.

Попри те, що Україну не запросили до участі в саміті лідерів Північноатлантичного альянсу, який відбувся у Брюсселі

¹³⁰ Зеленський у Британії заявив, що Україні потрібен ПДЧ в НАТО. *UNN*. 2020. 8 жовтня. URL: <https://unn.ua/news/zelenskiy-u-britaniyi-zayaviv-scho-ukrayini-potriben-pdch-v-nato> (дата звернення: 9.10.2023).

¹³¹ Володимир Зеленський під час зустрічі з сенаторами США: «Північний потік – 2» – це потужна зброя, яку дають до рук Росії. *Президент України. Офіційне інтернет-представництво*. 2021. 2 червня. URL: <https://web.archive.org/web/20220224071319/https://www.president.gov.ua/news/volodimir-zelenskij-pid-chas-zustrichi-z-senatorami-ssha-piv-68781> (дата звернення: 9.10.2023).

¹³² Столтенберг відповів Зеленському, чому Україна ще не в НАТО. *Українська правда*. 2021. 9 лютого. URL: <https://www.pravda.com.ua/news/2021/02/9/7282868/> (дата звернення: 9.10.2023).

¹³³ Указ Президента України № 307/2021 Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 4 червня 2021 року «Про невідкладні заходи щодо поглиблення інтеграції України до Організації Північноатлантичного договору». *Президент України. Офіційне інтернет-представництво*. 2021. 23 липня. URL: <https://president.gov.ua/documents/3072021-39461> (дата звернення: 9.10.2023).

14 червня 2021 р., конфлікт в Україні та навколо неї, як зазначалося у заключному комюніке саміту, був «першою темою порядку денного». Як і на попередніх самітах, у Брюсселі прозвучали слова підтримки територіальної цілісності та суверенітету України, заклики до Росії припинити збройну агресію проти України, вивести сили, які вона розмістила на окупованих українських територіях тощо. Водночас учасники заходу закликали обидві сторони до повного виконання Мінських угод та підтримали діяльність Спеціальної моніторингової місії ОБСЄ в Україні, а також зусилля Нормандського формату й Тристоронньої контактної групи¹³⁴. Укотре було підтверджено рішення, ухвалене на Бухарестському саміті 2008 р., про те, що вступ України до НАТО можливий через ПДЧ, шляхом виконання РНП. Водночас прозвучало запевнення, що Росія не матиме жодного впливу на рішення щодо прийняття України до Північноатлантичного альянсу. Також у заключному комюніке, попри ескалацію напруженості Росією вздовж кордонів України, вкотре було наголошено на готовності згадуваної міжнародної організації до діалогу з офіційною Москвою у межах Ради Росія–НАТО задля запобігання ескалації, а також на тому, що НАТО не прагне конфронтації й не становить загрози для РФ¹³⁵.

Варто зауважити, що впродовж 2017–2021 рр. спостерігалися інтенсифікація та поглиблення співробітництва України з НАТО, навіть попри те, що існувало чимало перепон на цьому шляху, зокрема затримка в проведенні Україною реформ (в оборонній, правовій сферах, секторі державного управління тощо), неефективна боротьба з корупцією, суперечливі структурно-кадрові реорганізації, незадовільний стан інформування урядом суспільства про євроатлантичний рух Києва, недостатня відповідність ЗСУ стандартам НАТО, збройний конфлікт на Сході України

¹³⁴ Brussels Summit Communiqué Issued by the Heads of State and Government Participating in the Meeting of the North Atlantic Council in Brussels. *NATO*. 2021. June 14. URL: https://www.nato.int/cps/en/natohq/news_185000.htm (дата звернення: 28.09.2023).

¹³⁵ Лепех С. Саміт НАТО завершився: про що говорили та чого чекати Україні. *NTA. Пряма мова Львова*. 2021. 24 червня. URL: <https://web.archive.org/web/20210624204028/https://www.nta.ua/samit-nato-zavershyvsya-pro-shhogovoryly-ta-chogo-chekaty-ukrayini/> (дата звернення: 25.09.2023).

тощо. Водночас, попри всі перешкоди, практичне співробітництво, спрямоване на зміцнення обороноздатності України, продовжувалося. Зокрема, під егідою СРГОР було реалізовано низку проєктів, з-поміж яких варто згадати започатковану ще у 2008 р. Програму (Ініціативу) НАТО/РЄАП із розбудови цілісності, прозорості, підзвітності, запровадження доброчесності та зниження корупційних ризиків в оборонних та безпекових інституціях¹³⁶. Упродовж 2015–2019 рр. у межах програми надавалася дорадча стратегічна підтримка та здійснювалися заходи з підвищення індивідуальної обізнаності, навиків та інституційних можливостей для зменшення корупційних ризиків, а також зміцнення системи цінностей і відповідної практики у сфері належного управління. У заходах програми, проведених у військових навчальних закладах Києва, Львова, Харкова, Хмельницького, Одеси, Житомира та закордонних освітніх закладах відповідного типу, у 2015–2019 рр. взяли участь понад 3 000 працівників військових навчальних закладів, різних силових відомств та установ сектору оборони і безпеки¹³⁷, а у 2022 р. – понад 500 учасників¹³⁸.

У контексті зміцнення обороноздатності України у межах Програми Україна–НАТО з професійного розвитку цивільного персоналу сектору безпеки і оборони в окреслений період було реалізовано 4 основні проєкти: Програма «100 чемпіонів», спрямована на підвищення професійного рівня державних службовців, задіяних у сфері євроатлантичної інтеграції України, шляхом щорічної організації 7–8 тематичних модулів із ключових питань євроатлантичної інтеграції для 150–200 учасників; Програма літньої академії «Молодь UA», призначена для того, щоб шляхом проведення щорічних тижневих літніх академій

¹³⁶ Детальніше про основні напрями та результати участі України в Програмі див.: Програма (Ініціатива) НАТО/РЄАП з розбудови цілісності, прозорості, підзвітності, запровадження доброчесності та зниження корупційних ризиків в оборонних та безпекових інституціях (довідка розширена). URL: <https://nazk.gov.ua/wp-content/uploads/2019/05/Programa-NATO-z-rozbudovy-tsilisnosti-zaprovadzhennya-dobrochesnosti-ta-znyzhennya-koruptsijnyh-ryzykiv-v-oboronnyh-ta-bezpekovyh-institutsiyah.pdf> (дата звернення: 8.10.2023).

¹³⁷ Допомога НАТО Україні. Стилий огляд. Київ, 2020.

¹³⁸ The Secretary General's Annual Report 2022. Brussels, 2023. P. 98. URL: https://www.nato.int/nato_static_fl2014/assets/pdf/2023/3/pdf/sgar22-en.pdf (дата звернення: 11.10.2023).

сформувати орієнтовану на реформи когорту молодих державних службовців; програма створення Тренінгового центру Апарату ВРУ задля проведення та оцінювання ступеня підготовки державних службовців ВРУ; Департамент євроатлантичної інтеграції Національної академії Національної гвардії України, який шляхом організації короткотермінових тематичних модулів і семінарів для курсантів та офіцерів сприяв підвищенню їхньої кваліфікації відповідно до стандартів НАТО¹³⁹.

Упродовж 2014–2019 рр. у межах Програми «Удосконалення військової освіти», що також реалізовувалася під егідою СРГОР, було проведено 492 тренувальних курси, в ході яких понад 5 100 викладачів та студентів закладів професійної військової освіти пройшли підготовку відповідно до стандартів НАТО¹⁴⁰. Упродовж 2020 р. проведено 26 міжнародних заходів, у яких брали участь 275 представників Міноборони, ЗСУ, науково-педагогічних працівників військових закладів вищої освіти та 117 експертів держав-членів НАТО¹⁴¹. Серед ключових досягнень програми у 2022 р. – продовження та вдосконалення підготовки ЗСУ, а також продовження курсів удосконалення професійних знань офіцерів та сержантського складу¹⁴².

Під егідою СРГОР реалізувалися й інші проекти, зокрема трастові фонди на підтримку обороноздатності України. Так, завдання трастового фонду «Перепідготовка та соціальна адаптація військовослужбовців» полягало у наданні допомоги Україні з розробки та імплементації ефективного підходу до повернення військовослужбовців до цивільного життя та їхньої соціальної адаптації. На першому етапі реалізації проекту, який тривав від червня 2015 р. до червня 2019 р., було розроблено українську модель переходу з військової кар'єри на цивільну¹⁴³. Упродовж 2014–2019 рр. також реалізовано Програму психоло-

¹³⁹ Допомога НАТО Україні. Стислий огляд. Київ, 2020.

¹⁴⁰ Там само.

¹⁴¹ Біла книга – 2019–2020. Збройні Сили України. Держспецтрансслужба. Вінниця, 2021. С. 88.

¹⁴² The Secretary General's Annual Report 2022. Р. 97.

¹⁴³ Діючі проекти Трастових фондів НАТО в Україні. *Центр міжнародної безпеки та партнерства*. URL: <https://www.ispc.org.ua/archives/3965> (дата звернення: 10.10.2023).

гічної реабілітації колишніх учасників АТО/ООС, у межах якої було проведено 241 семінар за участі 9 640 осіб¹⁴⁴. Загалом, до 2022 р. було організовано курси у більш ніж 65 локаціях на території України, допомогу з професійної підготовки, психологічної підтримки та працевлаштування було надано орієнтовно 12 тис. колишніх військовослужбовців¹⁴⁵.

Для підтримки України у війні з Росією мала значення робота Фонду «Модернізація системи командування, управління, зв'язку та комп'ютеризації», у межах якого було реалізовано 4 проекти: Проект з обміну знаннями, спрямований на надання Україні доступу до експертних знань НАТО, інформації, документації та досвіду шляхом організації семінарів, курсів, участі у С4-заходах Північноатлантичного альянсу; Проект із захищеного зв'язку, який повинен був забезпечити офіційний Київ засобами захищеного супутникового зв'язку та засобами відстеження; Програма безпеки регіонального повітряного простору, метою якої було надання Україні можливостей із транскордонної координації для вирішення проблем з авіаційною безпекою, а також активізація співпраці в регіональному повітряному просторі та покращення внутрішньої координації між цивільними та військовими; Проект із ситуаційної обізнаності, відповідно до якого Україна отримала відповідний Інструментарій ситуаційної обізнаності НАТО (програмне забезпечення), що дало змогу протестувати національні засоби ситуаційної обізнаності та їх взаємосумісність із Північноатлантичним альянсом. Зауважу, що у 2019 р. у межах Проекту із захищеного зв'язку для підвищення стійкості зв'язку Києву було надано обладнання супутникової захищеної телефонії «Іридіум» та засоби відстеження (трекери). У межах Програми безпеки регіонального повітряного простору було створено

¹⁴⁴ Допомога НАТО Україні. Стилий огляд...

¹⁴⁵ Програма НАТО – Україна з перепідготовки та соціальної адаптації військовослужбовців. URL: https://www.mil.gov.ua/content/social_adaptation/nato-ua-2018.pdf (дата звернення: 8.10.2023); Урочисте відкриття чергових курсів професійного навчання військовослужбовців за програмою НАТО – Україна з перепідготовки військовослужбовців. Хмельницький центр перепідготовки та соціальної адаптації ім. М. П. Войнаренка. 2022. 15 вересня. URL: <https://hcre.khmn.edu.ua/urochyste-vidkryttya-chergovyh-kursiv-profesijnogo-navchannya-vijskovosluzhbovcziv-za-programoyu-nato-ukrayina-z-perepidgotovky-vijskovosluzhbovcziv/> (дата звернення: 8.10.2023).

підрозділи контролю у Львові, Одесі та Вінниці, які мають зв'язок із іншими об'єктами контролю НАТО в Європі¹⁴⁶.

Трастовий фонд логістики та стандартизації, очолюваний Чеською Республікою, Нідерландами та Польщею, відіграв важливу роль у реформуванні системи логістики та стандартизації ЗСУ, Національної гвардії, Державної прикордонної служби. У межах проєкту реалізовувалися три ключові ініціативи: розширення національних можливостей кодифікації, удосконалення управління системою постачання, покращення можливостей управління стандартизацією¹⁴⁷.

Надання Україні ефективної допомоги в розробці технічних сил та засобів для протидії кіберзагрозам здійснювалося через Трастовий фонд кіберзахисту, очолюваний Румунією та реалізований румунською державною компанією Rasirom. Допомога передбачала створення двох Центрів реагування на кіберінциденти, лабораторій із розслідування випадків кібернападів, проведення в Україні навчань із використання технологій та обладнання, доставлення відповідного обладнання в українські установи-бенефіціари¹⁴⁸.

Розвитку системи медичної реабілітації в Україні, підвищенню стандартів послуг, що надавалися з медичної та психологічної реабілітації чинним і звільненим військовослужбовцям, цивільному персоналу сектору безпеки та оборони, сприяла робота Трастового фонду медичної реабілітації НАТО з Болгарією як провідною країною¹⁴⁹. Зауважу, що саме підписання 17 вересня 2015 р. Імплементаційної Угоди між Кабінетом Міністрів України та Організацією НАТО з підтримки та постачання про реалізацію співпраці у сфері медичної реабілітації, яка набрала чинності 16 лютого 2016 р., дало змогу Україні долучитися до реалізації низки важливих проєктів Північноатлантичного альянсу з медичної реабілітації¹⁵⁰.

¹⁴⁶ Допомога НАТО Україні. Стислий огляд. Київ, 2020.

¹⁴⁷ NATO's Support to Ukraine. *NATO*. 2018. November. URL: <https://docs.house.gov/meetings/JU/JU00/20191211/110331/HMKP-116-JU00-20191211-SD112.pdf> (дата звернення: 10.10.2023).

¹⁴⁸ Ibid.

¹⁴⁹ Допомога НАТО Україні. Стислий огляд. Київ, 2020.

¹⁵⁰ Імплементаційна Угода між Кабінетом Міністрів України та Організацією НАТО з підтримки та постачання про реалізацію співпраці у сфері медичної реабілітації. *Верховна Рада України*. 2015. 17 вересня. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/950_034#Text (дата звернення: 10.10.2023).

Станом на 2020 р. 522 військовослужбовці пройшли медичну реабілітацію закордоном, ще 28 забезпечено протезами, 13 поранених військовослужбовців пройшли тренувальний курс трудової реабілітації. З 2020 р. реабілітаційну підтримку почали надавати не лише в Болгарії, а й у США. Загалом, 5 900 військовослужбовців, 1 800 практикуючих спеціалістів та 230 тренерів взяли участь у понад 100 тренувальних та навчальних заходах тощо¹⁵¹.

Варто також згадати діяльність Трастового фонду зі знешкодження вибухонебезпечних предметів та протидії саморобним вибуховим пристроям зі Словаччиною як провідною країною. Одним із основних завдань цього фонду було надання допомоги в реорганізації наявної в Україні системи знешкодження вибухонебезпечних предметів відповідно до стандартів НАТО. У межах проєкту було організовано семінари, а також проведено навчальний курс із пошукових заходів та планування на базі чотирьох українських тренувальних центрів. Важливе значення для України мала діяльність Трастового фонду з утилізації радіоактивних відходів із Німеччиною як провідною країною, результатом якої стала, зокрема, ліквідація могильників радіоактивних відходів, розташованих на колишніх радянських військових об'єктах у Житомирській області та на об'єкті «Цибулеве» у Кіровоградській області¹⁵².

Трастовий фонд реагування на пандемію, заснований у 2020 р. для запобігання викликам пандемії COVID-19, із початком широкомасштабної російсько-української війни був перепрофільований для надання негайної гуманітарної підтримки Україні, враховуючи доставку медичного обладнання, витратних матеріалів та освітню медичну підтримку. Цей фонд надавав гуманітарну допомогу не лише Україні, а й сусіднім державам, щоб ті могли краще впоратися з потоком українських біженців і підвищити стійкість національних систем охорони здоров'я шляхом доставки сучасного медичного обладнання, витратних матеріалів та фармацевтичної продукції¹⁵³.

¹⁵¹ Допомога НАТО Україні. Стислий огляд. Київ, 2020.

¹⁵² Там само.

¹⁵³ The Secretary General's Annual Report 2022. P. 20.

Вагому роль у координації реалізації практичних заходів співробітництва Україна–НАТО та обміну інформацією у сфері озброєнь і військової техніки та оборонно-промислового комплексу України відігравала створена під егідою КУН Спільна робоча група з питань технічного співробітництва в галузі оборони, із 2018 р. до сфери відповідальності якої було включено також питання економічних аспектів безпеки й оборони¹⁵⁴. Засідання робочої групи проводилися, як правило, кожні пів року, і саме за їхніми результатами схвалювалася/оновлювалася Дорочна карта оборонно-технічної співпраці на відповідний рік. У ході зустрічей учасники обговорювали результати участі представників України у спільних заходах оборонно-технічної співпраці, зокрема: засіданнях Конференції національних директорів із озброєння НАТО та її робочих груп/підгруп; діяльності Комітету НАТО зі стандартизації; опрацюванні та оновленні технічних стандартів, інших документів Північноатлантичного альянсу з питань озброєнь; діяльності підгруп Ради НАТО з питань консультації, командування та управління; багатонаціональних проєктах Концепції «Розумної оборони» Північноатлантичного альянсу; дослідженнях Промислово-дорадчої групи НАТО та Організації НАТО з науки та технологій; випробуваннях, дослідницьких багатонаціональних навчаннях НАТО¹⁵⁵.

У 2017–2021 рр. співробітництво з державами-членами Північноатлантичного альянсу зосереджувалося переважно на виконанні низки завдань, таких як проведення оборонної реформи, зміцнення обороноздатності ЗСУ і стримування збройної агресії РФ проти України, гармонізація стандартів та досягнення критеріїв для майбутнього повноправного членства в євроатлантичних структурах. Так, у 2017 р. було впроваджено 24 нормативних документи НАТО через розробку 25 національних військових

¹⁵⁴ Співпраця Україна–НАТО: Відбулося 30-те засідання Спільної робочої групи Україна – НАТО з оборонно-технічного співробітництва. *Урядовий портал*. 2021. 29 червня. URL: <https://www.kmu.gov.ua/news/spivpracya-ukrayina-nato-vidbulosya-30-zasidannya-spilnoyi-robochoyi-grupi-ukrayina-nato-z-oboronno-tehnichnogo-spivrobitnictva> (дата звернення: 8.10.2023).

¹⁵⁵ Співробітництво у сфері оборони та безпеки. *Місія України при НАТО*. 2020. 26 жовтня. URL: <https://nato.mfa.gov.ua/ukrayina-ta-nato/spivrobitnictvo-u-sferi-oboroni-ta-bezpeki> (дата звернення: 8.10.2023).

нормативно-правових і нормативних актів, а також прийнято як національні 41 стандарт НАТО з матеріальної стандартизації. Загалом, у 2017 р. було розроблено 135 національних військових нормативно-правових та нормативних актів на основі 167 стандартів та інших керівних документів Північноатлантичного альянсу¹⁵⁶. Станом на 2019 р. в Україні було імplementовано 196 стандартів НАТО (у 197 національних документах), із яких 59 імplementовано в межах Цілей партнерства, а 137 реалізовано поза цим пакетом¹⁵⁷. А вже у 2020 р. у Міноборони та ЗСУ було запроваджено 292 стандарти й керівні документи Північноатлантичного альянсу завдяки розробленню 305 національних документів¹⁵⁸. У 2021 р. запроваджено 98 стандартів НАТО, на основі яких розроблено 120 національних нормативних актів¹⁵⁹.

Впровадженню стандартів держав Північноатлантичного альянсу певною мірою сприяла участь підрозділів ЗСУ у багато-національних військових навчаннях із союзниками по НАТО та ЄС¹⁶⁰. До прикладу, у 2017 р. було організовано 19 навчань (до яких було залучено понад 3 600 військовослужбовців, орієнтовно 300 одиниць військової техніки, понад 25 кораблів, 27 літаків і вертольотів), із яких 5 проводили на території України, а 14 – поза її межами¹⁶¹; у 2018 р. – 33 (залучено понад 15 880 військовослужбовців, приблизно 200 одиниць військової техніки), з них 6 – на території України та 27 – поза її межами¹⁶²; у 2019 р. – 17, із них 6 та 11 відповідно; у 2020 р. – 10, із них 5 і 5 відповідно¹⁶³; у 2021 р. – 21, із них 8 і 13 відповідно¹⁶⁴.

¹⁵⁶ Біла книга – 2017. Збройні Сили України. Київ, 2018. С. 62.

¹⁵⁷ Getmanchuk A., Zarembo K., Fakhurdinova M. Ukraine and NATO standards: how to hit a «moving target»? Discussion Paper. Kyiv, New Europe Center, 2019. P. 10. URL: http://neweurope.org.ua/wp-content/uploads/2019/07/DP_Stand_NATO_eng_inet.pdf (дата звернення: 2.10.2023).

¹⁵⁸ Біла книга – 2019–2020. Збройні Сили України. С. 56.

¹⁵⁹ Біла книга – 2021. Оборонна політика України / гол. роб. групи: І. Руснак. Київ, 2022. С. 62.

¹⁶⁰ U. S. Security Cooperation with Ukraine. Fact sheet. Bureau of Political-Military Affairs. U. S. Department of State. 2023. November 3. <https://www.state.gov/u-s-security-cooperation-with-ukraine/> (дата звернення: 10.11.2023).

¹⁶¹ Біла книга – 2017. Збройні Сили України. С. 73–74.

¹⁶² Біла книга – 2018. Збройні Сили України. Київ, 2019. С. 73.

¹⁶³ Біла книга – 2019–2020. Збройні Сили України. Держспецтрансслужба. С. 70.

¹⁶⁴ Біла книга – 2021. Оборонна політика України. С. 79, 106–109.

Загалом, у 2017–2021 рр. було проведено 100 багатонаціональних військових навчань, із яких 30 – на території України (тактичні навчання з підготовки підрозділів ЗС у межах JMTG-U у 2017–2018 рр.; українсько-американські тактичні навчання «Rapid Trident» (2017, 2018, 2019, 2020, 2021); українсько-американські командно-штабні навчання із залученням військ «Sea Breeze» (2017, 2018, 2019, 2020, 2021); спільні тренування із залученням військ «PASSEX» у 2017 р.; українсько-румунські тактичні навчання «Riverine» (2018, 2019, 2020, 2021); тактичні навчання «Чисте Небо–2018»; командно-штабні навчання із залученням військ «Світла лавина–2018», «Maple Arch–2019»; українсько-британські тактичні навчання із залученням військ «Warrior Watcher» (2019, 2020, 2021); українсько-британські навчання «Cossack Mace–2021»; українсько-польські навчання «Три Мечі–2021» тощо), і 70 – поза її межами (зокрема, командно-штабні навчання із залученням військ «Maple Arch» (2017, 2018, 2020, 2021), «Saber Guardian» (2017, 2019, 2021), «Світла Лавина» (2017, 2021), Combined Resolve XII, Combined Resolve XIV, «Trojan Footprint–2019»; командно-штабні навчання «Blonde Avalanche» (2019, 2020); навчання із залученням військ «Combinet Resolve» – 8, 10, 11; навчання «Platinum Layon–2017», «Trojan Footprint–2021», «Dynamic Front–2021», «Agile Spirit–2021»; навчання НАТО з питань кібернетичної безпеки «CWIX» (2018, 2019, 2020, 2021), «Амбер Міст» (2020, 2021); тактичні навчання «Flaming Sword» (2018, 2019), «Saber Junction» (2018, 2019, 2020, 2021), «Platinum Igle» (2018-1, 2018-2, 2019-1, 2019-2), «Noble Partner–2018», «Iron Wolf–2019», «Agile Spirit–2019»; багатонаціональні змагання танкових підрозділів «Танковий виклик міцної Європи–2018» тощо)¹⁶⁵. Варто також згадати про проведення спільних із НАТО навчань у Чорному морі «Coherent Resilience 2020»¹⁶⁶. Зауважу, що з 16 березня 2021 р. НАТО розпочало серію військових навчань «Defender

¹⁶⁵ Біла книга – 2017. Збройні Сили України. С. 73–74; Біла книга – 2018. Збройні Сили України. С. 73–74; Біла книга – 2019–2020. Збройні Сили України. Держспецтрансслужба. С. 184–188; Біла книга – 2021. Оборонна політика України. С. 106–109.

¹⁶⁶ Україна–2019: позитивні зміни та приводи для занепокоєння. С. 13.

Europe 2021», які були одними з найбільших військових навчань під проводом Північноатлантичного альянсу в Європі за останні десятиліття, оскільки включали майже одночасні операції на понад 30 тренувальних майданчиках у 12 країнах, із залученням 28 тис. військовослужбовців із 27 країн¹⁶⁷.

Високо оцінив участь українських військових у багатонаціональних навчаннях Президент В. Зеленський, навівши, як приклад, взаємодію в межах литовсько-польсько-української бригади для нарощування військового потенціалу Північноатлантичного альянсу. На сесії «Сильна Україна в сильній європейській і євроатлантичній сім'ї», яка відбулася у рамках 4-ї Міжнародної конференції з питань реформ в Україні (Ukraine Reform Conference), що проходила у Вільнюсі (Литва), 7 липня 2021 р. Президент В. Зеленський наголосив, що Україна вносить «свою частку» у забезпечення євроатлантичної безпеки й бере участь у навчаннях поряд із союзниками по НАТО, у такий спосіб стаючи ще на крок ближче до сумісності з арміями Північноатлантичного альянсу¹⁶⁸. У 2017–2021 рр. військовослужбовці ЗСУ продовжили брати участь у місіях НАТО: національний контингент у складі Багатонаціональних сил КФОР у Косово, національний персонал у складі Тренувально-дорадчої Місії НАТО «Рішуча підтримка» в Афганістані, а також операції НАТО в Середземному морі «Морський охоронець»¹⁶⁹.

Водночас у 2017–2021 рр. тривало активне впровадження системи підготовки інструкторів, яка працювала у 7 навчальних

¹⁶⁷ South T. Massive, Army-led NATO exercise Defender Europe kicks off. *Army Times*. 2021. March 15. URL: <https://www.armytimes.com/news/your-army/2021/03/15/massive-army-led-nato-exercise-defender-europe-kicks-off/> (дата звернення: 11.10.2023); Ukraine: purpose of upcoming Defender Europe 2021 exercise is to practice for war with Russia. *UAWire*. 2021. April 4. URL: <https://www.uawire.org/ukraine-purpose-of-upcoming-defender-europe-2021-exercise-is-to-practice-for-war-with-russia> (дата звернення: 11.10.2023).

¹⁶⁸ Омелянюк М. Україна – НАТО: Зеленський хоче отримати перелік реформ для інтеграції в Альянс. *Суспільне. Новини*. 2021. 7 липня. URL: <https://suspilne.media/145373-zelenskij-hoce-otrimati-perelik-reform-dla-nastupnogo-etapu-integracii-ukraini-v-nato/> (дата звернення: 11.10.2023).

¹⁶⁹ Біла книга – 2017. Збройні Сили України. С. 130; Біла книга – 2018. Збройні Сили України. С. 145; Біла книга – 2019–2020. Збройні Сили України. Держспецтрансслужба. С. 132.

центрах, на базі яких допомогу українським фахівцям надавали іноземні інструктори зі США, Великої Британії, Канади, Данії, Польщі, Литви. Високі результати показали курси підготовки особового складу відповідно до стандартів НАТО під керівництвом інструкторів навчально-тренувальних місій: британська «ORBITAL», американська «JMTG-U», канадська «UNIFIER», литовська «LMTM-U». Зокрема, у 2018 р. за участі іноземних інструкторів було підготовлено понад 300 національних військових інструкторів та 3,5 тис. військовослужбовців ЗСУ. У межах діяльності «JMTG-U» за стандартами НАТО підготовлено чотири підрозділи рівня «батальйону» та один штаб бригади¹⁷⁰. Зауважу, що загалом у 2015–2020 рр. у межах програми «UNIFIER» було підготовлено понад 15 тис. військовослужбовців ЗСУ за різноманітними напрямками, а у межах тренувальної операції «ORBITAL» за специфічними професійними напрямками підготовлено понад 22 тис. військовослужбовців ЗСУ¹⁷¹.

Задля зміцнення політичної підтримки України на міжнародній арені та залучення різних форматів міжнародної допомоги для розвитку оперативних спроможностей ЗСУ, відповідно до стандартів і принципів Північноатлантичного альянсу, у 2017–2021 рр. провели 5 708 заходів міжнародного співробітництва. Зокрема, у 2017 р. було організовано 911 таких заходів, із яких 784 – двостороннього співробітництва; у 2018 р. – 939, із них 174 заходи багатостороннього співробітництва та 750 – двостороннього; у 2019–2020 рр. – 2 731, із них 834 та 1 877 відповідно; у 2021 р. – 1 127, із них 273 і 854 відповідно¹⁷². Зауважу, що в окреслений період високою інтенсивністю контактів на всіх рівнях характеризувалося двостороннє співробітництво зі США, Великобританією, Німеччиною, Канадою, Литвою, Естонією, Латвією, Туреччиною, Францією тощо.

Важливе значення у сприянні в досягненні офіційним Києвом визначених стратегічних цілей у межах проведення оборон-

¹⁷⁰ Біла книга – 2018. Збройні Сили України. С. 71–72.

¹⁷¹ Біла книга – 2019–2020. Збройні Сили України. Держспецтрансслужба. С. 120.

¹⁷² Біла книга – 2017. Збройні Сили України. С. 116; Біла книга – 2018. Збройні Сили України. С. 128; Біла книга – 2019–2020. Збройні Сили України. Держспецтрансслужба. С. 116; Біла книга – 2021. Оборонна політика України. С. 65.

ної реформи, відповідно до Стратегічного оборонного бюлетеня України, мала практична взаємодія України з НАТО. Зокрема, для імплементації концептуальних документів у галузі реформування ЗСУ у 2017–2018 рр. було залучено консультативно-дорадчу допомогу 67 іноземних радників при Міноборони України та Генеральному штабі ЗСУ від 13 держав-членів Північноатлантичного альянсу. Водночас було створено Консультативно-експертну групу іноземних стратегічних радників високого рівня при Комітеті реформ Міністерства оборони України та ЗСУ, до складу якої увійшли представники шести держав-членів НАТО (Великої Британії, Канади, Литви, Польщі, США та Німеччини). Варто наголосити, що практична підтримка Північноатлантичного альянсу щодо проведення реформ надавалася через програми вже згаданих трастових фондів, що належать до КПД. Загалом, в окреслений період Міноборони було залучене до реалізації як основний отримувач допомоги чи брало участь у реалізації 8 цих фондів. Основними формами надання допомоги у межах цих фондів були: матеріальна допомога, дорадча та консультативна допомога, фінансова підтримка проведенню заходів¹⁷³.

У межах Індивідуальної програми партнерства між Україною та НАТО у 2018 р. 605 представників ЗСУ взяли участь у 179 заходах¹⁷⁴. Водночас у 2019–2020 рр. співробітництво у межах цієї програми було зосереджене на таких заходах: співпраця в межах Конференції національних директорів із озброєнь (56 заходів); оцінювання та сертифікація спроможностей підрозділів у межах Програми перевірки та зворотного зв'язку Концепції оперативних можливостей НАТО; подальше впровадження інтегрованої системи логістики у ЗСУ; розвиток систем управління, зв'язку та інформаційних систем, а також спроможностей із кіберзахисту; підвищення взаємосумісності підрозділів ЗСУ з підрозділами держав-членів Північноатлантичного альянсу; впровадження стандартів НАТО у ЗСУ. Загалом, у 2019–2020 рр. Україні вдалося виконати 132 пріоритетних завдання, які склалися з 262 заходів РНП–2019 та 195 пріоритетних завдань (332 заходи)

¹⁷³ Біла книга – 2017. Збройні Сили України. С. 128–129; Біла книга – 2018. Збройні Сили України. С. 142.

¹⁷⁴ Біла книга – 2018. Збройні Сили України. С. 143.

РНП–2020¹⁷⁵. Однак необхідно зауважити, що ефективність виконання цих програм була недостатньою, оскільки РНП не виконувалися повністю. До прикладу, РНП за 2016 р. виконана на 82 %, за 2017 р. – на 81,9 % (307 заходів), а за 2018 р. – на 64 % (292) повністю і майже 32 % (145 завдань) залишалися у процесі виконання¹⁷⁶. Зазначу, що ці РНП під егідою КУН, укладені за зразком програм ПДЧ, із 2009 р. слугують основою реформування базових секторів України. Станом на липень 2023 р. Україна виконала 13 програм, які містили такі розділи: політичні й економічні питання; оборонні та військові питання; ресурсні питання; питання безпеки; правові питання. Остання РНП була ухвалена у 2021 р., у 2022 р. через початок широкомасштабної війни така програма схвалена не була¹⁷⁷. З 2018 р. функції з координації циклу РНП перебрав на себе Урядовий офіс координації європейської та євроатлантичної інтеграції, сформований відповідною постановою Кабінету Міністрів України від 4 жовтня 2017 р. Указом Президента П. Порошенка 2 жовтня 2018 р. було затверджено Положення про розроблення річних національних програм під егідою КУН та оцінювання результатів їх виконання. Згідно з цим положенням, у кожному розділі РНП містився опис реформ за відповідними напрямками, визначалися стратегічна мета реформ, цілі та пріоритетні завдання¹⁷⁸. РНП відігравала роль програми покрокової під-

¹⁷⁵ Біла книга 2019–2020. Збройні Сили України. Держспецтрансслужба. С. 130, 132.

¹⁷⁶ Результати громадського моніторингу Річної національної програми співробітництва Україна – НАТО на 2016 рік / О. Сушко та ін.; кер. експерт. групи О. Сушко. Київ, 2017. 52 с.; Україна виконала майже 82 % заходів Річної національної програми співробітництва з НАТО на 2017 рік. *Урядовий портал*. 2018. 5 березня. URL: <https://www.kmu.gov.ua/news/ukrayina-vikonala-majzhe-82-zahodiv-richnoyi-nacionalnoyi-programi-spivrobitnictva-z-nato-na-2017-rik> (дата звернення: 29.10.2023); Моніторинг РНП-2018. Протидія тероризму в контексті інтеграції України в євроатлантичну систему безпеки. *Інститут євро-атлантичного співробітництва*. 2019. 19 серпня. URL: <https://www.ieac.org.ua/news/item/98-protydiia-teroryzmu-v-konteksti-intehratsii-ukrainy-v-ievroatlantychnu-sistemu-bezpeky> (дата звернення: 29.10.2023).

¹⁷⁷ Україна успішно виконала вже 13 річних національних програм на шляху до НАТО. *УКРІНФОРМ*. 2023. 19 липня. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-politics/3737922-ukraina-uspisno-vikonala-vze-13-richnih-nacionalnih-program-na-slahu-do-nato-zovkva.html> (дата звернення: 2.10.2023).

¹⁷⁸ Про річні національні програми під егідою Комісії Україна – НАТО. *Верховна Рада України*. 2018. 2 жовтня. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/298/2018#n14> (дата звернення: 2.10.2023).

готовки України до членства в НАТО, її невіддільною складовою були додатки, у яких чітко прописувалися часові межі й визначалися відповідальні особи за виконання конкретних завдань разом із індикаторами виконання/показниками ефективності реалізації програми¹⁷⁹. Однак якщо у 2015 р. амбітною метою України було визначено перехід на стандарти НАТО до 2020 р., то РНП, підписана 10 квітня 2019 р., уже передбачала впровадження стандартів Північноатлантичного альянсу до 2024 р., а у червні 2019 р. Президент В. Зеленський заявив, що впровадження стандартів і процедур НАТО в діяльність ЗСУ лише має розпочатися з 2020 р.¹⁸⁰. Як зауважив заступник керівника Офісу Президента Ігор Жовква, до початку 2022 р. був імplementований 151 стандарт Північноатлантичного альянсу, натомість за півтора року відкритої агресії Росії проти України – 131, що є яскравим свідченням значного прогресу України на шляху до НАТО¹⁸¹.

Варто наголосити, що вперше країни-члени Альянсу почали активно привертати увагу до нарощування російських військ і техніки поблизу українських кордонів та Криму, а також у Білорусі, ще у березні–квітні 2021 р. Північноатлантична рада та Генеральний секретар НАТО у своїх заявах як у 2021 р., так і на початку 2022 р., висловлювали серйозне занепокоєння щодо значної та неспровокованої концентрації ЗС РФ, зокрема, зазначаючи, що нарощування сил Росією на кордонах України призвело до найсерйознішої кризи за останні десятиліття. У відповідь на дії Кремля, НАТО неодноразово закликала РФ до деескалації, а також використовувати дипломатичні канали та почати працювати над мирним вирішенням кризи¹⁸². Члени Північноатлантичного

¹⁷⁹ Про Євроатлантичну Інтеграцію...

¹⁸⁰ Getmanchuk A., Zarembo K., Fakhurdinova M. Ukraine and NATO standards: how to hit a «moving target»? P. 2–3.

¹⁸¹ Україна успішно виконала вже 13 річних національних програм на шляху до НАТО...

¹⁸² Заява Північноатлантичної ради щодо ситуації в Україні і навколо неї від 16 грудня 2021. *NATO*. 2021. 20 грудня. URL: https://www.nato.int/cps/uk/natohq/news_190373.htm?selectedLocale=uk (дата звернення: 11.10.2023); Платтер М. Генеральний секретар НАТО: нарощування сил Росією на кордонах України призвело до найсерйознішої кризи за останні десятиліття. *Курс НАТО*. 2022. 16 лютого. URL: <https://nato.in.ua/2022/02/16/heneralnyy-sekretar-nato-naroshchuvannia-syl-rosiieiu-na-kordonakh-ukrainy-pryzvelo-do-nayseryoznishoi-kryzy-za-ostanni-desiatylittia/> (дата звернення: 11.10.2023).

альянсу висловлювали свою непохитну підтримку суверенітету та територіальної цілісності України й дали зрозуміти, що будь-яка подальша агресія РФ проти України «матиме масові наслідки та матиме високу ціну». Попри рішення Москви у жовтні 2021 р. розірвати дипломатичні відносини з НАТО, члени Північноатлантичного альянсу неодноразово пропонували використовувати встановлену платформу Ради НАТО–Росія та вживали дипломатичних ініціатив для подолання кризи, спровокованої нагромадженням російської військової сили на кордоні з Україною¹⁸³.

В умовах загрози широкомасштабного вторгнення РФ в Україну офіційний Київ гарантом безпеки розглядав саме НАТО, що підтверджують численні заяви Президента В. Зеленського щодо цієї організації, у яких висловлювалася повна підтримка членства в Північноатлантичному альянсі¹⁸⁴. Зокрема, 6 квітня 2021 р. публічно відповідаючи Генеральному секретареві Є. Столтенбергу на його заяву про підтримку України на тлі концентрації російських військ уздовж українського кордону, Президент В. Зеленський написав у Твіттері: «Пане Столтенберг, ми віддані реформуванню нашої армії та оборонного сектору, але одними реформами Росію не зупинити. НАТО – це єдиний шлях до закінчення війни на Донбасі. ПДЧ для України стане справжнім сигналом для Росії»¹⁸⁵. А через декілька днів, 13 квітня, в інтерв'ю французькому виданню «Le Figaro» він заявив, що Україна «не може почуватися в ЄС та в НАТО як у гостях. Ми хочемо бути своїми. Я вважаю, що ми давно цього заслужили. Вважаю, що ми повинні бути в Європейському Союзі, маємо отримати ПДЧ»¹⁸⁶. А 7 липня того ж року на вже згадуваній

¹⁸³ The Secretary General's Annual Report 2022. P. 14.

¹⁸⁴ Белесков М. Воєнна напруженість між РФ і Україною навесні 2021 року. *Національний інститут стратегічних досліджень*. 2021. 29 вересня. URL: <https://niss.gov.ua/news/statti/voyenna-napruzhenist-mizh-rf-i-ukrayinoyu-navesni-2021-roku> (дата звернення: 11.10.2023).

¹⁸⁵ Зеленський відповів керівнику НАТО: ПДЧ для України стане справжнім сигналом для Росії. *Радіо Свобода*. 2021. 6 квітня. URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/news-zelenskyj-nato-pdch/31189299.html> (дата звернення: 11.10.2023).

¹⁸⁶ Інтерв'ю Президента України газеті Le Figaro. *Президент України. Офіційне інтернет-представництво*. 2021. 16 квітня. URL: <https://www.president.gov.ua/news/intervyu-prezidenta-ukrayini-gazeti-le-figaro-68029> (дата звернення: 11.10.2023).

сесії «Сильна Україна в сильній європейській і євроатлантичній сім'ї» Президент В. Зеленський наголосив, що Україна хоче отримати вичерпний перелік реформ, виконання яких дасть змогу перейти до наступного етапу інтеграції з Північноатлантичним альянсом, а також потрібно напрацювати «узгоджені критерії» для оцінки готовності держави до членства¹⁸⁷. Подібна риторика у його висловлюваннях щодо необхідності вступу України в НАТО зберігається й донині.

У грудні 2021 р. Росія висунула два проекти договорів (один до США¹⁸⁸, інший до НАТО¹⁸⁹) про т. зв. гарантії безпеки, які з-поміж іншого передбачали відмову від будь-якої військової діяльності НАТО на території України та інших країн Східної Європи, Кавказу та Середньої Азії, а також зобов'язання від Північноатлантичного альянсу, що Україна та інші країни колишнього СРСР не увійдуть до його складу. У разі повного невиконання цих вимог, офіційний Кремль погрожував невизначеною воєнною відповіддю¹⁹⁰. НАТО відхилило ці вимоги, а офіційні особи США попередили РФ про запровадження жорстких економічних заходів, якщо Росія вторгнеться в Україну, зокрема санкцій проти її найбільших банків і фінансових установ, що неминуче мало вплинути на повсякденне життя в Росії¹⁹¹.

Наприкінці 2021 – на початку 2022 рр. члени Північноатлантичного альянсу оприлюднили низку даних розвідки, які вказували на те, що РФ готується до широкомасштабної воєнної агресії

¹⁸⁷ Омелянюк М. Україна – НАТО: Зеленський хоче отримати перелік реформ для інтеграції в Альянс...

¹⁸⁸ Договор между Российской Федерацией и Соединенными Штатами Америки о гарантиях безопасности. *Министерство иностранных дел Российской Федерации*. 2021. 17 декабря. URL: https://mid.ru/ru/foreign_policy/rso/nato/1790818/ (дата звернення: 11.10.2023).

¹⁸⁹ Соглашение о мерах обеспечения безопасности Российской Федерации и государств-членов Организации Североатлантического договора. *Министерство иностранных дел Российской Федерации*. 2021. 17 декабря. URL: <https://mid.ru/ru/detail-material-page/1790803/> (дата звернення: 11.10.2023).

¹⁹⁰ Водяний А. Росія офіційно запропонувала НАТО відмовитися від подальшого розширення, в тому числі приєднання України. *LB.ua*. 2021. 17 грудня. URL: https://lb.ua/news/2021/12/17/501196_rosiya_ofitsiyno_zaproponuvala_nato.html (дата звернення: 11.10.2023).

¹⁹¹ Crowley M., Wong E. U. S. Sanctions Aimed at Russia Could Take a Wide Toll. *The New York Times*. 2022. January 29. URL: <https://www.nytimes.com/2022/01/29/us/politics/russia-sanctions-economy.html> (дата звернення: 11.10.2023).

проти України. Зокрема, на початку грудня 2021 р. співробітники розвідки США встановили, що можливий російський воєнний наступ на Україну може розпочатися на початку 2022 р. та включатиме приблизно 175 тис. військовослужбовців¹⁹². Також в іноземних ЗМІ було опубліковано кілька звітів, основою яких були розвідувальні дані США, з конкретними посиланнями на 16 лютого як потенційну дату початку наземного вторгнення¹⁹³. А 17 лютого високопосадовці США та НАТО, зокрема президент США Джоозеф (Джо) Байден, британський Прем'єр-міністр Борис Джонсон, Генеральний секретар НАТО Єнс Столтенберг, міністр оборони США Ллойд Остін, міністр закордонних справ Великобританії Елізабет (Ліз) Трасс, заявили, що загроза вторгнення зберігається, оскільки РФ усе ще активно шукає привід для воєнного нападу на Україну¹⁹⁴. Президент США Дж. Байден 18 лютого оголосив, що він переконаний, що Президент Росії В. Путін прийняв рішення про вторгнення в Україну¹⁹⁵. З огляду на розвідувальні дані та заяви іноземних лідерів, поряд із висловлюваннями підтримки суверенітету та територіальної цілісності України, держави Заходу, включно з членами НАТО, в індивідуальному порядку почали надавати Україні військову допомогу, зокрема летальну зброю. Зауважу, що в січні 2022 р. Президент

¹⁹² US intelligence finds Russia planning military offensive against Ukraine. *Business Standard*. 2021. December 4. URL: https://www.business-standard.com/article/international/us-intelligence-finds-russia-planning-military-offensive-against-ukraine-121120400131_1.html (дата звернення: 11.10.2023).

¹⁹³ Baumgärtner M., Gebauer M., Knobbe M., Schmid F. CIA rechnet mit russischem Angriff kommende Woche. *SPIEGEL*. 2022. February 11. URL: <https://www.spiegel.de/politik/deutschland/krise-in-osteuropa-cia-rechnet-mit-russischem-angriff-kommende-woche-a-2e10a45f-b6eb-4b1a-b692-2edc64c04adf> (дата звернення: 11.10.2023).

¹⁹⁴ Boffey D., Borger J., Sabbagh D. Joe Biden says risk of Russian invasion of Ukraine «very high». *The Guardian*. 2022. February 17. URL: <https://www.theguardian.com/world/2022/feb/17/joe-biden-says-risk-of-russian-invasion-of-ukraine-very-high> (дата звернення: 12.10.2023); Jack V. NATO has 'seen' Russian false-flag attempts in Ukraine, Stoltenberg says. *Politico*. 2022. February 17. URL: <https://www.politico.eu/article/nato-has-seen-attempts-at-russian-false-flag-operation-ukraine-says-alliance-chief/> (дата звернення: 12.10.2023).

¹⁹⁵ Borger J., Wintour P. Biden 'convinced' Putin plans to invade but says diplomacy 'always a possibility'. *The Guardian*. 2022. February 19. URL: <https://www.theguardian.com/world/2022/feb/18/joe-biden-russia-ukraine-vladimir-putin> (дата звернення: 12.10.2023).

США Дж. Байден, через зростання небезпеки багатofронтового наступу РФ, схвалив поставки союзниками в Україну зброї американського виробництва. Як наслідок, Естонія, Литва та Латвія отримали можливість передавати Києву летальне озброєння американського виробництва, зокрема протитанкові комплекси та ракети класу «земля–повітря». Обґрунтовуючи необхідність надання Україні військової допомоги, Президент США 12 січня під час пресконференції наголосив: «... я припускаю, що [президент Росії Володимир Путін — О. Р.] виступить...» проти України, хоча «я думаю, що він пошкодує про це»¹⁹⁶. З огляду на геополітичну ситуацію, й інші держави-члени НАТО також почали надавати військову допомогу Україні.

Варто наголосити, що скупчення російських військ та техніки, зокрема основних бойових танків, штурмовиків, засобів радіоелектронної боротьби та РСЗВ, вздовж кордону з Україною, а також перекидання російських військ до Білорусі під приводом спільних із білоруськими ЗС навчань і направлення в Чорне море військових кораблів Балтійського та Північного флотів, викликало значне занепокоєння й зумовило екстрені засідання КУН, які, зокрема, відбулися у квітні 2021 р., у січні й лютому 2022 р.¹⁹⁷. Так, нарощування РФ військової сили на кордоні з Україною й на окупованих територіях обговорювали на засіданні КУН у січні 2022 р. Кілька тижнів потому, 22 лютого 2022 р., за два дні до початку широкомасштабного вторгнення Росії в Україну, знову відбулося екстрене засідання КУН, на якому країни-члени Північноатлантичного альянсу засудили дії Росії та закликали її обрати шлях дипломатії¹⁹⁸.

Після широкомасштабного вторгнення російських військ в Україну 24 лютого 2022 р., уже наступного дня, 25 лютого,

¹⁹⁶ Mcleary P., Woodruff Swan B. U. S. approves allied weapons shipments to Ukraine as worries mount. *Politico*. 2022. January 19. URL: <https://www.politico.com/news/2022/01/19/us-allies-ukraine-weapons-russia-invasion-527375> (дата звернення: 12.10.2023).

¹⁹⁷ Larsen R. Ukraine's fight for freedom & allied and global response to Russia's war. Draft Special Report. *Defence and Security Committee*. 2023. 30 August. P. 2. URL: https://www.nato-pa.int/download-file?filename=/sites/default/files/2023-09/021%20DSC%2023%20E%20rev.1%20-%20UKRAINE%20-%20LARSEN%20SPECIAL%20REPORT_0.pdf (дата звернення: 6.10.2023).

¹⁹⁸ Відносини з Україною...

відбувся віртуальний позачерговий саміт НАТО, до якого приєдналися лідери Фінляндії, Швеції та ЄС. Учасники заходу одноставно засудили широкомасштабну війну Росії в Україні, визнали її найбільш значною та прямою загрозою безпеці Північноатлантичного альянсу, а також миру та стабільності в євроатлантичному регіоні за останні десятиліття і підтвердили свою підтримку офіційному Києву та народу України. Було вирішено, що окремі країни-члени НАТО й надалі продовжуватимуть постачання Україні зброї, зокрема ППО. На саміті також зазначалося, що докладатимуться максимальні зусилля, щоб зробити усе необхідне для того, щоб Північноатлантичний альянс забезпечував потужну й надійну оборону країн-членів НАТО тепер і в майбутньому. Учасники саміту оголосили про економічні санкції та внесли зміни в позицію НАТО, зокрема активізувавши оборонні плани цієї організації. Було заявлено про: значне додаткове розгортання оборонних сухопутних та повітряних сил на східному фланзі НАТО у Європі, а також морських засобів; активацію оборонних планів задля підготовки до адекватного реагування на непередбачені ситуації й забезпечення безпеки території Північноатлантичного альянсу¹⁹⁹. Зокрема, на пресконференції після саміту Генеральний секретар Є. Столтенберг заявив, що в Східну Європу будуть надіслані частини сил, відомих як Об'єднана оперативна група надвисокої готовності (Very High Readiness Joint Task Force), яку очолювала Франція. Водночас він наголосив на тому, що саме Кремль несе відповідальність за навмисне, холонокровне і давно сплановане вторгнення в Україну²⁰⁰.

На наступному позачерговому саміті НАТО, який відбувся 24 березня 2022 р. у Брюсселі, країни-члени Північноатлантичного альянсу вкотре засудили дії Росії та закликали її негайно припинити війну й вивести військові сили з України, а Біло-

¹⁹⁹ Statement by NATO Heads of State and Government on Russia's attack on Ukraine. *NATO*. 2022. February 25. URL: https://www.nato.int/cps/en/natohq/official_texts_192489.htm (дата звернення: 29.09.2023).

²⁰⁰ НАТО часткового розгорне сили реагування у східних країнах-членах. Києву обіцяють засоби ППО. *Радіо Свобода*. 2022. 25 лютого. URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/news-nato-europa-ukrayina-bezpeka/31723796.html> (дата звернення: 30.09.2023).

русь – припинити її співучасть²⁰¹. У своєму зверненні до учасників саміту Президент України, акцентуючи на тому, що українці захищають спільні з країнами Заходу цінності, заявив, що Україні потрібна військова допомога без обмежень, зокрема, бойові літаки, танки, системи залпового вогню MLRS, протикорабельна зброя, засоби ППО тощо, а також звернувся з проханням закрити небо над Україною, щоб вберегти людей від загибелі, а міста від руйнувань. Водночас він подякував за підтримку українських біженців, 3,5 млн яких знайшли прихисток у країнах НАТО²⁰². Зі свого боку, члени Північноатлантичного альянсу домовилися посилити підтримку України, зокрема з кібербезпеки, хімічних, біологічних, радіологічних і ядерних атак, а також наголосили, що змусять Росію заплатити безпрецедентну ціну за агресію та покласти край війні в Україні, про що заявив після засідання Генеральний секретар організації²⁰³.

Важливе значення для посилення політичної та практичної підтримки України з боку країн-членів Північноатлантичного альянсу та активізації співпраці мала зустріч міністрів закордонних справ 6–7 квітня 2022 р. у Брюсселі за участі міністра закордонних справ України Д. Кулеби. Генеральний секретар Є. Столтенберг у своїй заяві за результатами зустрічі щодо допомоги Україні зазначив, що «союзники зробили багато і мають намір зробити більше зараз, а також у середньостроковій і довгостроковій перспективі»²⁰⁴. Однак, попри подібні заяви, НАТО, щоб уникнути прямої конфронтації з РФ, чітко дало зрозуміти, що не

²⁰¹ Саміт НАТО ухвалив заяву щодо війни в Україні з обіцянкою захисту від хімічної і біологічної зброї. *Європейська правда*. 2022. 24 березня. URL: <https://www.pravda.com.ua/news/2022/03/24/7334204/> (дата звернення: 11.10.2023).

²⁰² Виступ Президента України Володимира Зеленського на саміті НАТО. *Президент України. Офіційне інтернет-представництво*. 2022. 24 березня. URL: <https://www.president.gov.ua/news/vistup-prezidenta-ukrayini-volodimira-zelenskogo-na-samiti-n-73785> (дата звернення: 11.10.2023).

²⁰³ Пресконференція Генерального секретаря НАТО Єнса Столтенберга по завершенні позачергового саміту глав держав і урядів НАТО. *NATO*. 2022. 24 березня. URL: https://www.nato.int/cps/uk/natohq/opinions_193613.htm

²⁰⁴ NATO Allies agree to further strengthen and sustain support for Ukraine. *NATO*. 2022. April 7. URL: https://www.nato.int/cps/en/natohq/news_194319.htm (дата звернення: 12.10.2023).

буде ані розгортати війська в Україні, яка не є членом Північноатлантичного альянсу, ані впроваджувати безпольотну зону над українською територією, натомість дотримуватиметься формули: «підтримка України, але не втручання». Постачання зброї та техніки деякими країнами-членами НАТО, а також введення безпрецедентних санкцій організовувалися переважно поза рамками Північноатлантичного альянсу. Тобто стратегія НАТО полягала в «обережному балансуванні між її оборонною місією, її авторитетом і необхідністю уникати ескалації»²⁰⁵. Про це, зокрема, заявив Генеральний секретар Є. Столтенберг у своєму виступі на економічному форумі в Давосі 24 травня 2022 р. Він чітко окреслив позицію Північноатлантичного альянсу, наголосивши, що НАТО має два фундаментальних завдання у відповідь на агресію Росії: надання підтримки Україні та недопущення ескалації війни. Також він зауважив, що упродовж багатьох років НАТО та країни-члени його підтримують Україну, зокрема США, Канада, Велика Британія, Туреччина, забезпечують необхідним обладнанням та проводять навчання десятків тисяч українських солдатів²⁰⁶.

На думку деяких зарубіжних аналітиків, цей т. зв. безладний компроміс у ставленні країн-членів НАТО до збройної агресії Росії проти України, що спостерігався з 2014 р., полягав у наданні певної, однак недостатньої допомоги, щоб, з одного боку, не спровокувати прямий конфлікт між НАТО та Росією, а з іншого – дати можливість Україні протистояти РФ²⁰⁷.

Широкомасштабне вторгнення РФ в Україну, яке продемонструвало неефективність глобальної системи безпеки та карди-

²⁰⁵ Клапп С. Війна Росії проти України: відповідь НАТО. Стислий огляд. *Дослідницька служба Європейського парламенту*. 2022. Квітень. URL: [https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/ATAG/2022/729380/EPRS_ATA\(2022\)729380_XL.pdf](https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/ATAG/2022/729380/EPRS_ATA(2022)729380_XL.pdf) (дата звернення: 9.10.2023).

²⁰⁶ Davos 2022: Special Address by NATO Secretary-General Jens Stoltenberg. *World Economic Forum*. 2022. May 24. URL: <https://www.weforum.org/agenda/2022/05/special-address-nato-secretary-general-jens-stoltenberg-davos-2022/> (дата звернення: 9.10.2023).

²⁰⁷ Thompson J. Inconsistent Power: US Strategy in the Ukraine War and Beyond. *Europe and the war in Ukraine. From Russian aggression to a new Eastern policy* / ed. by L. Andor, U. Optenhögel. London: London Publishing Partnership, 2023. P. 19.

нально погіршило безпекову ситуацію в Європі, змусило членів НАТО значно активізувати двосторонню підтримку та надання зброї й військового обладнання, допомагаючи у такий спосіб Україні відстоювати своє право на самооборону. У той час, як постачання зброї та боєприпасів було організовано членами Північноатлантичного альянсу через двосторонні та спеціальні механізми, НАТО створило механізми для забезпечення України нелетальною оборонною підтримкою. У звіті Генерального секретаря цієї організації за 2022 р. зазначено, що з моменту широкомасштабного вторгнення РФ в Україну члени Північноатлантичного альянсу продемонстрували безпрецедентну підтримку офіційного Києва, надавши у 2022 р. майже 120 млрд дол. військової, гуманітарної (зокрема, координацію гуманітарної підтримки України очолював Євроатлантичний координаційний центр реагування на катастрофи, який у 2022 р. відреагував на 31 запит про допомогу з боку Києва) та фінансової допомоги. Хоча США є найбільшим окремим донором, Європа та Канада надали понад половину загальної допомоги. Також європейці прийняли майже 5 млн біженців із України. Водночас Європа та Північна Америка продовжують застосовувати економічні санкції²⁰⁸. Щодо НАТО, то воно зосередилося на наданні Києву військово-технічної допомоги, важливе значення також мали напрацьовані міждержавні механізми командування, планування, розвідки, ресурсної підтримки тощо²⁰⁹.

Як стверджують закордонні аналітики, досить скромна допомога Києву в перші дні широкомасштабної війни з боку країн-членів Північноатлантичного альянсу, що складалася переважно з оборонної зброї, амуніції та бронежилетів, була наслідком побоювань країн Заходу, зокрема й адміністрації Президента США Дж. Байдена, помсти з боку Москви у відповідь на поставку сучасного озброєння, а також того, що боєприпаси можуть бути захоплені або перенаправлені на чорний ринок. Натомість коли російським військам не вдалося захопити Київ на початку квітня 2022 р. і конфлікт перемістився на Схід і Південний Схід України, мислення США та європейських держав поступово почало

²⁰⁸ The Secretary General's Annual Report 2022. P. 6, 58.

²⁰⁹ Стратегічні партнери України (реалії та пріоритети в умовах війни). С. 36.

змінюватися. Союзники почали надавати більш високоточне озброєння, таке як гаубиці M777, високомобільні артилерійські ракетні системи (HIMARS), системи ППО NASAMS, а згодом і ракети класу «земля-земля» ATACMS. Це стало наслідком того, що у мисленні країн Заходу, передусім США, відбувся помітний зсув від занепокоєння про російські червоні лінії до акцентування на тому, що успіх України може слугувати інтересам США та всієї Європи²¹⁰.

Вагому роль у зміцненні обороноздатності України та її підтримки на міжнародній арені відіграли рішення, прийняті на Мадридському саміті Північноатлантичного альянсу, який відбувся 29–30 червня 2022 р. Так, в ухваленій новій Стратегічній концепції НАТО визнавалося, що сильна незалежна Україна є життєво необхідною для стабільності євроатлантичного регіону. На відміну від попередньої концепції 2010 р., відповідно до якої Росію окреслено як «стратегічного партнера», в ухваленому документі РФ визнано «найбільш небезпечною і прямою загрозою» країнам Північноатлантичного альянсу²¹¹. Поведінка Москви, на думку укладачів Стратегічної концепції НАТО, відображає модель російських агресивних дій проти своїх сусідів і трансатлантичної спільноти загалом та становить найбільшу пряму загрозу трансатлантичній безпеці. З огляду на це, основними завданнями Північноатлантичного альянсу було визначено: стримування та оборону; запобігання кризовим ситуаціям й управління ними; кооперативну безпеку²¹². Хоча питання вступу України до НАТО в контексті швидкої перспективи на цьому саміті не обговорювалося, однак вкотре держави-члени Північ-

²¹⁰ Thompson J. Inconsistent Power: US Strategy in the Ukraine War and Beyond. P. 20.

²¹¹ Лисогор І. Країни НАТО ухвалили нову концепцію: «Незалежна Україна є життєво важливою для стабільності в регіоні», а Росія тепер офіційно стала «найбільш небезпечною і прямою загрозою». *LB.ua*. 2022. 29 червня. URL: https://lb.ua/world/2022/06/29/521601_kraini_nato_uhvalili_novu_kontseptsiyu.html (дата звернення: 30.09.2023).

²¹² NATO 2022. Strategic Concept Adopted by Heads of State and Government at the NATO Summit in Madrid. *NATO*. 2022. 29 June. URL: https://www.nato.int/nato_static_fl2014/assets/pdf/2022/6/pdf/290622-strategic-concept.pdf (дата звернення: 22.09.2023).

ноатлантичного альянсу підтвердили Бухарестське зобов'язання 2008 р. про те, що Україна в майбутньому стане членом НАТО²¹³.

Важливим кроком держав-членів Північноатлантичного альянсу стало ухвалення на Мадридському саміті рішення щодо розширення КПД і подальшого збільшення підтримки України. До розширеної КПД належать ініціативи, призначені для забезпечення надання Україні невідкладної, короткотермінової, нелетальної військової допомоги, а також створення структур для істотного збільшення підтримки України з боку НАТО у довгостроковій перспективі на її шляху післявоєнної відбудови та реформ²¹⁴. Зокрема, пакет допомоги для України передбачав: захищений зв'язок (безпечну комунікацію), постачання палива, армійських пайків, медичного обладнання (аптечок першої допомоги, фармацевтичних препаратів тощо), бронежилетів, протимінного обладнання, а також засобів захисту від хімічної та біологічної зброї, портативних систем для боротьби з дронами. Також у довгостроковій перспективі передбачалося надання Україні допомоги у переході від радянських зразків на сучасне озброєння НАТО, та поліпшенні оперативної сумісності й інститутів оборони та безпеки²¹⁵. Цей пакет мав прискорити доставку нелетального оборонного обладнання, покращити кіберзахист і стійкість України, а також підтримати модернізацію її оборонного сектору для досягнення довгострокової сумісності з Північноатлантичного альянсу²¹⁶.

Зауважу, що з 2022 р. у межах КПД НАТО реалізувало низку проєктів, за якими Україні була надана значна нелетальна допомога, зокрема бойові пайки, технічні засоби забезпечення пальним, армійське взуття, предмети медичного призначення,

²¹³ Чурікова Н. Сім підсумків саміту НАТО. Як посилиться альянс і що це означає для України? *Радіо Свобода*. 2022. 1 липня. URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/samit-nato-sim-pidsumkiv/31924400.html> (дата звернення: 30.09.2023).

²¹⁴ Відносини з Україною; The Secretary General's Annual Report 2022. Р. 18.

²¹⁵ Результати Мадридського саміту НАТО 29–30 червня. *Національний інститут стратегічних досліджень*. 2022. 1 липня. URL: <https://niss.gov.ua/doslidzhennya/mizhnarodni-vidnosyny/rezultaty-madrydskoho-samitu-nato-29-30-cherhvu> (дата звернення: 2.10.2023).

²¹⁶ Чурікова Н. Сім підсумків саміту НАТО...

військове навчальне обладнання, засоби виявлення і захисту від хімічних, біологічних, радіологічних та ядерних речовин, обладнання для знешкодження вибухонебезпечних предметів, засоби боротьби з БПЛА, а також удосконалений супутниковий зв'язок. Додатково були реалізовані інші проєкти, пов'язані, зокрема, з наданням додаткової підтримки у галузі «С4» (командування, управління, зв'язок і комп'ютеризація), переправно-десантних і понтонно-мостових засобів, укриттів, генераторів, мобільних душових, мобільних пралень, автомобілів швидкої допомоги, пожежних автомобілів, акумуляторів, бензовозів, перекачувальних цистерн, водовозів, шин, зимового одягу тощо²¹⁷.

Засудження широкомасштабного вторгнення РФ в Україну звучало не лише на самітах Північноатлантичного альянсу, а й на сесіях ПА НАТО. Так, на щорічній сесії цієї організації у Мадриді 21 листопада 2022 р. представники 30 країн Північноатлантичного альянсу ухвалили резолюцію, у якій визнали РФ державою-спонсором тероризму, закликали створити спеціальний Міжнародний трибунал для покарання злочину агресії Росії проти України та притягнути до відповідальності путінський режим за воєнні злочини. Також у резолюції були враховані побажання України щодо збільшення поставок озброєння, створення механізму стягнення репарацій із РФ за завдані збитки, розробки конкретних кроків стосовно вступу України до НАТО тощо²¹⁸.

Обговорення низки питань щодо надання військової допомоги Києву та відновлення української енергетичної інфраструктури відбулося на зустрічі міністрів закордонних справ НАТО та України у Бухаресті 29–30 листопада 2022 р., яку організував Генеральний секретар Є. Столтенберг із метою формального подолання угорського вето на зустрічі КУН на рівні міністрів. Варто наголосити, що ще з 2017 р. Угорщина через претензії до українського Закону «Про освіту» почала блокувати участь Києва в офіційних засіданнях КУН вище рівня послів, вимагаючи вирішити питання прав угорської меншини на Закарпатті. Формально оминувши

²¹⁷ Відносини з Україною...

²¹⁸ Парламентська асамблея НАТО визнала Росію державою-терористом – Чернев. *Radio Свобода*. 2022. 21 листопада. URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/news-pa-nato-rf-teroryst/32141326.html> (дата звернення: 27.10.2023).

угорське вето, учасники міністерської зустрічі ухвалили спільну заяву, в якій країни Північноатлантичного альянсу пообіцяли продовжити посилення політичної та практичної підтримки України. Також вони зробили додаткові внески в КІД²¹⁹. Зауважу, що перше з 2017 р. засідання КУН на рівні міністрів закордонних справ за участю України, попри позицію Угорщини, відбулося 4 квітня 2023 р. Напередодні зустрічі Генсек НАТО Є. Столтенберг заявив, що він має мандат скликати зустріч комісії, однак із поваги до позиції Угорщини не робив цього деякий час. Загалом, уперше за шість років вдалося розблокувати базовий формат інституційної взаємодії на високому політичному рівні²²⁰. Під час засідання КУН учасники зустрічі висловили підтримку Україні та її євроатлантичним прагненням, а також запевнили, що й надалі продовжуватимуть надавати допомогу українському народу. Окрім того, Є. Столтенберг зауважив, що союзники посилили нелетальну підтримку України через спеціальний фонд Альянсу, а також нарощують виробництво озброєнь і боєприпасів, необхідних Києву, і надають допомогу в навчанні й закупівлі нового важкого озброєння. Загалом, станом на квітень 2023 р., за словами Є. Столтенберга, країни Північноатлантичного альянсу надали Україні майже 150 млрд євро підтримки, зокрема 65 млрд євро військової допомоги²²¹.

На сесії ПА НАТО у Люксембурзі 23 травня 2023 р. одно-стайно було прийнято декларацію, яка визначила дії російських військових в Україні геноцидом, а терористичний режим у Росії – рашизмом²²². ПА НАТО також підтримала започатковану

²¹⁹ Угорщина блокує Україну в НАТО, США думають надати Patriot, потяг до Словаччини: новини дня. *Європейська правда*. 2022. 29 листопада. URL: <https://www.eurointegration.com.ua/news/2022/11/29/7151539/> (дата звернення: 27.10.2023).

²²⁰ Засідання Комісії Україна – НАТО може відбутися на початку квітня – Столтенберг. *УКРІНФОРМ*. 2023. 21 березня. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-politics/3685472-zasidanna-komisii-ukrainanato-moze-vidbutisa-napocatku-kvitna-stoltenberg.html> (дата звернення: 27.10.2023).

²²¹ Країни НАТО нарощують виробництво зброї та боєприпасів – Столтенберг. *УКРІНФОРМ*. 2023. 4 квітня. URL: https://www.ukrinform.ua/rubric-other_news/3691616-kraini-nato-narosuut-virobnictvo-zbroi-ta-boepripasiv-stoltenberg.html (дата звернення: 27.10.2023).

²²² Парламентська асамблея НАТО одногласно визнала злочини росії проти України геноцидом. *Сайт Міністерства з питань реінтеграції тимчасово окупованих територій України*. 2023. 23 травня. URL: <https://minre.gov.ua/2023/05/23/parlamentska-asambleya-nato-odnostajno-vyznala-zlochyny-rosiyi-protu-ukrayiny-genocydom/> (дата звернення: 27.10.2023).

офіційним Києвом ініціативу зі створення Спеціального трибуналу щодо злочину агресії проти України.

Значні очікування щодо членства України в Північноатлантичному альянсі вище політичне керівництво України поклало на саміт НАТО у Вільнюсі, запланований на 11–12 липня 2023 р. Напередодні саміту офіційний Київ значно активізував діяльність на євроатлантичному напрямі, здійснюючи активну політико-дипломатичну кампанію серед країн Північноатлантичного альянсу з прискорення євроатлантичної інтеграції, підписавши за перше півріччя 2023 р. із 11 країнами Західної й Північної Європи спільні заяви та декларації щодо сприяння просуванню України до вступу в НАТО²²³. На шляху до євроатлантичної інтеграції українській політичній верхівці оптимізму додавало зростання підтримки інтеграції України в Північноатлантичному альянсі й розуміння важливості ролі держави у системі європейської і світової безпеки громадянами та політичною елітою країн-членів НАТО. Так, відповідно до опитування громадян Франції, Німеччини, Італії, Нідерландів і США, здійсненого на замовлення аналітичного Центру «Нова Європа» 27 квітня – 2 травня 2023 р., більшість опитаних (із тих, хто визначився), зокрема, у Франції – 64 %, Нідерландах – 58 %, США – 52 %, у Німеччині – 52 %, Італії – 50 %, вважали, що Україну потрібно підтримувати доти, допоки вона не поверне всі втрачені території, зокрема й Крим. Щодо початку процесу вступу України до Північноатлантичного альянсу, то у США цю ідею підтримали 70 %, а в європейських країнах – від 50 до 56 % респондентів (із тих, хто визначився)²²⁴.

Варто пригадати, що ще 30 вересня 2022 р. в умовах розгортання широкомасштабної війни РФ проти України, Президент України Володимир Зеленський, Голова ВРУ Руслан Стефанчук і Прем'єр-міністр Денис Шмигаль підписали

²²³ Стратегічні партнери України (реалії та пріоритети в умовах війни). С. 16, 98.

²²⁴ Інфографіка: «Громадська думка в Німеччині, Франції, Італії, Нідерландах і США. Як ці країни підтримують Україну та її прагнення стати членом НАТО?». *Нова Європа*. 2023. 18 травня. URL: <http://neweurope.org.ua/visual-materials/infografika-gromadska-dumka-v-nimechchini-frantsiyi-italiyi-niderlandah-i-ssha-yak-tsi-krayiny-pidtrymuyut-ukrayinu-ta-yiyi-pragnennya-staty-chlenom-nato/> (дата звернення: 23.10.2023).

спільне звернення до Північноатлантичного альянсу, у якому зазначалося: «Звертаємося із закликом ухвалити рішення щодо членства України в Альянсі як невід’ємного елемента забезпечення безпеки українців та громадян усього євроатлантичного простору»²²⁵. У відповідь на це Генеральний секретар Є. Столтенберг заявив, що двері для вступу України в Північноатлантичний альянс відчинені, але на цей момент увага зосереджується на підтримці захисту України від російської воєнної агресії²²⁶.

Хоча Вільнюський саміт і був сфокусований на Україні, а його підсумки загалом виявилися позитивними для держави, однак він не задовольнив максимальні очікування офіційного Києва та став причиною неоднозначних оцінок як вищих посадовців держави, так і української громадськості, які хоча й не чекали негайного включення України до НАТО, проте сподівалися на скорочення шляху до Північноатлантичного альянсу. Ухвалені рішення фактично зберегли той статус-кво у відносинах України з НАТО, який існував уже довгі роки. Скасування вимоги виконання ПДЧ було формальним, оскільки Північноатлантичний альянс запровадив новий етап, що діятиме лише для України – «адаптована Річна національна програма», за допомогою якої очільники МЗС країн НАТО оцінюватимуть прогрес держави на шляху до майбутнього членства. І лише коли українська сторона виконає всі умови, а члени Північноатлантичного альянсу погодяться на розширення організації, Україну запросять до вступу. Отже, НАТО вкотре продемонстрував стратегічну невизначеність щодо офіційного Києва, адже ухвалене у Вільнюсі рішення свідчить про те, що вступ України до цієї організації буде

²²⁵ Оприлюднено текст спільного звернення Президента України, Голови Верховної Ради та Прем’єр-міністра до НАТО щодо членства нашої держави в Альянсі. *Президент України. Офіційне інтернет-представництво*. 2022. 9 листопада. URL: <https://www.president.gov.ua/news/oprilyudneno-tekst-spilnogo-zvernennya-prezidenta-ukrayini-g-78989> (дата звернення: 29.10.2023).

²²⁶ Шварц К., Сасенко В. Столтенберг відреагував на заявку України про вступ до НАТО. *УНІАН*. 2022. 30 вересня. URL: <https://www.unian.ua/politics/stoltenberg-vidreaguvav-na-zayavku-ukrajini-pro-vstup-do-nato-11996253.html> (дата звернення: 29.10.2023).

тривалим²²⁷. Вважається, що узгоджене у спільній заяві формулювання щодо запрошення Києва приєднатися до Північноатлантичного альянсу, але без чітко визначених часових меж та вимог, по суті означало перемогу позиції Президента Дж. Байдена, який напередодні саміту заявив, що Україна ще не готова стати членом згадуваної міжнародної організації і що «передчасно» дозволяти Україні приєднатися до НАТО, оскільки війна з Росією триває²²⁸.

На думку спеціального представника Держдепартаменту США К. Волкера, однією з причин неприйняття України в НАТО було те, що країни-члени Північноатлантичного альянсу, зокрема США та Німеччина, до кінця не прийняли факт, що «російська війна в Україні – це загроза всій Європі». За його словами, Берлін та Вашингтон «не усвідомили, що надійно захистити Європу і зупинити російську агресію – а це є одним із ключових завдань НАТО – неможливо без вступу України в Альянс. Вони ще не дійшли до цього ... Наразі там вирішили, що прийняти Україну до Альянсу – ризикнути ескалацією конфлікту з Росією»²²⁹. Більшість експертів переконані, що головними перепонами на шляху України до НАТО є: активна фаза російсько-української війни, небажання країн Північноатлантичного альянсу втручатися у прямий воєнний конфлікт із РФ, наявність певного страху перед ядерним шантажем Кремля, традиційний скепсис окремих країн НАТО, зокрема й США, щодо членства України в Північноатлантичному альянсі, наявність внутрішніх суперечок та відсутність єдності з цього питання, а також внутрішні проблеми Києва, такі як корупція, повільне проведення реформ тощо²³⁰. Загалом, неви-

²²⁷ Сидоренко С. Альянс без плану дій: чому саміт НАТО у Вільнюсі почався провалом та що варто робити Україні. *Європейська правда*. 2023. 12 липня. URL: <https://www.eurointegration.com.ua/articles/2023/07/12/7165586/> (дата звернення: 30.09.2023).

²²⁸ Rogers K. Biden Says Ukraine Is Not Ready for NATO Membership. *The New York Times*. 2023. July 9. URL: <https://www.nytimes.com/2023/07/09/us/politics/biden-ukraine-nato.html> (дата звернення: 30.09.2023).

²²⁹ Павлушенко Т. «США і Німеччина до кінця не прийняли факт, що російська війна в Україні – це загроза всій Європі»...

²³⁰ Стратегічні партнери України (реалії та пріоритети в умовах війни). С. 16; Michaels D. Amid Ukraine War and Internal Spats, NATO Seeks Show of Unity. *The Wall Street Journal*. 2023. July 9. URL: <https://www.wsj.com/articles/amid-ukraine-war-and-internal-spats-nato-seeks-show-of-unity-cf9a0ad2> (дата звернення: 30.09.2023).

значеність країн-членів НАТО щодо українського питання вкотре продемонструвала розбіжності між західними союзниками, які проявилися під час російсько-української війни: європейські держави, територіально найближчі до Росії, наполягають на більшій та швидшій підтримці України, а адміністрація США, уряди Німеччини, Франції, Нідерландів, Іспанії, Греції, Італії тощо обрали більш виважений підхід²³¹.

Найвищі посадовці України, які покладали на згадуваний саміт завищені очікування щодо запрошення до вступу в НАТО, розкритикували стратегічну невизначеність Північноатлантичного альянсу щодо України. Зокрема, міністр закордонних справ Д. Кулеба в інтерв'ю телеканалу «Bloomberg» заявив, що НАТО продемонструвало брак політичної волі щодо заявки на членство, і що Північноатлантичний альянс не має тримати «всю ситуацію та Україну в підвішеному стані, коли справа доходить до членства»²³². Критичніше висловився Президент В. Зеленський, який наголосив, що наразі серед союзників немає готовності ані запросити Україну в НАТО, ані зробити її членом Північноатлантичного альянсу. Вважаючи цю невизначеність слабкістю, він зауважив, що у такий спосіб було залишено можливість торгуватися членством України в НАТО – у переговорах із Росією²³³. Однак, попри свої критичні висловлювання, 12 липня 2023 р. на спільній пресконференції з Генеральним секретарем Є. Столтенбергом Президент України назвав результати Вільнюського саміту «гарними», зауваживши, що вони були б «ідеальні», якби було запрошення України до Північноатлантичного альянсу. Водночас він акцентував на важливості скасування ПДЧ для

²³¹ Erlanger S., Vinograd C. Here is the latest on the NATO summit. *The New York Times*. 2023. July 11. URL: <https://www.nytimes.com/live/2023/07/11/world/russia-ukraine-news?smid=url-share#nato-leaders-begin-their-summit-in-lithuania-here-is-the-latest> (дата звернення: 30.09.2023).

²³² Kuleba says NATO showed lack of political will on membership bid. *Bloomberg*. 2023. 11 July. URL: <https://www.bloomberg.com/news/articles/2023-07-11/nato-latest-turkey-agrees-to-support-sweden-s-membership-bid> (дата звернення: 30.09.2023).

²³³ Зеленський розкритикував НАТО за невизначеність щодо України: Безпрецедентно й абсурдно. *Європейська правда*. 2023. 11 липня. URL: <https://www.eurointegration.com.ua/news/2023/07/11/7165506/> (дата звернення: 30.09.2023).

України, а також зауважив, що отримав від партнерів позитивні новини щодо оборонних пакетів. Президент також позитивно відгукнувся про створення РУН, зауваживши, що це не просто інструмент участі, а інструмент інтеграції, і це дає відчуття, що Україна попри все буде частиною Північноатлантичного альянсу. Схвально оцінив результати саміту Є. Столтенберг. Він з-поміж іншого зауважив, що новостворена РУН є потужним політичним інструментом, де всі учасники виступають із рівних позицій, і роботу якого не можуть блокувати окремі її учасники або країни-члени Північноатлантичного альянсу²³⁴. Варто наголосити, що РУН була започаткована у межах механізму кризових консультацій з метою обговорення ескалації з боку Росії, зокрема у Чорноморському регіоні. Зміна формату засвідчила зміцнення політичних відносин між Україною й Північноатлантичним альянсом і вищий ступінь інтеграції Києва до НАТО, а також удосконалення й зміцнення інституційного партнерства²³⁵.

Важливе значення для України мало оприлюднення у межах Вільнюського саміту лідерами G-7 спільної декларації, яка започаткувала широкомасштабний процес укладення договорів про забезпечення довгострокової воєнно-технічної та фінансово-економічної допомоги²³⁶. У документі йшлося про те, що кожна з держав G-7 працюватиме з Україною над конкретними двосторонніми довгостроковими безпековими зобов'язаннями та домовленостями. Вони мали бути спрямовані, по-перше, на забезпечення сил, здатних захищати Україну зараз і стримувати російську агресію в майбутньому, шляхом продовження надання: допомоги у сфері безпеки та сучасного військового обладнання на суші, у повітрі та на морі, з пріоритетом на протиповітряну оборону, далекобійну артилерію і вогневі засоби дальньої дії, бронетехніку та інші ключові засоби, такі як бойова авіація, а також шляхом сприяння підвищенню рівня оперативної су-

²³⁴ Ліскович М. Вільнюс-2023 – це не Бухарест-2008: саміт НАТО дав результат. *УКРІНФОРМ*. 2023. 13 липня. URL: https://www.ukrinform.ua/rubric-ato/3735354-vilnius2023-ce-ne-buharest2008-samit-nato-dav-rezultat-ocikuvaniy-i-optimistichnij.html#google_vignette (дата звернення: 30.09.2023).

²³⁵ Відносини з Україною...

²³⁶ Стратегічні партнери України (реалії та пріоритети в умовах війни). С. 17.

місності з євроатлантичними партнерами; підтримки подальшого розвитку оборонно-промислового комплексу України; тренувань та навчань українських ЗС; обміну розвідданими та співробітництва; підтримки ініціатив із кіберзахисту, безпеки та стійкості, зокрема для протидії гібридним загрозам. По-друге, на зміцнення економічної стабільності України, зокрема через зусилля з реконструкції та відновлення, з метою створення умов, сприятливих для економічного процвітання України, включаючи її енергетичну безпеку. По-третє, шляхом надання технічної та фінансової підтримки для задоволення нагальних потреб України, спричинених війною з Росією, а також для того, щоб держава могла продовжувати впроваджувати ефективний порядок денний реформ, який підтримуватиме належне врядування, необхідне для просування на шляху до євроатлантичних прагнень²³⁷. Натомість Київ зобов'язався: «... робити позитивний внесок у безпеку партнерів та посилювати заходи прозорості та підзвітності щодо партнерської допомоги; продовжувати реалізацію реформ правоохоронних органів, судової системи, боротьби з корупцією, корпоративного управління, економіки, сектору безпеки та державного управління, які підкреслюють її відданість демократії, верховенству права, повазі до прав людини та свободи ЗМІ, а також виводять її економіку на сталий шлях розвитку; просувати оборонні реформи й модернізацію, зокрема шляхом посилення демократичного цивільного контролю над збройними силами та підвищення ефективності й прозорості в оборонних установах і промисловості України»²³⁸. Зауважу, що у серпні 2023 р. до Спільної декларації G-7 приєдналася низка інших країн-партнерів, зокрема: Бельгія, Данія, Ірландія, Ісландія, Іспанія, Норвегія, Нідерланди, Португалія, Румунія, Фінляндія, Чехія, Швеція, Греція, Латвія, Литва, Естонія, Болгарія, Північна Македонія, Чорногорія тощо²³⁹.

²³⁷ Спільна декларація про підтримку України. *Президент України. Офіційне інтернет-представництво*. 2023. 12 липня. URL: https://president.gov.ua/news/spilna-deklaraciya-pro-pidtrimku-ukrayini-84277?fbclid=IwAR272btt51fOTlmsYb37HmoA_EScCZmmQlNHvptdWyeXJ8s8lrXfOQ4EA9g (дата звернення: 30.09.2023).

²³⁸ Там само.

²³⁹ Стратегічні партнери України (реалії та пріоритети в умовах війни). С. 17.

Для підсилення ЗСУ важливими виявилися обіцянки щодо надання пакетів військової допомоги (йшлося про передачу Києву великої номенклатури військової техніки – від пускових установок Patriot, танків Leopard і ракет далекого радіусу дії SCALP до обладнання для розмінування), озвучені на Вільнюському саміті Президенту В. Зеленському в ході двосторонніх переговорів із лідерами країн-членів Північноатлантичного альянсу²⁴⁰. Зокрема, конкретну допомогу обіцяли надати Велика Британія (окрім військової допомоги, ще підтримку на суму 64,7 млн дол. США на ремонт техніки)²⁴¹, Німеччина (пакет військової допомоги на 700 млн євро), Франція (збільшення військової допомоги на 170 млн євро, а також оголошено про передачу ракет далекого радіусу дії SCALP)²⁴², Канада (проект на суму 410 млн дол. США)²⁴³, Норвегія, Австралія та Нідерланди пообіцяли зміцнення протиповітряної оборони й артилерії²⁴⁴.

Також на саміті НАТО у Вільнюсі Україна та 11 країн-партнерів (Данія, Нідерланди, Бельгія, Канада, Люксембург, Норвегія, Польща, Португалія, Румунія, Швеція та Велика Британія) підписали меморандум, який визначає умови проведення підготовки українських пілотів до використання сучасних винищувачів F-16²⁴⁵.

²⁴⁰ Стратегічні партнери України (реалії та пріоритети в умовах війни). С. 13–14.

²⁴¹ Historic security framework for Ukraine set to be agreed in major step toward ending the war. Gov.uk. 2023. 12 July. URL: <https://www.gov.uk/government/news/historic-security-framework-for-ukraine-set-to-be-agreed-in-major-step-toward-ending-the-war> (дата звернення: 2.10.2023).

²⁴² Колосова В. Допомога міжнародних фінансових інститутів Україні. Липень 2023 року. *Національний інститут стратегічних досліджень*. 2023. 11 серпня. URL: <https://niss.gov.ua/news/komentari-ekspertiv/dopomoha-mizhnarodnykh-finansovykh-institutiv-ukrayini-lypen-2023-roku> (дата звернення: 2.10.2023).

²⁴³ Шепелева А. Канада виділить Україні 410 мільйонів доларів допомоги. *ДВ*. 2023. 13 липня. URL: <https://www.dw.com/uk/kanada-vidilit-ukraini-410-miljoniv-dolariv-dopomogi/a-66207943?maca=ukr-rss-ukrnet-ukr-all-3816-xml> (дата звернення: 2.10.2023).

²⁴⁴ Ліскович М. Вільнюс-2023 – це не Бухарест-2008: саміт НАТО дав результат; Шепелева А. Норвегія дає ЗСУ ще тисячу дронів, Австралія – 30 БТР. *ДВ*. 2023. 12 липня. URL: <https://www.dw.com/uk/norvegia-dae-zsu-se-tisacu-droniv-black-hornet-avstralia-30-btr-bushmaster/a-66199054> (дата звернення: 2.10.2023).

²⁴⁵ Нинько Д. ЗМІ: Пілоти з України з серпня навчатимуться на F-16 у Данії. *ДВ*. 2023. 11 липня. URL: <https://www.dw.com/uk/ukrainski-piloti-pocnut-navcatisa-na-f16-u-serpni-u-danii-reuters/a-66193286> (дата звернення: 2.10.2023).

Доволі позитивні результати Вільнюського саміту для України також мало перетворення КПД на багаторічну програму допомоги, що сприятиме відбудові сектору безпеки і оборони України та переходу до повної оперативної сумісності з НАТО²⁴⁶. Так, у результаті реструктуризації програм шість чинних трастових фондів НАТО, які фінансували різні елементи допомоги Україні, було замінено одним Трастовим фондом КПД (The NATO–Ukraine Comprehensive Assistance Package Trust Fund). Новостворений трастовий фонд був призначений для фінансування тих проєктів нелетальної військової допомоги для підтримки ЗСУ, які забезпечують такі важливі військові товари, як пальне, медичне приладдя, зимове спорядження, машини швидкої допомоги та обладнання для мостів тощо. Зокрема, ще 21 квітня 2023 р. під час одинадцятого засідання Контактної групи з питань оборони України (The Ukraine Defense Contact Group) на авіабазі Рамштайн (Німеччина), яке організував міністр оборони США Ллойд Остін, міністр оборони Канади Аніта Ананд повідомила, що Оттава надає Україні новий пакет військової допомоги, яка з-поміж іншого включала внесок у розмірі 34,6 млн дол. США до фонду КПД. Ці надходження мали уможливити реалізацію: проєкту паливних матеріалів НАТО КПД, який забезпечить Україну 3,3 млн вкрай необхідних запасів палива; проєкту НАТО КПД «Improved Ribbon Bridge», відповідно до якого в Україну мали поступити модульні наплавні мости; проєкту з надання медичних аптек НАТО КПД²⁴⁷. Зауважу, що ще 30 березня 2023 р. Японія, яка хоча й не є членом Північноатлантичного альянсу, внесла 30 млн дол. США (3,24 млрд єн) до фонду КПД, що призначені для надання нелетального обладнання Україні²⁴⁸.

²⁴⁶ Vilnius Summit Communiqué Issued by NATO Heads of State and Government Participating in the Meeting of the North Atlantic Council in Vilnius, July 11, 2023. *NATO*. 2023. 11 July. URL: https://www.nato.int/cps/en/natolive/official_texts_217320.htm (дата звернення: 2.10.2023).

²⁴⁷ Defence Minister Anita Anand announces approximately \$39 million military aid package for Ukraine. *Government of Canada*. 2023. April 21. URL: <https://www.canada.ca/en/department-national-defence/news/2023/04/defence-minister-anita-anand-announces-approximately-39-million-military-aid-package-for-ukraine.html> (дата звернення: 10.10.2023).

²⁴⁸ Support for Ukraine through contribution to NATO's Comprehensive Assistance Package (CAP) Trust Fund for Ukraine. *Ministry of Foreign Affairs of Japan*. 2023. March 30. URL: https://www.mofa.go.jp/press/release/press4e_003247.html (дата звернення: 10.10.2023).

Загалом, ухвалені на саміті рішення вивели на новий рівень партнерство Києва з Північноатлантичним альянсом та мають важливе значення для євроатлантичної інтеграції України, а також сприятимуть зміцненню національної безпеки України в коротко- та середньостроковій перспективі²⁴⁹.

Як зазначалося, під час саміту НАТО у Вільнюсі основні функції КУН перебрала на себе новостворена РУН, інавгураційне засідання якої на рівні глав держав і урядів, зокрема за участі Президента В. Зеленського, відбулося 12 липня 2023 р. У своєму вступному слові Генеральний секретар Є. Столтенберг наголосив на необхідності продовження розширення підтримки України, щоб «допомогти їй звільнити свою землю та стримати майбутню російську агресію». Також він вкотре підтвердив, що Україна неодмінно стане членом Північноатлантичного альянсу, оскільки на саміті було прийнято важливе рішення щодо наближення офіційного Києва до НАТО²⁵⁰. Позитивно оцінив створення РУН Президент В. Зеленський, який заявив: «Усі ми потребуємо визначеності, зокрема інституційної визначеності. І дуже добре, що Рада Україна–НАТО дійсно може дати нам необхідну інституційну визначеність. Для нас важливо, що Рада Україна–НАТО буде інструментом інтеграції, а не просто партнерства»²⁵¹. Наступне засідання РУН, яке ініціював Президент В. Зеленський, відбулося 26 липня 2023 р. на рівні послів. Основною причиною його скликання став вихід РФ із «зернової угоди» та проблема безпеки в Чорному морі, зокрема функціонування коридору для експорту українського зерна. Від цієї зустрічі Президент України очікував гарантій подальшого експорту українського зерна²⁵². Для підтвердження довгострокової підтримки України з боку Північноатлантичного

²⁴⁹ Стратегічні партнери України (реалії та пріоритети в умовах війни). С. 33.

²⁵⁰ Opening remarks by NATO Secretary General Jens Stoltenberg at the meeting of the NATO–Ukraine Council at the level of Heads of State and Government, with Sweden. *NATO*. 2023. URL: https://www.nato.int/cps/en/natohq/opinions_217096.htm?selectedLocale=en (дата звернення: 15.10.2023).

²⁵¹ Кізілов Є. Зеленський: Рада Україна – НАТО буде інструментом інтеграції, а не партнерства. *Українська правда*. 2023. 12 липня. URL: <https://www.pravda.com.ua/news/2023/07/12/7411011/> (дата звернення: 21.10.2023).

²⁵² Куницький О. У Брюсселі відбудеться засідання Ради Україна – НАТО. *DW*. 2023. 26 липня. URL: <https://www.dw.com/uk/u-brusseli-vidbudetsa-zasidanna-radi-ukrainanato/a-66350143> (дата звернення: 21.10.2023).

альянсу та реалізації рішень Вільнюського саміту РУН зібралася 4 жовтня 2023 р. У своєму виступі заступник Генерального секретаря Мірча Джоане зауважив, що члени НАТО виконують важливу роботу із забезпечення цілковитої оперативної сумісності ЗСУ з Північноатлантичним альянсом, а також продовжують надавати істотну підтримку офіційному Києву, зокрема через КПД, яку на Вільнюському саміті було перетворено на багаторічну програму допомоги Україні зі сталим фінансуванням²⁵³. Передбачалося, що допомога, яка надаватиметься у межах Трастового фонду КПД, допоможе Україні долати фізичні й соціальні наслідки війни, враховуючи підтримку в галузі розмінування і надання злагодженої медичної допомоги, а також сприятиме відбудові структур безпеки й оборони України та подальшому досягненню офіційним Києвом повної оперативної сумісності з НАТО (перехід до стандартів, підготовки й доктрин Північноатлантичного альянсу)²⁵⁴.

На першому засіданні РУН на рівні міністрів оборони, яке відбулося 12 жовтня 2023 р., Україну представляв новий глава Міністерства оборони Рустем Умеров. Підсумовуючи результати переговорів, міністр відзначив, що союзники пообіцяли безперервні поставки зброї як 2023 р., так і 2024 р., а також запевнили у подальшій підтримці України. Водночас, за словами Р. Умерова, він отримав багато зобов'язань щодо поставок озброєнь, до того ж деякі країни пообіцяли надати те, чого українська сторона навіть не очікувала²⁵⁵. Не оминули учасники зустрічі також питання майбутнього вступу України в НАТО, зокрема обговорювали пріоритети офіційного Києва на шляху до Північноатлантичного альянсу, серед яких довгострокова оперативна сумісність та подолання корупції в оборонних закупівлях²⁵⁶.

²⁵³ Рада Україна – НАТО зібралась для забезпечення втілення рішень Вільнюського саміту. *NATO*. 2023. 4 жовтня. URL: https://www.nato.int/cps/uk/natohq/news_218952.htm (дата звернення: 21.10.2023).

²⁵⁴ Відносини з Україною...

²⁵⁵ Польська К. Візит Зеленського в Брюссель: врожайний день для України. *DW*. 2023. 12 жовтня. URL: <https://www.dw.com/uk/vizit-zelenskogo-v-brussel-ak-minuv-vrozajnij-den-dla-ukraini/a-67072712> (дата звернення: 21.10.2023).

²⁵⁶ Костіна І. «Рамштайн» під впливом Ізраїлю: що пообіцяли Україні на зустрічі партнерів та членів НАТО у Брюсселі. *Європейська правда*. 2023. 12 жовтня. URL: <https://www.eurointegration.com.ua/articles/2023/10/12/7171233/> (дата звернення: 20.10.2023).

Важливе значення для узгодження номенклатури та налагодження механізму постачання зброї, набуття нового рівня й інтенсивності військово-технічного партнерства з державами НАТО, що сприяє переозброєнню ЗСУ за стандартами Альянсу, інтеграції українського ВПК до системи оборонної промисловості НАТО, мають засідання Контактної групи з питань оборони України у форматі «Рамштайн», які хоча й не проходять під егідою НАТО, однак держави-члени Північноатлантичного альянсу представлені на них у повному складі²⁵⁷. Основною метою скликання засідань стало вирішення нагальних потреб офіційного Києва, необхідних для протистояння агресії РФ. Станом на початок листопада 2023 р. відбулося 16 таких зустрічей (в онлайн-форматі чи наживо), що мали особливе значення для синхронізації та прискорення надання летального озброєння Україні. У межах «Рамштайну» найбільшими країнами-донорами за обсягами фінансової та військової допомоги стали США, Велика Британія та Німеччина. Серед країн, яким належать основні поставки в Україну сучасного озброєння, зокрема гаубиць, РСЗВ, дронів, танків, далекобійних ракет, літаків, варто виокремити Велику Британію, Польщу, Литву, Латвію, Естонію, а також Нідерланди та Данію²⁵⁸.

Перша зустріч міністрів оборони 40 країн (30 держав-членів НАТО, а також партнери з Тихоокеанського регіону, Близького Сходу й Африки), за результатами якої було домовлено утворити постійну Контактну групу з питань оборони України (мала зустрічатися щомісяця), відбулася 26 квітня 2022 р. на базі Повітряних сил США «Рамштайн» у містечку Рамштайн-Мізенбах (Німеччина)²⁵⁹. Під час брифінгу за результатами зустрічі речниця Білого дому Джеріфер Псакі заявила, що понад 30 країн виділили обладнання на суму понад 5 млрд дол. США, зокрема 3,7 млрд дол. для підтримки оборони України²⁶⁰. Власне

²⁵⁷ Стратегічні партнери України (реалії та пріоритети в умовах війни). С. 16.

²⁵⁸ Там само. С. 35.

²⁵⁹ Herszenhorn D. M., Bayer L. US rallies global allies to help Ukraine repel Russia. *Politico*. 2022. April 26. URL: <https://www.politico.eu/article/ukraine-war-russia-united-states-defense-consultative-group/> (дата звернення: 15.10.2023).

²⁶⁰ Павлюк О. У Білому домі розповіли подробиці військової допомоги Україні після зустрічі на «Рамштайні». *Суспільне. Новини*. 2022. 27 квітня. URL: <https://susplne.media/233001-u-bilomu-domi-rozpovili-podrobici-vijskovoi-dopomogi-ukraini-pisla-zustrici-na-ramstajni/> (дата звернення: 15.10.2023).

тоді ж вперше було озвучено про згоду Берліна передати Україні важке озброєння – зенітні самохідні установки «Гепард», а також про участь у навчанні українських військових, про що з-поміж іншого заявила міністр оборони Німеччини Крістін Ламбрехт²⁶¹.

Під час другої зустрічі, проведеної в онлайн-форматі за участю представників від 46 країн, що відбулася 23 травня 2022 р., міністр оборони США Л. Остін повідомив, що надана Україні за результатами першої зустрічі військова допомога «має важливе значення на полях битви та суттєво “змінює ситуацію”», тому що Київ отримав необхідне для захисту обладнання, зокрема засоби протитанкової оборони та ППО, гаубиці та боєприпаси, безпілотні літальні апарати, гелікоптери Мі-17 тощо. Він також наголосив, що надалі допомога Києву лише збільшуватиметься, оскільки всі учасники зустрічі зібралися, «щоб допомогти Україні в довгостроковій перспективі»²⁶². З-поміж країн, які погодилися надати Україні військову допомогу, були Данія, Чехія, Італія, Греція, Норвегія, Польща тощо; водночас ще 20 країн оголосили про нові пакети допомоги, також було обіцяно критично необхідне артилерійське озброєння, танки й іншу бронетехніку²⁶³. За результатами зустрічі міністр оборони України Олексій Різніков відзначив, що «Рамштайн» «стає справжньою коаліцією вільного світу на підтримку України». Він констатував прогрес

²⁶¹ Siebold S., Marsh S. Germany to supply Ukraine with heavy weaponry for first time. *Reuters*. 2022. April 26. URL: <https://www.reuters.com/world/europe/germany-supply-gepard-anti-aircraft-systems-ukraine-2022-04-26/> (дата звернення: 15.10.2023).

²⁶² Garamone J. Austin hosts Ukraine Defense Contact Group to continue support for the beleaguered country. *U. S. Department of Defense*. 2022. May 23. URL: <https://www.defense.gov/News/News-Stories/Article/Article/3040505/austin-hosts-ukraine-defense-contact-group-to-continue-support-for-beleaguered/> (дата звернення: 15.10.2023).

²⁶³ Чехія передала Україні гелікоптери, танки і ракетні системи, Італія та Греція – артилерію. *Європейська правда*. 2022. 23 травня. URL: <https://web.archive.org/web/20220527174506/https://www.eurointegration.com.ua/news/2022/05/23/7139914/> (дата звернення: 16.10.2023); Данія передасть Україні протикорабельні ракети «Гарпун». *Українська правда*. 2022. 23 травня. URL: <https://web.archive.org/web/20220527174501/https://www.pravda.com.ua/news/2022/05/23/7348069/> (дата звернення: 15.10.2023).

у постачанні 155-мм артилерії, а також відзначив, що з-поміж іншого було отримано підтвердження щодо посилення української берегової оборони, зокрема йшлося про пускові установки та протикорабельні ракети Harpoon²⁶⁴.

Значними досягненнями наступних зустрічей у форматі «Рамштайн», кількість учасників яких зросла до понад 55 держав, що відбулися 15 червня, 20 липня та 8 вересня 2022 р., було зростання військової та гуманітарної допомоги Україні, висунення країнами нових ініціатив щодо посилення можливостей ЗСУ, а також досягнення домовленостей про збільшення поставок зброї, зокрема йшлося про передачу Києву РСЗВ, керованих боєприпасів РСЗВ, вертольотів серії Мі, ракетних боєприпасів, артилерії тощо²⁶⁵. Глава Пентагону неодноразово наголошував, що учасники коаліції продовжуватимуть зміцнювати свою підтримку самооборони України та відстоюватимуть заснований на правилах міжнародний порядок²⁶⁶. Він також відзначав, що, окрім передачі озброєнь, деякі союзники та партнери ефективно забезпечують навчання й тренування українських бойових екіпажів, інші відновлюють українську техніку, ще одні постачають запчастини та різні бойові засоби²⁶⁷.

Про необхідність надання офіційному Києву сучасних засобів ППО, у контексті масованих ракетних обстрілів України, йшлося на 6-й та 7-й зустрічах Контактної групи, які відбулися 12 жовтня та 16 листопада відповідно. Зокрема, за підсумками 6-ї зустрічі Голова Об'єднаного комітету начальників штабів США генерал Марк Міллі заявив, що на засіданні Контактної групи союзники зосередили увагу на ППО, реактивній артиле-

²⁶⁴ Резніков розповів про результати зустрічі «Рамштайн-2». *УКРІНФОРМ*. 2022. 24 травня. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-ato/3491075-reznikov-rozpoviv-pro-rezultati-zustrici-ramstajn2.html> (дата звернення: 15.10.2023).

²⁶⁵ Garamone J. More than 50 nations pledge to help build Ukraine's defense. *U. S. Department of Defense*. 2022. June 15. URL: <https://www.defense.gov/News/News-Stories/Article/Article/3064765/more-than-50-nations-pledge-to-help-build-ukraines-defense/> (дата звернення: 15.10.2023).

²⁶⁶ Ibid.

²⁶⁷ «Рамштайн-4» був дуже продуктивним у плані нових ініціатив – глава Пентагону. *УКРІНФОРМ*. 2022. 20 липня. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-ato/3533456-ramstajn4-buv-duze-produktivnim-u-plani-novih-iniciativ-glava-pentagonu.html> (дата звернення: 15.10.2023).

рії, танках, бойових машинах, бронетранспортерах, а також обговорили підготовку з широкого спектра нелетальної підтримки. Глава Міноборони США Л. Остін наголосив, що США нададуть Україні системи ППО настільки швидко, наскільки це фізично можливо буде зробити. Щодо інших країн, то про підтримку ракетами для систем ППО заявили, зокрема, Нідерланди. Водночас Міністерство оборони Німеччини зобов'язалося надати Україні самохідні артилерійські установки PzH 2000 та РСЗВ MARS II²⁶⁸. За результатами 7-ї зустрічі у форматі «Рамштайн» було узгоджено надати Україні боєприпаси для РСЗВ, системи ППО, артилерію тощо. За словами генерала М. Міллі, з-поміж країн, які погодилися надати Україні допомогу (системи ППО, артилерію, боєприпаси тощо), були Греція, Польща, Іспанія, Німеччина, Канада, Швеція²⁶⁹.

Загалом, за 2022 р. у рамках Контактної групи «Рамштайн» держави-учасниці надали Києву понад 4 000 одиниць бронетехніки, артилерійських знарядь, літаки СУ-25, вертольоти Мі-17 та інші системи озброєння, а також долучилися до підготовки 17 українських бойових бригад²⁷⁰. Надану Україні союзниками впродовж 2022 р. військову, політичну та дипломатичну допомогу й підтримку високо оцінив Президент В. Зеленський. Про це він заявив у своєму відеозверненні від 6 січня 2023 р., наголосивши, що нарешті вдалося вивести силу України та оборонну взаємодію з партнерами на новий рівень, вкрай необхідний для успішного протистояння збройній агресії Росії. «Тепер у наших воїнів буде ще більше зброї, техніки, снарядів, оборонних

²⁶⁸ Гуйван О. У Брюсселі відбулася зустріч міністрів оборони у форматі «Рамштайн». Що відомо. *Суспільне. Новини*. 2022. 12 жовтня. URL: <https://suspilne.media/293678-u-brusseli-prohodit-zustric-ministriv-oboroni-u-formati-ramstajn-so-vidomo/> (дата звернення: 16.10.2023).

²⁶⁹ Прищепя Я., Зябкін А. ППО, артилерія та боєприпаси: яку допомогу Україні ухвалили на сьомому «Рамштайні». *Суспільне. Новини*. 2022. 16 листопада. URL: <https://suspilne.media/318464-ppo-artileria-ta-boepripasi-aku-dopomogu-ukraini-uhvalili-na-somomu-ramstajni/> (дата звернення: 16.10.2023).

²⁷⁰ Winfrey M. Ukraine seeks weapons to beat back Russia: here's what it's got. *Bloomberg*. 2023. January 15. URL: <https://www.bloomberg.com/news/articles/2023-01-15/ukraine-seeks-weapons-to-beat-back-russia-here-s-what-it-s-got> (дата звернення: 23.10.2023).

систем, які зроблять нас значно більш підготовленими до будь-яких ескалаційних планів Росії», – заявив В. Зеленський²⁷¹.

Активна військова та гуманітарна підтримка офіційного Києва країнами Заходу, зокрема державами-членами НАТО, продовжилася й у 2023 р. Про це свідчать результати зустрічей у форматі «Рамштайн», яких упродовж року станом на жовтень 2023 р. було дев'ять. Починаючи з «Рамштайну-8», який відбувся 20 січня, союзні держави все більше уваги акцентували на необхідності захисту повітряного простору України. З огляду на це, за результатами зустрічі, Німеччина, США та Нідерланди підтвердили передачу Україні ЗРК Patriot, а завдяки розробці урядом США спеціальної програми пришвидшеного навчання українських військових експлуатації та обслуговуванню системи вже у квітні Україна отримала ці ЗРК²⁷². Водночас під час зустрічі Канада пообіцяла ракети NASAMS та боеприпаси до них, а нові пакети матеріально-технічної допомоги, які надали США (2,5 млрд дол.) та Німеччина (1 млрд дол.), також з-поміж іншого стосувалися ППО. Окрім того, були погоджені подальші поставки в Україну бронетехніки, артилерії та снарядів. Зауважу, що очікувані українською стороною танки M1 Abrams та Leopard 2 через відсутність консенсусу щодо цих поставок так і не були оголошені²⁷³.

Високо оцінили результати 9-ї та 10-ї зустрічей у форматі «Рамштайн», які відбулися 14 лютого та 15 березня відповідно, українські високопосадовці. Так, Президент України В. Зеленський у своєму відеозверненні 14 лютого повідомив, що партнери пообіцяли передати Україні більше ППО, більше танків,

²⁷¹ Прищепа Я. «Щодня мир стає ближчим»: Зеленський розповів про оборонну підтримку України. *Суспільне. Новини*. 2023. 6 січня. URL: <https://suspilne.media/354076-sodna-mir-stae-blizcim-zelenskij-rozpoviv-pro-oboronnu-pidtrimku-ukraini/> (дата звернення: 16.10.2023).

²⁷² Сітнікова І. Україна вже отримала системи Patriot від США, Німеччини та Нідерландів. *Громадське*. 2023. 19 квітня. URL: <https://hromadske.ua/posts/do-ukrayini-vzhe-pribuli-sistemi-patriot-zi-ssha-nimechchini-ta-niderlandiv> (дата звернення: 17.10.2023).

²⁷³ Бойко О. Підсумки восьмого «Рамштайну»: яку допомогу отримає Україна. *Суспільне. Новини*. 2023. 20 січня. URL: <https://suspilne.media/363300-pidsumki-vosmogo-ramstajnu-aku-dopomogu-otrimae-ukraina/> (дата звернення: 17.10.2023).

артилерії, снарядів, а також зобов'язалися розширити навчання українських військових. За його словами, на цій зустрічі загалом було ухвалено «сильні рішення» для захисту України та зміцнення українських захисників²⁷⁴. Загалом, за результатами зустрічі міністр оборони США Л. Остін вкотре наголосив, що міжнародна коаліція допомагатиме Україні танками, БМП та іншою бронетехнікою, проведенням навчань для українських військових на нових зразках озброєнь тощо²⁷⁵.

Основний акцент на посиленні ППО України був зроблений на 11-й зустрічі у форматі «Рамштайн» 21 квітня 2023 р., про що, зокрема, заявив міністр оборони США Л. Остін. Він зауважив, що Україна в цей момент найбільше потребує посилення ППО, саме тому додаткові комплекси ППО та боеприпаси до них є пріоритетом номер один у найближчій перспективі. На активізації союзників у цій сфері наголосив Генсек НАТО Є. Столтенберг, зазначивши, що з огляду на потреби офіційного Києва, США передали додаткові ракети для чотирьох батарей Patriot, Норвегія та інші країни NASAMS, Франція та Італія – деякі «Т»-системи. Водночас на зустрічі було погоджено відкриття у Польщі Центру технічного обслуговування танків Leopard для України, початок навчання 250 українських військових із червня 2023 р. на танках Abrams, а також заявлено, що США разом із союзниками розробляють пакет допомоги відповідно до нагальних потреб України²⁷⁶.

Зауважу, що важливим сигналом для офіційного Києва стала заява міністра оборони Німеччини Бориса Пісториуса про те, що операції ЗСУ на території РФ є цілком допустимими, яка була

²⁷⁴ Зеленський – про підсумки Рамштайну: Більше ППО, танків, публічно можна казати не про все. *New Voice*. 2023. 14 лютого. URL: <https://nv.ua/ukr/ukraine/politics/ramshtayn-14-lyutogo-zelenskiy-nazvav-golovni-rezultati-zustrichi-novini-ukrajini-50304285.html> (дата звернення: 17.10.2023).

²⁷⁵ Шепелева А. «Рамштайн-10»: Києву нададуть танки, NASAMS та боеприпаси. *DW*. 2023. 15 березня. URL: <https://www.dw.com/uk/ramstajn10-kraini-peredadut-ukraini-tanki-nasams-ta-boepripasi/a-65002670> (дата звернення: 17.10.2023).

²⁷⁶ Ліскович М. Підсумки «Рамштайну-11»: Abrams, HIMARS, ППО... *УКРІНФОРМ*. 2023. 21 квітня. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-ato/3699088-pidsumki-ramstajnu11-abrams-himars-ppo.html> (дата звернення: 17.10.2023).

сприйнята як свідчення того, що союзники розглядають можливість передачі Україні далекобійних ракет²⁷⁷.

Вагоме значення для України мали результати 12-ї зустрічі у форматі «Рамштайн» 25 травня 2023 р., на якій було домовлено виділити Києву військову допомогу на суму 65 млн дол. США, а також знайти шляхи поставок ще більшої кількості ППО для захисту українського неба. Водночас було погоджено навчання українських пілотів на винищувачах F-16, що мали розпочатися з червня за участі Данії та Нідерландів, і ще п'ять країн погодилися навчати українських пілотів: Велика Британія, Польща, Норвегія, Бельгія та Португалія. Прийняте рішення щодо F-16 засвідчило досягнення союзниками консенсусу стосовно постачання Україні винищувачів, хоча терміни поставок не уточнювалися. Також учасники зустрічі обговорювали роботу центру техобслуговування танків Leopard та подальші зусилля щодо їх постачання, а також промислові ініціативи і роботу з розширення виробництва критичного озброєння та боєприпасів для України²⁷⁸.

Підсумовуючи роботу контактної групи, міністр оборони США Л. Остін відзначив великі поставки систем ППО, бронетехніки, значної кількості боєприпасів, згадав й про підготовку дев'яти українських бригад, а також наголосив, що станом на травень 2023 р. сумарний обсяг оборонної допомоги Києву у межах Контактної групи «Рамштайн» становив 65 млрд дол. США²⁷⁹. Продовженням «Рамштайну-12», що започаткував створення авіаційної коаліції, стала 13-та зустріч членів Контактної групи, яка відбулася 15 червня, а «Рамштайн-13» фактично завершив цей процес.

На наступних засіданнях Контактної групи у форматі «Рамштайн», які відбулися 18 липня та 19 вересня 2023 р., було

²⁷⁷ Глава Міноборони Німеччини вважає допустимими операції ЗСУ на території Росії. *Українська правда*. 2023. 21 квітня. URL: <https://www.pravda.com.ua/news/2023/04/21/7398847/> (дата звернення: 17.10.2023).

²⁷⁸ Захарова О. F-16 і потужний пакет допомоги: чим завершився Рамштайн-12 для України. *The Page*. 2023. 26 травня. URL: <https://thepage.ua/ua/politics/rezultati-ramshtajn-12-sho-otrimaye-kiyiv-vid-zahodu> (дата звернення: 17.10.2023).

²⁷⁹ У Пентагоні озвучили суму військової допомоги, переданої Україні за підсумками всіх «Рамштайнів». *Слово і Діло*. 2023. 25 травня. URL: <https://www.slovoidilo.ua/2023/05/25/novyna/bezpeka/pentahoni-ozvuchyly-sumu-vijskovoyi-dopomohy-peredanoyi-ukrayini-pidsumkamy-vsix-ramshtajniv> (дата звернення: 17.10.2023).

заявлено, що союзники не зупиняться, доки Україна не отримає необхідне їй озброєння та боєприпаси. З огляду на це, вони продовжать постачати обладнання для ЗСУ та навчання українських військових²⁸⁰. У відповідь на заяви західних лідерів новопризначений міністр оборони Р. Умеров подякував союзникам і партнерам за непохитну підтримку України та закликав їх продовжувати допомагати Україні, окресливши пріоритетні потреби. Підсумовуючи результати засідань, Р. Умеров наголосив на започаткуванні Коаліції спроможностей (Capabilities Coalition), яка повинна була підготувати Сили оборони України майбутнього. Задля цього Міністерство оборони України визначило п'ять кластерів, які потребуватимуть першочергової уваги: ППО, артилерія, авіація, ВМС, бронетехніка²⁸¹. Водночас Р. Умеров повідомив про запуск Україною, Естонією та Люксембургом ІТ-коаліції у форматі «Рамштайн», завдання якої – забезпечити захищену та стійку ІТ-інфраструктуру для Міноборони України та Сил оборони України, яка допоможе Україні бути ефективнішою на полі бою²⁸². Загалом, за результатами зустрічі було повідомлено про три головні пріоритети у допомозі Україні: посилення ППО, а також передача українським військовим більшої кількості артилерії та боєприпасів для продовження контрнаступальної операції²⁸³.

На тлі загострення збройного конфлікту на Близькому Сході 11 жовтня 2023 р. відбулася 16-та зустріч Контактної групи у форматі «Рамштайн», у якій взяв участь Президент В. Зеленський. Під час свого виступу на засіданні він повідомив про «особливу

²⁸⁰ Смишляев С. 70 українських пілотів та техніків почали навчання в Данії. *DW*. 2023. 21 серпня. URL: <https://www.dw.com/uk/70-ukrainskih-pilotiv-ta-tehnikiv-pocali-navcanna-na-fl6-v-danii/a-66590512> (дата звернення: 20.10.2023).

²⁸¹ Васьків О. Засідання «Рамштайну»: Умеров підбив перші підсумки. *Суспільне*. 2023. 19 вересня. URL: <https://susplne.media/576205-zasidanna-ramstajnu-umerov-pidbiv-persi-pidsumki/> (дата звернення: 20.10.2023).

²⁸² Сасенко В. «Рамштайн-15»: підбито підсумки засідання по обороні України. *УНІАН*. 2023. 19 вересня. URL: <https://www.unian.ua/world/ramshtayn-15-pidsumki-zasidannya-po-oboroni-ukrajini-12398649.html> (дата звернення: 20.10.2023).

²⁸³ Зустріч «Рамштайн» завершилася: говорили про ППО, артилерію та боєприпаси. *Радіо Свобода*. 2023. 19 вересня. URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/news-ramshtain-ppo-artyleriia-boieprypasy/32599795.html> (дата звернення: 20.10.2023).

ситуацію» на фронті та наголосив на необхідності розвитку оборонної індустрії, зазначивши, що «дуже важливо, щоб не було пауз», оскільки «оборона не має дозволяти противнику зупинитися і відновлюватися, обирати нові тактики»²⁸⁴. Напередодні зустрічі під час брифінгу з Генсеком НАТО Є. Столтенбергом, В. Зеленський, зокрема, наголосив, що Україна насамперед потребує безперебійних поставок ППО, далекобійних ракет та артилерії²⁸⁵. У відповідь Генеральний секретар зазначив, що «ваша боротьба – це наша боротьба, ваша безпека – це наша безпека, і ваші цінності – це наші цінності. І ми стоятимемо поряд з Україною так довго, скільки буде потрібно», він також наголосив: «... ми будемо продовжувати зміцнювати наші відносини і допомагатимемо Україні рухатись до членства в НАТО»²⁸⁶. Свідченням активної підтримки України стали заяви лідерів країн-членів Північноатлантичного альянсу. Так, британський міністр оборони Грант Шалпс повідомив про надання офіційному Києву нового пакета військової допомоги вартістю 100 млн фунтів стерлінгів (приблизно 123 млн дол. США), який з-поміж іншого включав передачу Україні новітньої зенітної системи MSI-DS Terrahawk Paladin, що мала б допомогти ЗСУ вирішити проблему іранських безпілотників «Шахед», якими Росія масово атакує цивільні цілі в Україні²⁸⁷. На засіданні також було анонсовано передачу Німеччиною Україні нових систем ППО – Patriot і додаткових ракет до нього, а також 2 систем IRIS-T, 10 танків Leopard A1, у межах пакета вартістю 1,1 млрд дол. Водночас було заявлено, що Іспа-

²⁸⁴ «Дуже важливо, щоб не було пауз». Зеленський на «Рамштайні» розповів про «особливу ситуацію» на фронті. *Радіо Свобода*. 2023. 11 жовтня. URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/news-zelenskyu-ramshtayn-sytuatsiya-na-fronti/32632704.html> (дата звернення: 20.10.2023).

²⁸⁵ Зеленський озвучив, чого Україна очікує від «Рамштайну». *Радіо Свобода*. 2023. 11 жовтня. URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/news-zelenskyu-ochikuvannya-ramshtayn/32632555.html> (дата звернення: 20.10.2023).

²⁸⁶ Міністри оборони країн – членів НАТО зібрались для обговорення питань України, стримування і оборони, Косова і Близького Сходу. *NATO*. 2023. 11 жовтня. URL: https://www.nato.int/cps/en/natohq/news_219117.htm?selectedLocale=uk (дата звернення: 20.10.2023).

²⁸⁷ Terrahawk Paladin – новий «вбивця Шахедів» для України. Що це таке? *BBC News Україна*. 2023. 11 жовтня. URL: <https://www.bbc.com/ukrainian/articles/c72rmtr503lo> (дата звернення: 20.10.2023).

нія погодилася продовжити тренування українських військових для ЗРК Hawk та зобов'язалася передати додаткове обладнання для них, Болгарія – передати компоненти для посилення системи ППО С-300, Франція – надати більше CAESAR і прискорити їхнє виробництво, а Канада – інвестувати майже 0,5 млрд дол. протягом наступних 3 років у бронетанкову техніку України²⁸⁸. Результати зустрічі, учасники якої переважно зосередилися на ППО й боєприпасах до неї, бронетехніці та артилерії, а також низці інших систем, вкрай необхідних ЗСУ, були схвально сприйняті вищими посадовими особами України²⁸⁹. Натомість для української громадськості важливе значення мало порушення під час зустрічі питання, пов'язаного з винищувачами F-16. Зокрема, міністр оборони Л. Остін повідомив, що США, Данія та Нідерланди очолять коаліцію з розвитку Повітряних сил України, створену в межах Контактної групи «Рамштайн» та спрямовану з-поміж іншого на розвиток потенціалу українських винищувачів F-16²⁹⁰. Водночас про готовність передати Україні перші літаки у 1-му кварталі 2024 р. оголосила Данія, а у 2025 р. – Бельгія.

Під час зустрічі також було узгоджено створити місію для очищення Чорного моря від мін, які потрапляють сюди через війну РФ проти України. Після ухвалення цього рішення уже 16 жовтня 2023 р. мінно-тральна група ВМС Болгарії та Румунії почала розчищати акваторію Чорного моря біля Болгарського узбережжя на маршруті нового морського коридору України, про що повідомив керівник Інституту стратегічних чорноморських досліджень Андрій Клименко. Він також зазначив, що ця група не обмежується територіальними водами Болгарії, а також працює у прилеглий зоні, де проходить новий український морський коридор для торговельних суден із портів Одещини²⁹¹.

²⁸⁸ Костіна І. «Рамштайн» під впливом Ізраїлю: що пообіцяли Україні на зустрічі партнерів та членів НАТО у Брюсселі.

²⁸⁹ Там само.

²⁹⁰ США очолять коаліцію з розвитку українських Повітряних сил – Остін. *Radio Свобода*. 2023. 11 жовтня. URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/news-ssha-koalitsia-povitriani-syly/32633345.html> (дата звернення: 20.10.2023).

²⁹¹ Кораблі НАТО почали розміновувати Чорне море за маршрутом зернового коридору – *BlackSeaNews. New Voice*. 2023. 19 жовтня. URL: <https://nv.ua/ukr/world/geopolitics/zernoviy-koridor-dvi-krajini-nato-pochali-rozminuvannya-v-chornomu-mori-karta-50361895.html> (дата звернення: 21.10.2023).

Зауважу, що 11 жовтня, окрім засідання Контактної групи «Рамштайн-16», відбулася ще одна важлива подія за участю представників країн-членів НАТО, що безпосередньо стосувалася потреб України. Так, у Загребі (Хорватія) пройшла Міжнародна донорська конференція з гуманітарного розмінування України, у якій взяли участь 34 країни. Учасники заходу пообіцяли виділити майже 500 млн євро (включаючи обладнання, роботу експертів та матеріали) на проведення розмінування в Україні, де замінованими залишаються 30 % території (174 тис. км²)²⁹². До прикладу, представники Норвегії, Хорватії та Іспанії оголосили про виділення сумарно майже 24 млн євро на забезпечення цих потреб офіційного Києва. З цієї суми, за словами державного секретаря МЗС Норвегії Ейвінда Вад Петерссона, Норвегія надала орієнтовно 17,4 млн, це при тому, що, починаючи з 2015 р., через неурядові організації вона загалом виділила допомоги Україні на 15 млн євро. Хорватія виділила 5 млн, а Іспанія – 1,5 млн євро. Як зазначив міністр внутрішніх справ України Ігор Клименко, виділені кошти насамперед підуть на розмінування сільськогосподарських земель, а їх налічується понад 44 тис. га, що сприятиме подальшому економічному зростанню України²⁹³.

Курс на євроатлантичну інтеграцію офіційного Києва, його активна діяльність у багатосторонньому форматі Україна–НАТО спряли розвитку та поглибленню співробітництва як із Північноатлантичним альянсом, так і з країнами-членами цієї організації. Оскільки Україна не є членом НАТО, то саме двостороння оборонна допомога з боку держав-членів стала основним інструментом підтримки у війні з РФ. Натомість НАТО, дистанціюючись від прямої участі у війні, логістично підтримує двосторонню допомогу союзників, зокрема, надаючи пальне й сприяючи доправленню нелетальної допомоги в Україну. Якщо брати до уваги військову та фінансово-економічну допомогу Україні, то най-

²⁹² Смишляев С. Партнери виділять пів мільярда євро на розмінування України. *DW*. 2023. 11 жовтня. URL: <https://www.dw.com/uk/partneri-vidilat-piv-milarda-evro-na-rozminuvanna-ukraini/a-67071347> (дата звернення: 21.10.2023).

²⁹³ Шепелева А. Україна отримує близько 24 мільйонів євро на розмінування. *DW*. 2023. 11 жовтня. URL: <https://www.dw.com/uk/ukraina-otrimae-blizko-24-miljoniv-evro-na-gumanitarne-rozminuvanna/a-67066130> (дата звернення: 21.10.2023).

більшою мірою до підтримки Києва у протистоянні російській агресії долучилися такі країни: Польща, США, Велика Британія, Німеччина, Литва, Естонія, Латвія, Канада, Нідерланди, Франція, Чехія, Данія, Італія тощо. Саме США, Польща та Велика Британія після початку широкомасштабного вторгнення РФ в Україну взяли на себе провідну роль у координації міжнародної військової допомоги Україні та розширенні кола партнерів. Міжнародні зусилля з військової підтримки України ці країни координують через створені у квітні 2022 р. Контактну групу з питань оборони України (формат «Рамштайн»), Міжнародний центр координації донорів (International Donor Coordination Center), заснований з метою направлення запитів України на зброю, координації відповіді союзників і забезпечення постачання обладнання в Україну, а також Міжнародний фонд для України (International Fund for Ukraine), створений для координації закупівлі й транспортування військової техніки в Україну з третіх країн та/або промисловості²⁹⁴.

Ще 11 серпня 2022 р. у Копенгагені відбулася міжнародна донорська конференція, організована Данією, Україною та Великою Британією, у якій взяли участь 26 країн, де обговорювали питання фінансування, виробництва зброї, навчання та розмінування. Серед домовленостей, досягнутих на конференції, було розширення Міжнародного фонду для України задля фінансування швидкої закупівлі військового обладнання, підтримки офіційного Києва у процесі закупівель та сприяння навчанню військових ЗСУ. Станом на жовтень 2023 р. Великобританія, Швеція, Норвегія, Нідерланди, Данія, Ісландія та Литва внесли до Фонду 770 млн фунтів стерлінгів. Результати першого раунду закупівель були оголошені у лютому 2023 р. і включали боеприпаси, безпілотники, засоби ППО та радіоелектронної боротьби. Зараз триває другий раунд закупівель, у результаті якого 18 серпня були підписані контракти на поставку пакета ППО на суму 92 млн фунтів стерлінгів. Очікується, що в цьому раунді будуть

²⁹⁴ Калініченко О. Оборонна допомога Україні: виклики й перспективи через затяжну війну. *Gazeta.ua*. 2022. 13 жовтня. URL: <https://gazeta.ua/articles/posuti/oboronna-dopomoga-ukrayini-vikliki-j-perspektivi-cherez-zatyazhnu-vijnu/1115365> (дата звернення: 25.10.2023).

ще чотири пакети, які включатимуть далекобійні ракети, підтримку мобільності ЗСУ, технічне обслуговування наявного комплексу зброї та забезпечення артилерійськими боєприпасами²⁹⁵.

Поряд із міжнародною політико-дипломатичною та військовою підтримкою важливу роль у зміцненні обороноздатності України відіграє двостороння оборонна допомога з боку держав-членів Північноатлантичного альянсу. Однак чимало негативних чинників певною мірою впливають на ефективність і довготривалість військової допомоги Україні від країн Заходу. Йдеться насамперед про обмежену кількість запасів зброї у союзників, у той час, як українські військові потреби лише зростають. Країнам НАТО, які не були готові до повномасштабної війни, складно збільшити потужності ВПК, як цього вимагають події в Україні. Збільшення власних можливостей щодо ремонту резервної військової техніки для постачання в Україну й вироблення у промислових масштабах зброї та боєприпасів насправді є тривалим і складним процесом, на запуск якого необхідний час, виробничі потужності й заздалегідь укладені контракти на комплектування. Ще одним чинником, який має негативний вплив на надання військової допомоги Україні, є корупційні інциденти, пов'язані із зовнішньою допомогою. Щоб їх уникнути, Києву варто насамперед посилити підзвітність щодо використання оборонної допомоги. І найважливішим чинником, який впливає на надання військової підтримки Україні, є рівень зацікавленості європейцями та американцями подіями в Україні. Зміщення фокуса суспільно-політичної уваги Заходу від питання підтримки України на інші внутрішньо- або зовнішньополітичні подразники безперечно матиме значний вплив на прийняття вищим керівництвом держав рішень щодо виділення Києву військової допомоги²⁹⁶. На сьогодні для України позитивом залишається те, що більшість європейців виступають за

²⁹⁵ Mills C. Military assistance to Ukraine since the Russian invasion. Research Briefing. *The House of Commons Library*. 2023. October 4. P. 9–10. URL: <https://researchbriefings.files.parliament.uk/documents/CBP-9477/CBP-9477.pdf> (дата звернення: 11.11.2023).

²⁹⁶ Калініченко О. Оборонна допомога Україні: виклики й перспективи через затяжну війну...

продовження підтримки України та українців, про що свідчать результати соціопитування «Євробарометр», яке проводилося в серпні 2023 р. у країнах-членах ЄС. Так, 57 % вважають, що країни Заходу й надалі мають підтримувати закупівлю та постачання військової техніки для України, а також навчання військових ЗСУ, 65 % опитаних висловилися за фінансову та економічну підтримку Києва, а 86 % опитаних схвалюють продовження гуманітарної підтримки для постраждалих від війни українців²⁹⁷. Більшість американців також підтримують постачання зброї Україні для захисту від російської агресії, про що свідчать дані опитування Reuters/Ipsos, яке проводилося 26–27 червня 2023 р. Зауважу, що результати опитування показали позитивну динаміку підтримки надання зброї Україні, оскільки у червні 65 % респондентів висловилися за схвалення постачання озброєнь, порівняно з 46 % у травневому опитуванні²⁹⁸. Можна припустити, що за умови збереження фокуса суспільно-політичної уваги Заходу на подіях в Україні, навіть попри наявність певних ризиків, двостороння оборонна допомога країн-членів НАТО буде лише посилюватися.

Найефективнішою та найважливішою виявилася безпекова співпраця України зі США, які від початку російської агресії проти України надають вагомому фінансову та матеріально-технічну допомогу, а також політико-дипломатичну й консультативну підтримку. Зокрема, саме за лідерством США у квітні 2022 р. було сформовано Контактну групу з питань оборони України (формат «Рамштайн»). Важливу роль США відіграють також у навчанні українських військових, саме для цього з їхньої ініціативи у листопаді 2022 р. було створено Групу з безпекової допомоги для України, до якої увійшли 22 держави, призначену для

²⁹⁷ Соколова Ю. Понад 70 % європейців підтримують санкції проти РФ, 57 % – надання зброї Україні: опитування. *Факти*. 2023. 12 вересня. URL: <https://fakty.com.ua/ua/ukraine/20230912-ponad-70-yevropejcziv-pidtrymuyut-sankcziyi-proty-rf-57-nadannya-zbroyi-ukrayini-opytuvannya/> (дата звернення: 25.10.2023).

²⁹⁸ Романюк А. Європейці виступають за підтримку України зброєю: результати соціопитування. *TrueUA*. 2023. 11 вересня. URL: <https://trueua.info/news/yevropejci-vistupayut-za-pidtrimku-ukraini-zbroyeyu-rezultati-socopituvannya> (дата звернення: 25.10.2023).

об'єднання координації поставок зброї та тренувань ЗСУ²⁹⁹. За повідомленням посольства України в США, 92 % усієї військово-технічної допомоги, яку Україна отримала у 2014–2019 рр. з-за кордону, надійшло саме зі США³⁰⁰. Загалом, США від 2014 р. і донині було надано Україні понад 47 млрд дол. військової допомоги, що мало сприяти збереженню територіальної цілісності України та покращенню взаємодії з НАТО. Із них 44,2 млрд дол. США інвестували у безпекову допомогу Україні після повномасштабного вторгнення Росії в Україну 24 лютого 2022 р.³⁰¹

Особливе значення для зміцнення обороноздатності України та підсилення спроможності ЗСУ мало, зокрема, постачання США пускових установок протитанкового ракетного комплексу FGM-148 Javelin та керованих ракет до нього різних версій, РСЗВ HIMARS, ЗПК Patriot, танків Abrams та далекобійних ракет ATACMS, значної кількості як звичайних, так і касетних артилерійських боєприпасів.

Важливою для стабілізації внутрішньої соціально-економічної ситуації в Україні в умовах війни з РФ виявилася пряма бюджетна підтримка офіційного Києва з боку США, яка за 2022 р. у формі безповоротних грантів становила 13 млрд дол.³⁰². Серед останніх надходжень, які озвучив 3 листопада 2023 р. Державний департамент США, варто згадати про новий пакет допомоги Україні, який передбачав виділення озброєння та обладнання на суму до 125 млн дол. США та замовлення зброї ще на 300 млн, тобто загальна вартість пакета військової допомоги становить

²⁹⁹ Брайлян Є. Дипломатія заради Перемоги: як посилюється військова підтримка України. *АрміяInform*. 2023. 24 серпня. URL: <https://armyinform.com.ua/2023/08/24/dyplomatiya-zarady-peremogy-yak-posylyuyetsya-vijskova-pidtrymka-ukrayiny/> (дата звернення: 25.10.2023).

³⁰⁰ 92 % всієї військово-технічної допомоги, отриманої Україною з 2014 року, надійшло зі США, – посольство. *Цензор.НЕТ*. 2019. 14 серпня. URL: https://censor.net/ua/photo_news/3142764/92_vsiyeyi_viyiskovotekhnichnoyi_dopomogy_otrymanoyi_ukrayinoyu_z_2014_roku_nadiyishlo_zi_ssha_posolstvo (дата звернення: 25.10.2023).

³⁰¹ U.S. Security Cooperation with Ukraine. Fact sheet...

³⁰² США є безумовним лідером надання допомоги Україні – Маркарова назвала цифри. *УКРІНФОРМ*. 2023. 24 лютого. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-economy/3674680-ssa-e-bezumovnim-liderom-z-nadanna-dopomogi-ukraini-markarova-nazvalacifri.html> (дата звернення: 25.10.2023).

425 млн дол., що з-поміж іншого мало сприяти зміцненню ППО України³⁰³. Водночас залишається невідомою доля економічного та безпекового пакета США для України у розмірі 61 млрд дол. на 2024 р., схвалення якого було заморожене Конгресом США.

Другим, після США, найбільшим постачальником військової допомоги Україні у війні з Росією стала Велика Британія. Зокрема, з 2015 р. і до кінця грудня 2017 р. уряд передав Україні нелетального військового обладнання на суму 2,2 млн фунтів стерлінгів³⁰⁴. Після широкомасштабного вторгнення РФ Велика Британія виділила 4,6 млрд фунтів стерлінгів на військову допомогу Україні, з яких 2,3 млрд у 2022 р., а решту – у 2023 р.³⁰⁵. Зауважу, що Міністерство оборони Великобританії внесло 500 млн фунтів стерлінгів до Міжнародного фонду для України, з яких 250 млн надійшли у серпні 2022 р., а інші 250 млн – у червні 2023 р. Важливе значення для зміцнення ЗСУ мало надане Великою Британією летальне озброєння, яке включає протитанкові комплекси, артилерійські гармати, системи ППО, бойові броньовані машини, антиструктурні боєприпаси, РСЗВ великої дальності M270, бойові танки Challenger II, далекобійні крилаті ракети Storm Shadow та ударні безпілотики дальньої дії. Також було надано понад 200 тис. одиниць нелетальної допомоги, зокрема БПЛА, бронежилети, шоломи, обладнання нічного бачення, обладнання для виявлення мін, медичне обладнання та зимовий одяг. Загалом, від лютого 2022 р. і до жовтня 2023 р. Велика Британія виділила Україні 6,5 млрд фунтів стерлінгів військової, економічної та гуманітарної допомоги³⁰⁶.

Важливе значення для підготовки військовослужбовців ЗСУ мала започаткована у 2022 р. урядом Сполученого Королівства

³⁰³ Additional U. S. Military Assistance for Ukraine. Antony J. Blinken, Secretary of State. *U.S. Embassy in Ukraine*. 2023. November 3. URL: <https://ua.usembassy.gov/additional-u-s-military-assistance-for-ukraine-6/> (дата звернення: 25.10.2023).

³⁰⁴ Mills C. Military assistance to Ukraine, 2014–2021. Research Briefing. Number 7135. *The House of Commons Library*. 2022. March 4. P. 4. URL: <https://researchbriefings.files.parliament.uk/documents/SN07135/SN07135.pdf> (дата звернення: 21.09.2023).

³⁰⁵ Ibid; Szczerba M. Towards the reconstruction of Ukraine. Draft Report. P. 8.

³⁰⁶ Mills C. Military assistance to Ukraine since the Russian invasion. Research Briefing. P. 10.

Великої Британії та Північної Ірландії операція «Інтерфлекс», відповідно до умов якої до кінця 2023 р. навчання пройдуть 30 000 українських військових. До проведення занять залучені як інструктори Королівської армії, так і ЗС Данії, Канади, Нідерландів, Фінляндії, Австралії, Нової Зеландії³⁰⁷. Від серпня 2023 р. Велика Британія також розпочала навчання на швидкісних реактивних літаках F16 українських пілотів 2023 р. в., а у Швеції проходять підготовку українські льотчики 2016 р. в. із достатнім бойовим досвідом³⁰⁸.

Надзвичайно важливою, передусім у перші місяці повномасштабного вторгнення Росії в Україну, як для підтримки морального духу українців, прихистку українських біженців, так і для допомоги ЗСУ у відбитті першої хвилі атак, виявилася військова та комплексна гуманітарна допомога, яку надала Україні Польща (0,68 % власного ВВП, 6,21 млрд дол.). Адже Варшава була однією з перших країн, які почали масово передавати зброю Україні, навіть попри те, що низка європейських країн відмовлялася надавати Києву сучасне озброєння, з одного боку, побоюючись ескалації конфлікту, а з іншого – щоб не дратувати Росію. Наявність у Польської держави відносно великої кількості як старішої, так і сучаснішої важкої техніки, порівняно з Німеччиною, Францією чи Великобританією, дало змогу Польщі стати одним із найбільших постачальників військової техніки в Україну. Польська держава передала понад 240 основних бойових танків Т-72М1/Т-72М1Р, 14 танків Leopard 2А4 із власних запасів, самохідні гаубиці «АHS Krab» калібру 155-мм, БТР «Rosomak», орієнтовно 10 бойових вертольотів Мі-24, 10 винищувачів МіГ-29 та невизначену кількість іншої важкої техніки, включаючи БМП-1, танки РТ-91 «Тwardy», ЗРК S-125 «Newa SC» та 2S1, ЗРК «Оса», 122-мм самохідні артилерійські установки 2С1 «Гвоздика». До того ж в українську армію було поставлено велику кількість меншої зброї, як-от переносні ЗРК «Pіogun» та 5,56-мм автомати «Grot», а також величезні запаси різних бо-

³⁰⁷ Ibid. Р. 4.

³⁰⁸ Українські пілоти вже розпочали навчання на F16 у Великій Британії та Швеції – командувач ПС ЗСУ. *Інтерфакс-Україна*. 2023. 20 серпня. URL: <https://interfax.com.ua/news/general/929811.html> (дата звернення: 11.11.2023).

єприпасів. Польща також заплатила за понад 11 700 (із загальної кількості 20 000) терміналів Starlink для супутникового доступу до інтернету, необхідного для забезпечення підключення до інтернету українських військових мереж³⁰⁹. Зауважу, що з ініціативи США на території Польщі було створено базу для ремонту західного артилерійського озброєння, яке постачається Україні. Так, зокрема, польські фахівці на підприємстві компанії Polish Armaments Group залучені до ремонту пошкодженої артилерії та важкої бронетехніки й повернення її на лінію фронту³¹⁰. Водночас Варшава також самостійно організувала ремонт пошкодженої військової техніки, до прикладу, у м. Глівіце Сілезького воєводства з липня 2023 р. розпочав роботу сервісний центр із обслуговування танків Leopard 2, які ЗСУ використовували на передовій. Загалом, за даними Міністерства оборони Польщі, станом на листопад 2023 р. військова допомога Україні становила понад 3 млрд євро. І хоча динаміка польської військової допомоги останнім часом дещо сповільнилася, проте Варшава залишається важливим центром матеріально-технічного забезпечення та логістичним центром, а польські військові залучені до підготовки військових ЗСУ³¹¹. Згідно з даними Управління ООН у справах біженців, у вересні 2023 р. Польща зайняла друге місце після Німеччини за кількістю прийнятих українських біженців (майже 960 тис.). Приблизно 78 % прямої підтримки України Польщею йде на витрати українських біженців – 17 млрд дол. із майже 22 млрд³¹².

³⁰⁹ Bil I. More than a neighbour in need: Polish and EU support to Ukraine. *Europe and the War in Ukraine. From Russian aggression to a new Eastern policy* / eds. by L. Andor, U. Optenhögel. London: London Publishing Partnership, 2023. P. 131. URL: <https://feps-europe.eu/wp-content/uploads/2023/06/Europe-and-the-war-in-Ukraine.pdf> (дата звернення: 11.11.2023).

³¹⁰ Jeznach K., Parkinson J. The covert Polish repair shop patching up Ukrainian arms. *The Wall Street Journal*. 2023. January 28. URL: <https://www.wsj.com/articles/the-covert-polish-repair-shop-patching-up-ukrainian-arms-11674920742> (дата звернення: 11.11.2023).

³¹¹ Palowski J. Wiemy, ile Polska przeznaczyła na pomoc wojskową dla Ukrainy. *Defence24*. 2023. 24 lipca. URL: <https://defence24.pl/wojna-na-ukrainie-raport-specjalny-defence24/wiemy-ile-polska-przeznaczyła-na-pomoc-wojskowa-dla-ukrainy-defence24-news> (дата звернення: 11.11.2023).

³¹² Wilson R., Robinson L., Pettersson H. Ukraine aid: Where the money is coming from, in 4 charts...

До найбільших донорів України належить також Німеччина, обсяг військової допомоги якої становить 19,58 млрд дол. (0,27 % ВВП країни), із них Берлін виділив військової допомоги Києву на суму 17 млрд євро³¹³. Однак варто пригадати, що ще у січні 2022 р. Берлін був однією з країн, які всіляко блокували постачання летальної зброї Україні. Зокрема, під час офіційної поїздки до Києва 17 січня 2022 р. міністр закордонних справ Німеччини Анналена Бербок заявила, що позиція уряду Німеччини щодо постачань зброї та надання дозволів на експорт зброї німецького виробництва іншим державам залишається незмінною, і її країна підтримуватиме Україну лише шляхом дипломатії, а не зброї³¹⁴. Зауважу, що після початку збройної агресії РФ проти України у 2014 р. Німеччина разом із Нідерландами всіляко блокували постачання Україні зброї через механізми НАТО, зокрема, це питання лобювала особисто колишня Канцлер А. Меркель³¹⁵. Однак після повномасштабного вторгнення Росії в Україну Берлін змінив свою позицію, про що 26 лютого 2022 р. повідомив Канцлер Німеччини Олаф Шольц, і того ж дня Федеральний уряд Німеччини схвалив постачання Україні 400 одиниць протитанкового озброєння свого виробництва, що перебували у Нідерландах³¹⁶. Загалом, Берлін постачає Києву обладнання та озброєння, які надходять із поставок Федеральних ЗС, німецької промисловості, а також спільної допомоги з партнерами, що, зокрема, фінансуються з фондів Федерального уряду Німеччини для т. зв. розвитку потенціалу безпеки. Фі-

³¹³ Які країни-союзники роблять найбільший внесок у перемогу України. *Слово і Діло*. 2023. 17 липня. URL: <https://www.slovoidilo.ua/2023/07/17/infografika/ekonomika/yaki-krayiny-soyuznyky-roblyat-najbilshyj-vnesok-peremohu-ukrayiny> (дата звернення: 25.10.2023).

³¹⁴ Баркар Д. Військова допомога Україні. Які країни надають зброю і хто блокує постачання? *Радіо Свобода*. 2022. 22 січня. URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/viyskova-dopomoha-ukrayini-yaki-krayiny-nadayut-zbroyu-i-khto-blokuje-postachannya/31665534.html> (дата звернення: 10.10.2023).

³¹⁵ Gordon M. R., Pancevski B. Germany Blocks NATO Ally From Transferring Weapons to Ukraine. *The Wall Street Journal*. 2022. January 21. URL: https://www.wsj.com/articles/germany-blocks-nato-ally-from-transferring-weapons-to-ukraine-11642790772?mod=Searchresults_pos1&page=1 (дата звернення: 15.11.2023).

³¹⁶ Павлюк О. Німеччина вперше дозволила експорт свого озброєння Україні. *Суспільне. Новини*. 2022. 26 лютого. URL: <https://susplne.media/620793-protesti-na-polskomu-kordoni-dla-ukrainskih-vodiiv-stvorili-stab-dopomogi-susplne-videonovini/> (дата звернення: 15.11.2023).

нансування ініціативи з розбудови потенціалу безпеки становить 5,4 млрд євро на 2023 р. (порівняно з 2 млрд євро на 2022 р.), а додаткові дозволи для прийняття зобов'язань у наступні роки становлять 10,5 млрд євро. Ці кошти насамперед будуть спрямовані на військову допомогу Україні, але також використані для поповнення запасів Федеральних ЗС обладнанням, що постачаються в Україну, та для фінансування збільшених внесків Берліна до Європейського фонду миру, кошти з якого йдуть на відшкодування витрат, понесених державами-членами ЄС від надання військової допомоги Україні. Серед військової підтримки, переданої Берліном Києву та озвученої в ЗМІ, варто виокремити 30 основних бойових танків LEOPARD 1A5 та 18 LEOPARD 2A6, 60 гусеничних всюдиходів Bandvagn 206, 5 гусеничних автомобілів швидкої допомоги Carrier Warthog, 16 БТР, 60 БМП MARDER із боєприпасами, а також такі засоби ППО, як 6 РЛС повітряного огляду ТРМЛІ-4Д, 3 ЗПК IRIS-T SLM й ракети, 2 пускові установки IRIS-T SLS та ракети, 49 самохідних зенітних установок GEPARD й боєприпаси до них, 2 пускові установки PATRIOT та ракети до них, 500 переносних ЗПК STINGER тощо. Спільно з Данією та Норвегією Німеччина передала 2 колісні самохідні гаубиці Zuzana 2, а разом із США та Великою Британією – 5 РСЗВ MARS II з боєкомплектom, а з Нідерландами – 14 самохідних гаубиць Panzerhaubitze 2000 із запасними частинами. Німеччина також передала 19 530 патронів калібру 155 мм, 20 872 патрони калібру 155 мм димові/освітлювальні, радарну систему контрбатареї COBRA тощо. Важливе значення для ЗСУ мали військово-інженерні засоби й установки, захисні та спеціальні засоби, а також транспортні засоби, що вкрай необхідні в логістичному ланцюзі, які передав Берлін³¹⁷. Зауважу, що, за даними Кільського інституту світової економіки, Німеччина займає перше місце за кількістю прийнятих українських біженців (1,1 млн). Орієнтовно 40 % прямої підтримки Києва Берліном йде на витрати українських біженців – 15 млрд дол. із майже 38 млрд³¹⁸.

³¹⁷ Military support for Ukraine. *The Federal Government*. 2023. November 13. URL: <https://www.bundesregierung.de/breg-en/news/military-support-ukraine-2054992> (дата звернення: 15.11.2023).

³¹⁸ Wilson R., Robinson L., Pettersson H. Ukraine aid: Where the money is coming from, in 4 charts.

Лідерами, з огляду на частку військової, фінансової та гуманітарної допомоги Україні, у власному ВВП залишаються країни Балтії та Норвегія. Зокрема, Естонія витратила на допомогу Україні 1,26 % ВВП (0,54 млрд дол.), Латвія – 1,09 % ВВП (0,51 млрд дол.), Литва – 0,95 % ВВП (0,76 млрд дол.)³¹⁹. Зауважу, що надана Естонією Україні військова допомога на суму майже 540 млн євро включала протитанкові ракети Javelin, гаубиці, артилерійські боєприпаси, протитанкові міни, протитанкові гранатомети, міномети, автомобілі, засоби зв'язку, польові шпиталі, медикаменти, засоби індивідуального захисту, сухі пайки тощо³²⁰. Щодо Латвії, то 6 червня 2023 р. Кабінет Міністрів Латвії прийняв рішення про виділення Україні коштів до КПД НАТО у розмірі 2 млн євро у 2023 р. та затвердив відповідні внески на наступні 2 роки. Це рішення передбачає, що Латвія робитиме щорічні національні грантові внески до Трастового фонду КПД у розмірі 2 млн євро протягом трирічного періоду від 2023 до 2025 рр. Поряд із наданням військової допомоги, до якої з-поміж іншого належить переносний ЗПК Stinger, Латвія активно навчає українських військових через «EUMAM Ukraine», на двосторонній основі, а також через програму підготовки молодших офіцерів ЗСУ в Латвії у співпраці з Канадою. Очікується, що до кінця року Латвія підготує орієнтовно 3 000 військово-службовців ЗСУ³²¹.

Однією з перших держав, які після початку агресії Росії у 2014 р. надавали Україні елементи озброєння, була Литва. Військова допомога Вільнюса Києву почала надходити з 2015 р., а у 2016 р. країна передала ЗСУ 150 т набоїв калібру 5,45 мм, що використовуються для автоматів «Калашникова»³²². Із початком

³¹⁹ Wilson R., Robinson L., Pettersson H. Ukraine aid...

³²⁰ Естонія надішле Україні партію ручної вогнепальної зброї. *Слово і Діло*. 2023. 10 серпня. URL: <https://www.slovoidilo.ua/2023/08/10/novyna/suspilstvo/estoniya-nadishle-ukrayini-partiyu-ruchnoyi-vohnepalnoyi-zbroyi> (дата звернення: 22.10.2023).

³²¹ Cabinet of Ministers supports the funding of the NATO Comprehensive Assistance Package for Ukraine. *Ministry of Foreign Affairs Republic of Latvia*. 2023. Jun 6. URL: https://www.mfa.gov.lv/en/article/cabinet-ministers-supports-funding-nato-comprehensive-assistance-package-ukraine?utm_source=https%3A%2F%2Fwww.google.com%2F (дата звернення: 10.10.2023).

³²² Баркар Д. Військова допомога Україні...

повномасштабного вторгнення Росії в Україну Литва активно почала надавати Києву військову, фінансову та гуманітарну допомогу. Перша частина військової допомоги для ЗСУ, яка прибула до України у травні 2022 р., – 10 військових вантажних автомобілів і 10 армійських позашляховиків, а у другій частині допомоги були 20 БТР М113. Загалом, станом на грудень 2022 р. військова підтримка України Литвою становила 280 млн євро, про що повідомляв міністр оборони Литви Арвідас Анушаускас³²³. Натомість станом на листопад 2023 р. загальний обсяг військової підтримки України з боку Литви сягнув 760 млн євро. У пакетах військової допомоги, які надала Литва, були пускові установки NASAMS, БТР М113, антидронове обладнання, генератори, боеприпаси, сухі пайки та інші види допомоги³²⁴.

Від початку повномасштабної війни Норвегія також всіляко підтримує Україну, виділяючи значні кошти (майже 1,7 % ВВП) насамперед на гуманітарну допомогу та на підтримку економіки. Так, у березні 2023 р. Норвезька рада у справах біженців в Україні розпочала реєстрацію внутрішньо переміщених осіб та тих, хто проживає у районах, що постраждали внаслідок бойових дій та потребують термінової фінансової підтримки, на отримання багаточислової грошової допомоги³²⁵. Також у березні 2023 р. стало відомо, що Норвегія, додатково до раніше виділених 235 млн євро на надання необхідної гуманітарної допомоги українцям, надала ще 143 млн євро на цивільну підтримку української урядової адміністрації. Кошти, виділені у межах Програми підтримки Нансена в Україні, були спрямовані на ремонт та обслуговування цивільної інфраструктури. Раніше цього року за

³²³ Литва вже надала Україні військову підтримку на 280 млн євро. *Слово і Діло*. 2022. 11 грудня. URL: <https://www.slovoidilo.ua/2022/12/11/novyna/polityka/lytva-vzhe-nadala-ukrayini-vijskovu-pidtrymku-280-mln-yevro> (дата звернення: 10.10.2023).

³²⁴ Чотири країни Європи передали Україні нову військову допомогу. *Слово і Діло*. 2023. 10 листопада. URL: <https://www.slovoidilo.ua/2023/11/10/novyna/bezpeka/chotyry-krayiny-yevrovy-peredaly-ukrayini-novu-vijskovu-dopomohu> (дата звернення: 14.11.2023).

³²⁵ Від Норвезької ради у справах біженців. Хто з українців може отримати допомогу у розмірі 6 600 грн. *NV БІЗНЕС*. 2023. 8 березня. URL: <https://biz.nv.ua/ukr/economics/dopomoga-vpo-vid-norvezkoji-radi-yak-otrimati-6600-grn-novini-ukrayini-50309207.html> (дата звернення: 22.10. 2023).

вказаною програмою уже надійшло 168 млн євро на підтримку зусиль місцевих державних адміністрацій щодо забезпечення роботи шкіл і лікарень. Також Норвегія взяла на себе зобов'язання щорічно надавати Україні 1,2 млрд євро протягом наступних 5 років на загальну суму 6,3 млрд євро у період 2023–2027 рр. У 2023 р. половина коштів, наданих за програмою підтримки, буде у формі військової допомоги, інша половина – гуманітарної допомоги та підтримки цивільного населення. Програма розроблена як гнучка, і уряд Норвегії оцінюватиме, як розподіляти фінансування на постійній основі відповідно до потреб на місцях³²⁶. Водночас наприкінці вересня 2023 р. стало відомо, що Норвегія передасть додатково Україні 92,5 млн дол. на надання необхідної допомоги цивільному населенню, про що повідомила міністр закордонних справ Норвегії Аннікен Гуйтфельдт³²⁷. Вагомою є не лише гуманітарна та фінансова допомога Норвегії, але й військова. Прем'єр-міністр Норвегії Йонас Гар Стьоре заявив, що скандинавські країни разом надали Україні 4,4 млрд євро військової підтримки, яка включає танки, бронетехніку, зенітні системи, артилерію, а також кошти на підготовку українських військових³²⁸.

Від початку 2022 р. і до липня 2023 р. Канада надала Україні понад 5,73 млрд дол. різнобічної військової, гуманітарної допомоги та фінансової підтримки, що дорівнює 0,29 % ВВП країни. Щодо військової допомоги Україні, то з лютого 2022 р. вона становила понад 2,4 млрд дол.³²⁹. Серед поставок зброї, які уже надала Канада, чи тих, які перебувають у процесі доставлення, спрямованих на зміцнення обороноздатності України, варто згадати ракети ППО класу «повітря-повітря» середньої дальності.

³²⁶ Norway to provide NOK 4.5 billion (EUR 378 million) to Ukraine. *Government.no*. 2023. May 3. URL: <https://www.regjeringen.no/en/aktuelt/norway-to-provide-nok-4.5-billion-eur-378-million-to-ukraine/id2975238/> (дата звернення: 22.10.2023).

³²⁷ Норвегія виділила Україні фінансову допомогу напередодні зими. *Радіо Свобода*. 2023. 26 вересня. URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/news-norvehiya-dopomoha-ukrayina-viyna/32610203.html> (дата звернення: 22.10.2023).

³²⁸ Norway to provide NOK 4.5 billion (EUR 378 million) to Ukraine...

³²⁹ Canadian donations and military support to Ukraine. *Government of Canada*. 2023. November 20. URL: <https://www.canada.ca/en/department-national-defence/campaigns/canadian-military-support-to-ukraine.html> (дата звернення: 22.11.2023).

сті (AMRAAM) AIM-120, ракети AIM-9, ракети AIM-7, зенітно-ракетну систему NASAMS і боеприпаси до неї, 8 основних бойових танків Leopard 2A4, враховуючи запасні частини, боеприпаси та навчальні засоби до них, 208 бронемашин, 50 бронетехніки, включаючи броньовані машини для медичної евакуації, 39 броньованих машин бойової підтримки та запчастини до них, 4 гаубиці M777 та 40 тис. патронів калібру 155 мм до них, 76 спеціалізованих камер для дронів, орієнтовно 4 200 реактивних протитанкових гранатометів M72, стрілецьку зброю та боеприпаси тощо. Важливою також виявилася нелетальна військова допомога, яку надала Канада, зокрема, понад 500 тис. одиниць зимового одягу для ЗСУ, понад 10 тис. 800 одиниць засобів індивідуального захисту, таких як балістичні шоломи, засоби нічного бачення, протигazi та бронежилети, а також генератори, накопичувачі енергії, спальні мішки, термоковдри, понад 640 тис. індивідуальних пакетів харчування тощо³³⁰.

Із червня 2023 р. Канада долучилася до програми з підготовки українських пілотів, а також технічного обслуговування та підтримки F-16, а з 17 вересня цього ж року Канада зобов'язалася внести 33 млн дол. у спілку ППО під керівництвом Великої Британії, яка постачає в Україну високопріоритетне обладнання ППО. Зауважу, що з 2015 р. Канада також залучена до операції «UNIFIER», започаткованої у 2015 р. на запит українського уряду і яка у 2023 р. була розширена та продовжена до березня 2026 р. За окреслений період навчання тактики бою та передових військових навиків пройшли понад 38 тис. українських військових і співробітників СБУ³³¹.

Важливу військову та гуманітарну підтримку Україні, яка на липень 2023 р. становила орієнтовно 8,11 млрд дол. США, надає Франція. Офіційний Париж також долучився до 10 пакетів європейських санкцій щодо Росії, зробив вагомий внесок як у суму з 30 млрд євро, залучених країнами Заходу на підтримку економіки України, так і у суму з 3,6 млрд євро військової підтримки з Європейського фонду миру (European Peace Facility), у якому Париж є другим за значущістю донором. Водночас, як зазначає Міністерство закордонних справ Франції, до зазначених

³³⁰ Ibid.

³³¹ Ibid.

3,6 млрд не належить військова допомога, яку надала Україні саме Франція³³². Вагомою також є допомога українським біженцям, яких, згідно з даними Управління ООН у справах біженців, на вересень 2023 р. у Франції налічувалося майже 118 994 особи. На їхнє утримання йде приблизно 64 % прямої підтримки України Францією, тобто 3,4 млрд дол. із майже 5,2 млрд³³³.

Варто зауважити, що на початку повномасштабної війни Росії проти України Франція, хоча й засуджувала російську агресію, однак високопосадовці неодноразово наголошували, що обмежуються постачанням ЗСУ винятково оборонного обладнання та палива, намагаючись у такий спосіб зберегти канал зв'язку з Президентом Росії В. Путіним. Яскравим свідченням такої позиції вищого керівництва держави була риторика Президента Франції Еммануеля Макрона, який неодноразово заявляв, що Росію не можна принижувати, а в грудні 2022 р. говорив про необхідність надання гарантій безпеки РФ³³⁴. Він неодноразово спілкувався з Президентом Росії, закликаючи завершити конфлікт, та наполягав на необхідності продовження ведення переговорів із РФ, за що його критикували представники європейської та світової громадськості³³⁵. Зауважу, що зміна риторики Президента Франції щодо діалогу з РФ, зумовлена насамперед воєнними злочинами російської армії та атаками на цивільну інфраструктуру України, яскраво простежується у його виступі на Мюнхенській конференції 17 лютого 2023 р. Там він уперше заявив, що «година діалогу ще не настала, оскільки Росія обрала війну», тому РФ не повинна виграти війну, натомість потрібно посилити військову підтримку Києва та ЗСУ, щоб «допомогти їм розпочати контрнаступ, який єдиний

³³² Шкіль А. Підтримка України Францією: результати останнього року. *Центр політичного консалтингу*. 2023. 1 березня. URL: <https://cpc.com.ua/articles/pidtrimka-ukraini-francieyu-rezultati-ostannogo-roku> (дата звернення: 22.10.2023).

³³³ Wilson R., Robinson L., Pettersson H. Ukraine aid: Where the money is coming from, in 4 charts...

³³⁴ Шкіль А. Підтримка України Францією: результати останнього року...

³³⁵ Макрон заявив, що продовжить діалог із Путіним, незважаючи на критику. *Дзеркало Тижня*. 2023. 28 січня. URL: <https://zn.ua/ukr/WORLD/makron-zajaviv-shcho-prodovzhit-dialoh-iz-putinim-nezvazhajuchi-na-kritiku.html> (дата звернення: 22.10.2023).

може забезпечити надійні переговори, визначені Україною, її владою та її народом»³³⁶.

Військова допомога Франції Україні, зокрема протитанкові ракетні комплекси Milan та засоби воєнного захисту, почали надходити одразу після повномасштабного вторгнення Росії, а вже 22 квітня 2022 р. Президент Е. Макрон офіційно оголосив, що Франція надала ЗСУ Milan та 12 CAESAR. Згодом було передано ще 6 установок, а 1 лютого 2023 р., за підсумками зустрічі міністра оборони України О. Рєзнікова з міністром збройних сил Франції Себастьяном Лекорню, сторони домовилися про постачання ще 12 CAESAR³³⁷. За даними Міністерства оборони Франції, у 2022 р. для потреб ЗСУ було передано озброєння на суму 640 млн євро³³⁸. А у липні 2023 р. міністри оборони України та Франції у Вільнюсі підписали угоду про збільшення французької військової допомоги Києву на 170 млн євро³³⁹.

Згідно зі звітом французького парламенту, станом на листопад 2023 р. військова допомога Україні становить 3,2 млрд євро. Військового обладнання було надано на 1,7 млрд євро і ще 300 млн євро витрачено на підготовку українських військових у таборах Франції та Польщі. Нещодавно, на прохання депутатів, уряд Франції зобов'язався рефінансувати спеціальний фонд для України на 200 млн євро, після того, як початкові 200 млн євро будуть витрачені, також було виділено 1 млрд євро французького внеску до Європейського фонду миру³⁴⁰.

³³⁶ Russia – Ukraine war: Zelenskiy says it is ‘obvious’ Putin will not stop with Ukraine; Macron calls for more military support – as it happened. *The Guardian*. 2023. February 17. URL: <https://www.theguardian.com/world/live/2023/feb/17/russia-ukraine-war-live-world-leaders-meet-in-munich-for-security-conference?filterKeyEvents=false&page=with:block-63ef8f9b8f0892f0cefe6ff1#block-63ef8f9b8f0892f0cefe6ff1> (дата звернення: 22.10.2023).

³³⁷ Шкіль А. Підтримка України Францією: результати останнього року...

³³⁸ Cabirol M. La France a livré à l’Ukraine pour 640 millions d’euros de matériels militaires en 2022. *La Tribune*. 2023. Juill 26. URL: <https://www.latribune.fr/entreprises-finance/industrie/aeronautique-defense/la-france-a-livre-a-l-ukraine-pour-640-millions-d-euros-de-materiels-militaires-en-2022-970994.html> (дата звернення: 22.10.2023).

³³⁹ Абрамова А. Франція збільшить військову допомогу Україні на €170 млн. *Hromadske*. 2023. 11 липня. URL: <https://hromadske.ua/posts/franciya-zbilshit-vijskovu-dopomogu-ukrayini-na-euro170-mln> (дата звернення: 22.10.2023).

³⁴⁰ Kayali L. Don’t trust the data: France insists it’s pulling its weight on arms to Ukraine. *Politico*. 2023. November 8. URL: <https://www.politico.eu/article/dont-trust-data-france-military-aid-ukraine/> (дата звернення: 22.11.2023).

Серед озброєння та військової техніки, які надав Париж, варто виокремити далекобійні ракети SCALP-EG, протитанкові ракетні комплекси Milan, CAESAR, 155-мм самохідні гаубиці TRF1, радіолокаційні системи GM-200, РСЗВ LRU M270, ЗПК «Crotales NG», системи ППО SAMP/T-Mamba, колісні танки AMX-10 RC, ПЗПК Mistral, снаряди Bonus 155-мм, а також БТР VAB, транспортні засоби, індивідуальне спорядження (шоломи, бронежилети, окуляри нічного бачення, пайки, захисний одяг), медичне обладнання, боеприпаси різних калібрів, паливо тощо.

З-поміж країн-членів НАТО також варто згадати про військову допомогу Данії, надану Україні, яка становить 3,01 млрд доларів США (0,51 % ВВП країни). Зауважу, що серед країн ЄС, які на липень 2023 р. спільно виділили 38 млрд дол. прямої військової підтримки Києву, саме Данія, поряд із Німеччиною та Польщею, зробила найбільший внесок³⁴¹. Водночас за період 2018–2021 рр. Данія виділила Києву 16,1 млн євро різноманітної підтримки, а у січні 2022 р. уряд Данії вирішив виділити 22 млн євро на нову КПД України, із яких Міністерство закордонних справ внесло 10,75 млн євро, а Міністерство оборони – 11,3 млн. Ця підтримка є новим етапом Данської програми миру та стабілізації для України на період 2022–2025 рр., яка, з одного боку, спрямована на посилення безпеки та згуртованості східних регіонів України, а з іншого – на підтримку оборонної реформи України та розбудову потенціалу ЗСУ³⁴². Восени цього року Данія виділила новий пакет допомоги Україні на суму 40,2 млн євро, який, серед іншого, передбачав 20 мобільних опалювальних котелень для м. Миколаїв та фінансування ремонту наявної системи центрального опалення Миколаєва³⁴³.

Важливою є також військова, гуманітарна та фінансова допомога, надана іншими членами Північноатлантичного альянсу.

³⁴¹ Wilson R., Robinson L., Pettersson H. Ukraine aid: Where the money is coming from, in 4 charts...

³⁴² Denmark announces comprehensive support program to Ukraine. *ReliefWeb*. 2022. January 16. URL: <https://reliefweb.int/report/ukraine/denmark-announces-comprehensive-support-program-ukraine> (дата звернення: 11.11.2023).

³⁴³ New reconstruction package ensuring heat for Ukrainians. *Via Ritzau*. 2023. November 6. URL: <https://via.ritzau.dk/pressemeddelelse/13742898/new-reconstruction-package-ensuring-heat-for-ukrainians?publisherId=13560888%E2%8C%A9%3D> (дата звернення: 10.11.2023).

Зокрема, Нідерланди виділили 7,24 млрд дол., Італія – 6,28 млрд, Іспанія – 5,21 млрд, Фінляндія – 1,97 млрд, Чехія – 1,57 млрд, Словаччина – 1,06 млрд тощо³⁴⁴. Загалом, станом на 3 листопада 2023 р. майже 50 країн світу, серед яких члени НАТО та партнери, надали Україні або військову допомогу, або запропонували навчання чи іншу непряму військову допомогу, а 33 із них надали Україні зброю та військову техніку³⁴⁵.

Однак, попри наданий Україні обсяг зброї, слушним залишається твердження колишнього посла США у НАТО та спеціального представника Держдепартаменту США з питань України у 2017–2019 рр. К. Волкера про те, що західної допомоги ЗСУ вистачає рівно настільки, щоб РФ не просувалася ще глибше на територію України. За словами К. Волкера, країни-союзники мають надати офіційному Києву таку зброю, щоб Україна рішуче та якомога швидше перемогла, тобто боєприпаси найбільшої дальності ураження, винищувачі F-16, більше систем ППО, зміцнити флот, задля ефективного захисту водних транспортних шляхів тощо. Натомість, на його думку, Захід надає мінімальну необхідну кількість зброї, якої недостатньо³⁴⁶. Подібної думки дотримується експосол США в Україні (2003–2006 рр.), старший директор Євразійського центру Atlantic Council Джон Гербст, який головний недолік у військовій допомозі, яку надають Україні країни Заходу, вбачає у тому, що українці не були озброєні США та їхніми союзниками так, щоб був можливий великий успіх у контрнаступі. На його думку, загальна політика як адміністрації Дж. Байдена, так і провідних країн-членів НАТО хоч і була адекватною, однак недостатньою для того, щоб гарантувати перемогу України на полі бою³⁴⁷. За недостатню рішучість у наданні військової допомоги Києву країни Заходу, зокрема США, критикував колишній командувач армією США

³⁴⁴ Які країни-союзники роблять найбільший внесок у перемогу України...

³⁴⁵ U. S. Security Cooperation with Ukraine. Fact sheet...

³⁴⁶ Павлушенко Т. «США і Німеччина до кінця не прийняли факт, що російська війна в Україні – це загроза всій Європі»...

³⁴⁷ Coblentz B. Expert panel: How will Russia's invasion of Ukraine develop in 2024? *Atlantic Council*. 2023. November 25. URL: <https://www.atlanticcouncil.org/blogs/ukrainealert/expert-panel-how-will-russias-invasion-of-ukraine-develop-in-2024/> (дата звернення: 26.11.2023).

в Європі генерал у відставці Бен Ходжес, який заявляв, що американці досі не змогли повною мірою докластися до перемоги України у війні проти Росії, а допомоги, яку надав Вашингтон, було достатньо лише для того, щоб утримати Київ у боротьбі. За словами дипломата та політика Дебри Кейган, у колі союзників й досі «існує величезне вагання щодо того, щоб дати Україні далекобійну зброю, яка зможе фактично досягти будь-яких місць у Криму, щоб придушити російську протиповітряну оборону, російське командування та контроль»³⁴⁸. На думку колишнього заступника Генерального секретаря НАТО та експосла США в Росії Александра Вершбоу, єдиним виходом зі ситуації, що склалася, а також «найнадійнішим і найефективнішим засобом стримування будь-якої майбутньої російської агресії є залучення України до НАТО». Він вважає, що «це завершить інтеграцію Європи, яку так грубо перервав пан Путін своїм повномасштабним вторгненням»³⁴⁹.

Залишається сподіватися, що ситуація зі своєчасним постачанням необхідних для ЗСУ видів озброєння з часом покращиться насамперед завдяки побудові потужної оборонно-промислової бази, яка стала важливим напрямком військового співробітництва Києва з країнами НАТО та зміцнення партнерства в оборонній сфері. Про перспективи цього партнерства свідчать, зокрема, досягнуті домовленості з іноземними компаніями. Так, на початку лютого 2022 р. Україна і Туреччина підписали угоду, яка передбачала заснування заводу з виготовлення бойових безпілотників Bayraktar в Україні. Уже в липні 2022 р. міністр із питань стратегічних галузей промисловості Олександр Камишін повідомив про початок будівництва цього заводу турецької компанії Baykar Makina³⁵⁰. Тоді ж у липні Міноборони та згадана турецька компанія уклали договір про будівництво в Україні сервісного

³⁴⁸ Rohemäe M.-A. Retired general: So far US has not fully committed to Ukrainian victory. *ERR*. 2023. November 28. URL: <https://news.err.ee/1609178242/retired-general-so-far-us-has-not-fully-committed-to-ukrainian-victory> (дата звернення: 30.11.2023).

³⁴⁹ Ibid.

³⁵⁰ Тарасовський Ю. В Україні почали будувати завод із виробництва Bayraktar. *Forbes*. 2023. 10 липня. URL: <https://forbes.ua/news/v-ukraini-pochali-buduvati-zavod-z-virobnitstva-bayraktar-10072023-14696> (дата звернення: 25.10.2023).

центру з ремонту та обслуговування БПЛА³⁵¹. Також варто згадати, що 6 лютого 2023 р. між Укроборонпромом (тепер – Українська оборонна промисловість) і чеською компанією VOP CZ були досягнуті домовленості у сфері бронетехніки та підписано двосторонні документи про співпрацю, що передбачало виробництво військової техніки, збільшення обсягів виробництва боєприпасів різних калібрів як на наявних потужностях, так і на новостворених безпечних місцях, розбудову сервісних хабів із обслуговування та ремонту озброєння і військової техніки, а також співпрацю у сфері високих технологій, зокрема створення спільних науково-дослідних центрів³⁵². На основі досягнутих домовленостей у червні 2023 р. було укладено контракт між Укроборонпромом та чеською компанією VOP CZ про спільний ремонт танків Т-64 на заводі в м. Новий Їчин (Чехія)³⁵³. Раніше, у квітні 2023 р., зазначалося, що у межах угоди між польським збройовим концерном Polska Grupa Zbrojeniowa та Укроборонпромом на польському бронетанковому заводі Bumar-Labedy було створено технологічний центр із ремонту танків Т-64, їх обслуговування, підтримки боєздатності та відновлення до повного робочого стану³⁵⁴. А 6 квітня 2023 р. стало відомо, що одне з підприємств Концерну Укроборонпрому та польська компанія Polska Grupa Zbrojeniowa уклали угоду про взаємодію у сфері виробництва танкових снарядів калібру 125 мм. Згідно з угодою, на території Польщі передбачено розгортання нових виробничих ліній, розрахованих на виготовлення великої кількості боєприпасів

³⁵¹ Тарасовський Ю. Міноборони і виробник Bayraktar домовилися про будівництво в Україні сервісного центру для обслуговування БпЛА. *Forbes*. 2023. 31 липня. URL: <https://forbes.ua/news/minoboroni-i-virobnik-bayraktar-domovilisy-pro-budivnitstvo-v-ukraini-servisnogo-tsentru-dlya-obslugovuvannya-bpla-31072023-15146> (дата звернення: 25.10.2023).

³⁵² «Укроборонпром» домовився з чеським партнером про ремонт і спільні розробки бронетехніки. *Європейська правда*. 2023. 8 лютого. URL: <https://www.eurointegration.com.ua/news/2023/02/8/7155743/> (дата звернення: 23.10.2023).

³⁵³ Україна і Чехія домовились про спільний ремонт Т-64. *Європейська правда*. 2023. 6 червня. URL: <https://www.eurointegration.com.ua/news/2023/06/6/7163148/> (дата звернення: 23.10.2023).

³⁵⁴ У Польщі відкрився центр ремонту Т-64 для України. *Європейська правда*. 2023. 7 квітня. URL: <https://www.eurointegration.com.ua/news/2023/04/7/7159415/> (дата звернення: 23.10.2023).

для 125-мм танкових гармат, натомість Україна надаватиме свої технології та висококваліфікованих фахівців із відповідними компетенціями та досвідом³⁵⁵. Як зауважив прем'єр-міністр Д. Шмигаль, Німецький оборонний концерн Rheinmetall та Українська оборонна промисловість утворили спільне підприємство Rheinmetall Ukrainian Defence Industry GmbH, зареєстроване 18 жовтня 2023 р. Також прем'єр-міністр наголосив на створенні глобального Альянсу оборонної промисловості, у якому беруть участь 60 іноземних фірм³⁵⁶.

Важливою подією для України став Перший Міжнародний форум оборонних індустрій, який відбувся 29 вересня 2023 р. у Києві. Цей захід об'єднав 252 компанії із понад 30 країн, які виробляють повний спектр озброєння, військової техніки та оборонних систем. Неабияке значення для України мало створення на цьому форумі Альянсу оборонних індустрій, до якого одразу ж долучилося 38 компаній із 19 країн. Водночас у межах форуму українська сторона підписала 20 документів з іноземними партнерами, зокрема угоди та меморандуми щодо виготовлення дронів, ремонту і виробництва бронетехніки та боєприпасів³⁵⁷. Прикладом активізації двостороннього військово-технічного співробітництва за результатами аналізованого форуму стало підписання 15 контрактів між французькими виробниками та Києвом³⁵⁸. Насамперед варто згадати підписану на форумі Угоду про співпрацю між Генеральним директором озброєнь Фран-

³⁵⁵ Укроборонпром вироблятиме снаряди для танків спільно з польськими партнерами за кордоном. *Укроборонпром*. 2023. 6 квітня. URL: <https://ukroboronprom.com.ua/news/ukroboronprom-viroblyatime-snaryadi-dlya-tankiv-spilno-z-polskimi-partnerami-za-kordonom> (дата звернення: 23.10.2023).

³⁵⁶ Жолквер М. Бізнес-форум у Берліні. Німецькі фірми пішли в Україну. *DW*. 2023. 24 жовтня. URL: <https://www.dw.com/uk/biznesforum-u-berlini-nimeckii-firmi-pisli-v-ukrainu/a-67205182> (дата звернення: 24.10.2023).

³⁵⁷ Арсенал вільного світу: підсумки Першого Міжнародного Форуму Оборонних Індустрій. *Міністерство закордонних справ України*. 2023. 30 вересня. URL: <https://mfa.gov.ua/news/arsenal-vilnogo-svitu-pidsumki-pershogo-mizhnarodnogo-forumu-oboronnih-industrij> (дата звернення: 27.10.2023).

³⁵⁸ Barcelonne P. Vente d'armes à l'Ukraine: «Ce sont des opportunités pour l'industrie française, il faut assumer», selon Sébastien Lecornu. *Franceinfo*: 2023. Septembre 29. URL: https://www.francetvinfo.fr/monde/europe/manifestations-en-ukraine/grand-entretien-vente-d-armes-a-l-ukraine-il-faut-assumer-selon-sebastien-lecornu_6089385.html (дата звернення: 11.11.2023).

ції та його українським партнером. Кілька французьких промисловців 2 жовтня 2023 р. уклали контракти на постачання зброї в Україну. Так, за повідомленням Міністерства оборони Франції, Nexter, французька філія франко-німецької групи KNDS, поставить до Києва шість додаткових самохідних артилерійських установок CAESAR. Також було підписано кілька контрактів на іншу техніку, зокрема CEFA, ельзаське МСП поставить 8 важких роботів для розмінування SDZ та 8 транспортних засобів-амфібій. Thales і Turgis & Gaillard підписали угоди з українськими компаніями про спільну розробку дронів, а компанія Vistory встановить в Україні центр 3D-друку для виробництва запчастин. Компанія Delair, яка влітку 2023 р. уклала контракт на поставку 150 безпілотників-спостережників, розмістила замовлення в Міноборони на поставку невизначеної кількості додаткових безпілотників³⁵⁹. Дочірня компанія Verney-Carron французької групи Cybergun 6 листопада 2023 р. підписала рамкову угоду з Укрспецекспортом на суму 36 млн євро щодо постачання озброєння, яке з-поміж іншого включає 10 000 штурмових гвинтівок, 2 000 снайперських гвинтівок та 400 гранатометів³⁶⁰.

Досягнуті домовленості з іноземними оборонними підприємствами про постачання Україні озброєння, а також заплановане державами Північноатлантичного альянсу нарощування виробництва зброї в Україні мають важливе значення для держави, як з огляду на те, що локалізація виробництва сприятиме економічному розвитку України, так і з огляду на заяви лідерів іноземних країн, які відмовляються надалі постачати Києву нові партії зброї та боєприпасів із власних складів. Зокрема, 20 вересня 2023 р. Прем'єр-міністр Польщі Матеуш Моравецький повідомив, що його країна більше не передаватиме зброю для України, однак 25 вересня Президент Польщі Анджей Дуда, коментуючи

³⁵⁹ Ukraine: ces nouveaux contrats d'armement signés entre industriels français et Kiev. *LEXPRESS*. 2023. Octobre 2. URL: <https://www.lexpress.fr/monde/europe/ukraine-ces-nouveaux-contrats-darmement-signes-entre-industriels-francais-et-kiev-NVGQ2VFAFRFYHFEUOYYBATPMME/> (дата звернення: 20.10.2023).

³⁶⁰ VERNEY-CARRON, filiale du Groupe CYBERGUN, signe un contrat-cadre historique de 36 MEUR pour la fourniture d'armement à l'Ukraine. 2023. Novembre 6. 2 p. URL: https://www.cybergun.com/wp-content/uploads/2023/11/CYB_CP_VC-UKRAINE_vDEF.pdf (дата звернення: 20.11.2023).

висловлювання Прем'єр-міністра, наголосив, що йшлося лише про нову техніку, яка зараз закуповується, оскільки вона має послужити зміцненню польської армії, натомість Україні буде передаватися уживана військова техніка, заміщена шляхом закупівлі нових видів озброєнь³⁶¹. У жовтні цього року міністр оборони Словаччини Роберт Каліняк заявив, що його країна відмовляється надавати Україні військову допомогу із власних складів та планує змінити умови оборонної угоди зі США³⁶². Подібну заяву про припинення постачання Україні озброєнь зі своїх арсеналів у листопаді зробив міністр оборони Франції С. Лекорню, наголосивши, що надалі Україні доведеться самостійно закуповувати зброю у французьких виробників спеціально виділеним на це коштом³⁶³. За таких умов надважливим для України залишається укладення нових контрактів на постачання або спільне виробництво зброї, військового спорядження чи матеріалів.

Отже, після подій на Майдані 2013–2014 рр. і початку російської агресії в Криму й на Сході України відносини між офіційним Києвом та НАТО отримали новий імпульс, спрямований насамперед на зміцнення обороноздатності України, реформування її військових структур відповідно до стандартів НАТО, задля досягнення оперативної та технічної сумісності зі збройними силами країн-членів Північноатлантичного альянсу, підвищення професійної підготовки українських військових, а також на підтримку та розвиток безпеки й стабільності в ЦСЄ. Критика країнами-членами НАТО збройної агресії РФ проти України, заклики до російських високопосадовців припинити ескалацію

³⁶¹ Zasepa G. Andrzej Duda mówi o prezydencie Ukrainy: «Zelenski jest pod ogromną presją. On wysyła ludzi na front, a w czasie wojny opozycja nie znika». *SUPER EXPRESS*. 2023. 25 września. URL: <https://polityka.se.pl/wiadomosci/andrzej-duda-mowi-oprezydencie-ukrainy-zelenski-jest-pod-ogromna-presja-on-wysyla-ludzi-na-front-a-w-czasie-wojny-opozycja-nie-znika-wywiad-se-aa-A7Zn-g1RV-56AM.html> (дата звернення: 12.11.2023).

³⁶² Словаччина більше не відправлятиме Україні зброю та боєприпаси, – міністр. *Високий Замок*. 2023. 28 жовтня. URL: <https://wz.lviv.ua/news/500200-slovachchyna-bilshe-ne-vidpravlyatyme-ukraini-zbroiu-ta-boieprypasy> (дата звернення: 12.11.2023).

³⁶³ Михайлов Д. Франція припинить постачання зброї Україні з власних арсеналів – міністр оборони країни. *Суспільне*. 2023. 13 листопада. URL: <https://suspilne.media/616027-francia-pripinit-postacanna-zbroi-ukraini-z-vlasnih-arsenaliv-ministr-oboroni-kraini/> (дата звернення: 22.11.2023).

конфлікту, невизнання незаконної анексії Криму, надання політичної, фінансово-економічної, матеріально-технічної допомоги Україні тощо мали вагомий вплив на інтенсифікацію політичного діалогу та практичного співробітництва між Україною та Північноатлантичним альянсом.

До початку широкомасштабного вторгнення російських військ на територію України ця співпраця переважно відбувалася у таких важливих сферах, як реформування структур безпеки й оборони України, вдосконалення управління та стандартів військової діяльності, енергетична безпека, політична та інформаційна підтримка, обмін досвідом та технічна підтримка щодо планування на випадок надзвичайних станів цивільного спрямування, у військовій сфері (зокрема з питань військового вишколу, модернізації українських військових сил, миротворчих операцій, військових навчань тощо), сфері науки та ін. В окреслений період НАТО та Україна продовжували співпрацювати у межах Річних національних програм, Дорожньої карти оборонно-технічного співробітництва, Дорожньої карти партнерства у сфері стратегічних комунікацій, спільних проєктів, військових навчань тощо.

В умовах «гібридної» збройної агресії РФ проти України для держави вкрай важливою виявилася не лише воєнно-технічна, гуманітарна, фінансова, експертна допомога з боку країн-членів НАТО, а й політична підтримка суверенітету та територіальної цілісності України у межах міжнародно визнаних кордонів, яку послідовно висловлювали держави-члени Північноатлантичного альянсу. Важливими майданчиками, на яких звучали сигнали підтримки та приймалися ключові рішення щодо надання офіційному Києву непрямої військової допомоги, що мала особливе значення як для розвитку України, так і для протистояння російській воєнній загрозі, були, зокрема, саміти Північноатлантичного альянсу, засідання Комісії Україна–НАТО та Парламентської асамблеї НАТО.

Початок широкомасштабної війни певною мірою стимулював процеси євроатлантичної інтеграції України та значно активізував контакти офіційного Києва з керівництвом Північноатлантичного альянсу та лідерами країн-членів НАТО. З 2022 р. і донині у заявах керівництва Північноатлантичного альянсу,

рішеннях та деклараціях інституцій НАТО чітко простежуються політична солідарність і практична підтримка України, спроби посилення міжнародного тиску на РФ та притягнення її до відповідальності за воєнні злочини, зростання підтримки інтеграції України до НАТО, а також усвідомлення ролі України в системі європейської й світової безпеки серед громадян і політичного істеблішменту країн Північноатлантичного альянсу.

Загалом, в умовах широкомасштабної російсько-української війни критично важливою для України виявилася політико-дипломатична, воєнно-технічна, матеріальна, фінансова, експертна допомога з боку Альянсу, а також зміцнення інституційного партнерства, навіть попри те, що позиціонування НАТО щодо війни в Україні зводиться до формули: «підтримка України, але не втручання». Поряд із наданням НАТО фінансової та нелетальної допомоги, забезпеченням гуманітарної підтримки, зокрема, приймаючи мільйони українських біженців, країни-члени суттєво збільшили двосторонню підтримку України у постачанні зброї, військової техніки, навчанні особового складу ЗСУ, поглибленні військово-технічного співробітництва, задля зміцнення обороноздатності України. Військова допомога, яку надали країни Заходу, суттєво вплинула на ситуацію на фронті, підвищила військову готовність України та покращила спроможність держави відбивати російську агресію, однак, на жаль, значне зволікання щодо постачання певних видів сучасного озброєння, зокрема далекобійних ракет, засобів ППО, бойової авіації тощо, істотно вплинуло на перебіг воєнних дій, призвівши, з одного боку, до значних людських і матеріальних втрат України, з іншого — ускладнивши контрнаступ ЗСУ. Проблема регулярного та своєчасного постачання новітнього озброєння у необхідній кількості та за потрібною номенклатурою залишається актуальною й донині. Також, попри позитивні зрушення у співробітництві України та НАТО, донині невирішеною є проблема відсутності консенсусу в НАТО щодо членства України в Північноатлантичному альянсі. Вирішення цих складних питань залишається актуальним завданням для подальшого розвитку співпраці.

Оксана РУДА